

การมาถึงของชาวเวียดนาม ศาสนาพุทธอนัมนิกาย
และการก่อตั้งวัดสมณานัมบริหารในไทยในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น

ベトナム人と安南派仏教(アンナムニカーイ)の来泰、および
ラッタナコーシン王朝初期におけるワット・サマナーナムボーリハーンの建立

The Arrival of the Vietnamese, Annamnikaya Buddhism, and the Formation of the
Samananam Borihan Temple in Thailand in the Early Rattanakosin Period

ธัญญาทิพย์ ศรีพนา

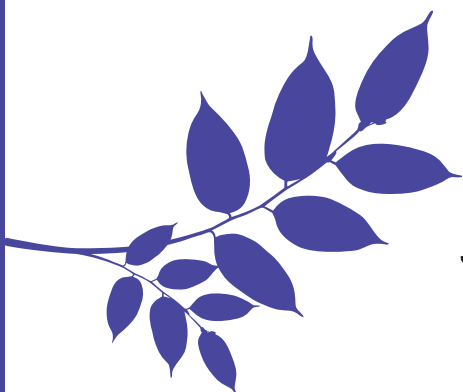
ตันยาร์טיפป์·ซีปาน่า

Thanyathip Sripana

แปลภาษาญี่ปุ่นโดย มาซายุกิ นิชิดะ

西田 昌之 訳

Translated by Masayuki Nishida

Japan-ASEAN Transdisciplinary Studies Working Paper Series No.13
January 2022

การมาถึงของชาวเวียดนาม ศาสนาพุทธนิกาย และ การก่อตั้งวัด สมณานัมบริหารในไทยในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น

ベトナム人と安南派仏教（アンナムニカーイ）の来泰、およびラッタナコーシン王朝初期におけるワット・サマナーナムポーリハーンの建立

(The Arrival of the Vietnamese, Annamnikaya Buddhism, and the Formation of the Samananam Borihan Temple in Thailand in the Early Rattanakosin Period)

ธัญญาทิพย์ ศรีพนา

แปลภาษาญี่ปุ่นโดย มาชายุกิ นิชิตะ

タンヤータップ・シーパナー

タイ語和訳 西田 昌之

Japan-ASEAN Transdisciplinary Studies Working Paper Series No.13

January 2022

English Summary:
The Arrival of the Vietnamese, Annamnikaya Buddhism, and
the Formation of the Samananam Borihan Temple in Thailand
in the Early Rattanakosin Period

Thanyathip SRIPANA¹

Vietnamese are believed to have first arrived in Thailand (officially named Siam before 1939) during the Ayutthaya period, or more precisely, during the reign of King Narai (1656-1688) (see de la Loubere: 1693). Groups of Vietnamese also arrived in Thailand during the Thonburi, the early Rattanakosin, and subsequent periods. Mahayana Buddhism from Vietnam, called *Annamnikaya* or *Annamnikai*, was introduced into Thailand by Vietnamese monks. The first Annamnikaya temple was founded during the reign of King Taksin of the Thonburi period (1767-1782). This was followed by temples founded during the reign of King Rama I (King Phra Buddha Yodfa, 1782-1809) and subsequent periods. A continuous flow of migrating Vietnamese during the early Rattanakosin period certainly cemented the practice of Annamnikaya in Thailand, and led to the formation of *Wat Samananam Borihan*, or Samananam Borihan temple (*Chùa Cảnh Phước* in Vietnamese),² one of the twenty-two Annamnikaya temples in Thailand at present.

Given the existing dearth of studies on the subject, this paper attempts to 1) outline and contextualize the arrival of Vietnamese; 2) document the introduction and spread of Annamnikaya Buddhism and its institutions in Thailand, focusing on the extent to which it was developed during the early Rattanakosin period; 3) examine the role that Thai kings have played in supporting Annamnikaya in Thailand and in fostering Samananam Borihan temple in particular; and 4) briefly examine the background and remaining traces of the Vietnamese community surrounding Wat Samananam Borihan temple, identifying those who played a crucial role in its founding and development. The paper also discusses relevant Thai Sangha regulations to illustrate the structure, administrative position, and ecclesiastic order of the Annamnikaya Sangha and documents the names of the Chief Abbots of Annamnikaya in Thailand, including the names of the Abbots of Samananam Borihan temple from its founding to today.

The paper is based on documentary research, interviews, and a field survey conducted from mid 2020 to early 2021. Royal chronicles and documents published by Annamnikaya temples were meticulously read, as well information regarding Samananam Borihan temple scattered across numerous other documents. The field survey included multiple visits to Annamnikaya temples in Thailand. Several long interview and discussion sessions were conducted with the Chief Abbot of Annamnikaya Buddhism of Thailand, the Abbots of Wat Samananam Borihan, Wat Annamnikayaram (Chùa Quảng Phước), and other high-ranking Annamnikaya monks.

During the reigns of King Taksin and King Rama I respectively, Tôn Thất Xuân and Nguyễn Phúc Ánh, princes of the Nguyễn Dynasty, fled the Tây Sơn Brothers' attack and sought asylum in Bangkok, together with a number of their followers. The two Thai kings allowed the Vietnamese—both Christians and Buddhists—to stay and provided them with land in certain areas of Bangkok. During King Rama I's reign, Nguyễn Phúc Ánh's Buddhist followers were allowed to settle down in Bang Pho and Christian followers, in Samsen. After the Vietnamese established their community in Bang Pho, high-ranking officers of Nguyễn Phúc Ánh's entourage, led by Thông Dung Gian and Hồ Dương Đức, founded Annamnikayaram temple. These two men were appointed heads of Bang Pho community and military chiefs of the Vietnamese followers. Upon his request, King Rama I provided Nguyễn Phúc Ánh with arms and ammunitions to counterattack the Tây Sơn Brothers in Vietnam in exchange for helping Siamese troops fight against the Burmese.

From King Rama I's reign onwards, Vietnamese continued to arrive in Siam. During the reign of

¹ Former senior researcher and lecturer, Institute of Asian Studies, Chulalongkorn University
Email: sthanyat@hotmail.com (See the section of "biography" at the end of this working paper)

² *Wat* means temple in Thai; *chùa* means temple in Vietnamese.

King Rama III (King Nangklao, 1824-1851), religious persecution of Christians by the Vietnamese king drove them from their homeland. During the Siam-Vietnam war, on their journey, civilians fleeing hardship voluntarily joined Siamese troops and traveled with them to Bangkok, and Vietnamese soldiers were sent to Bangkok as prisoners of war. Christian Vietnamese arriving in Bangkok in 1834 were allowed to stay in the Samsen area, while Buddhists were sent to a fortress in Pak Praek, Kanchanaburi Province to protect Siam's border from the Burmese. Some years later, upon a request to King Rama IV (King Mongkut 1851-1868), the Vietnamese in Kanchanaburi were allowed to return to Bangkok, and they settled down in the area along Padung Krungkasem canal, where Samananam Borihan temple was founded.

The Siamese royal court consistently supported the development of Annamnikaya Buddhism in Thailand. During the reign of King Rama III, Prince Mongkut (who later became King Rama IV) joined the monkhood and became interested in the practices of both Theravada Buddhism and Mahayana Buddhism. He discussed Mahayana Buddhist practices with Ong Trần Hưng, a Vietnamese monk in Bangkok. After ascending the throne as King Rama IV in 1851, Mongkut patronized Vietnamese temples, renovating Chùa Khánh Vân (today's Wat Upairajbamrung) and appointing Ong Trần Hưng as its Abbot, and building a *viharn*, or chapel, in Chùa Cảnh Phước (today's Wat Samananam Borihan).

King Rama IV also demonstrated his high esteem for Vietnamese monks by inviting them, for the first time in Thai history, to participate in the royal blessing ceremony of the king's birthday, and to perform the *Kong Tek*, a Chinese and Vietnamese ritual for making merit for the deceased, for royal family members during his reign (1851-1868). Vietnamese monks continue to participate in these and other ceremonies to this day.

While King Rama IV bestowed a Thai name (Wat Annamnikayaram) on Chùa Quảng Phước, it was during the reign of King Rama V (King Chulalongkorn 1868-1910) that for the first time all Vietnamese temples in the kingdom were given Thai names. King Rama V substantially supported Annamnikaya, most notably by officially recognizing it as a part of Buddhism in Siam in 1899. Following this official recognition, Annamnikaya terminology and the ecclesiastical orders of Annamnikaya monks were formed and registered, and Annamnikaya has remained under a government institution, which later became the Ministry of Education.

The Vietnamese who moved from Kanchanaburi province to Bangkok during the reign of King Rama IV actively practiced at Wat Samananam Borihan. However, because the temple was initially founded during the reign of King Rama III as a house of monks, it is believed that some Vietnamese had already lived in the area before the arrival of those from Kanchanaburi and helped establish the house of monks. During King IV's reign, the temple was further developed. Upon the request of Ong Chí Lập, the Abbot of Samananam Borihan temple, the *viharn* was built under royal patronage and with active participation of the Vietnamese in Thailand, who considered the temple the heart and soul of the community and a center for those who had migrated from their homeland. Some documents refer to some Thai and Chinese taking part in developing the temple as well. The close ties between Samananam Borihan temple and King Rama IV are demonstrated not only by the king's patronage of the *viharn*, but also his recognition of Ong Chí Lập as the Abbot of the temple.

Such close ties continued with King Rama V, who officially appointed Ong Chí Lập as the Chief Abbot of Annamnikaya Buddhism in Siam and granted land and bestowed a Thai name to the temple. King Rama V also paid deep attention to the health of the Abbot, promising, in a letter dated June 24, 1902, to patronize the temple even after the Abbot's passing. King Rama IX also supported Samananam Borihan temple; in 1953 he participated in an important ceremony celebrating the placement of a Buddha image in the temple's *viharn*.

Three key persons played a crucial role in developing Samananam Borihan temple in the early Rattanakosin period. These were Ong Chí Lập, the Abbot of Samananam Borihan temple and the Chief Abbot of Annamnikaya Buddhism in Siam, Phra Chonlathan Vinijchai, a Thai civil servant, and Luang Anam Nikornrit (Khun Anamkham Borirak), a Vietnamese who became a Thai military officer. According to existing documents, after traveling to Siam by land in King Rama III's reign, Ong Chí Lập was ordained into the Thai monkhood in 1854. He remained a monk for 48 years and passed away in 1902 at the age of 69. Phra Chonlathan Vinijchai (Chun, or Captain Chun) was a Thai of Vietnamese

descent. After studying sea navigation in England and returning to Thailand, he was appointed head of the Canal Department and recruited Vietnamese to dig the Padung Krungkasem canal. Luang Anam Nikornrit, a Vietnamese, was born in Kanchanaburi in 1849, and later lived in the community around Samananam Borihan temple, where he was considered a leader. He was appointed head of a Volunteer Artillery Regiment in the Siamese Army in 1880 and remained in the army until his death in 1922. Phra Chonlathan Vinijchai and Luang Anam Nikornrit were both well recognized by the Vietnamese community surrounding Samananam Borihan temple and played an important role in raising funds to maintain and renovate the temple.

The Vietnamese community surrounding Wat Samananam Borihan, and the Vietnamese who lived in Bangkok in general, maintained close ties with the temple, providing support, and for generations bringing the ashes of their dead to be kept in the *mandapa*, or the big stupa with a pointed roof, located behind the *viharn*. One can still find evidence of the past community, such as old pictures of stupas located next to the *viharn*, which housed the bones and ashes of deceased Vietnamese. According to the current Abbot of Wat Samananam Borihan, a cemetery for the Vietnamese was situated near the stupas as well, although to date, no photos of the cemetery can be found. Both the cemetery and smaller stupas have been demolished and cleared away, leaving nothing visible at the site. Ashes from the smaller stupas were moved to the *mandapa*.

The *mandapa* (or *mondop*) still exists today and is a testament to the Vietnamese community that lived in this area and their attachment to the temple. Today, no Vietnamese live in the area around Wat Samananam Borihan, having gradually left to live in other places as the neighborhood became crowded. The community was also impacted when Vietnam's war against the US escalated in the 1960s, and the Thailand-Vietnam relationship deteriorated. As the Thai authorities' distrust of the Vietnamese living in Thailand increased, they were suspected of supporting the Communist regime in North Vietnam and came under surveillance. This also caused them to leave the community. It was not until the political situation in the region, and the Thailand-Vietnam relationship, improved in the early 1990s that Thai of Vietnamese origin (Việt Kiều) living in Thailand, and Vietnamese from Vietnam, came to visit Samananam Borihan temple again.

Keywords: Arrival of Vietnamese in Thailand, Vietnamese Migration, Siam, Thailand, Annamkaya Buddhism, Samananam Borihan Temple, Chùa Cảnh Phước, Mandapa, Mondop, Early Rattanakosin Period

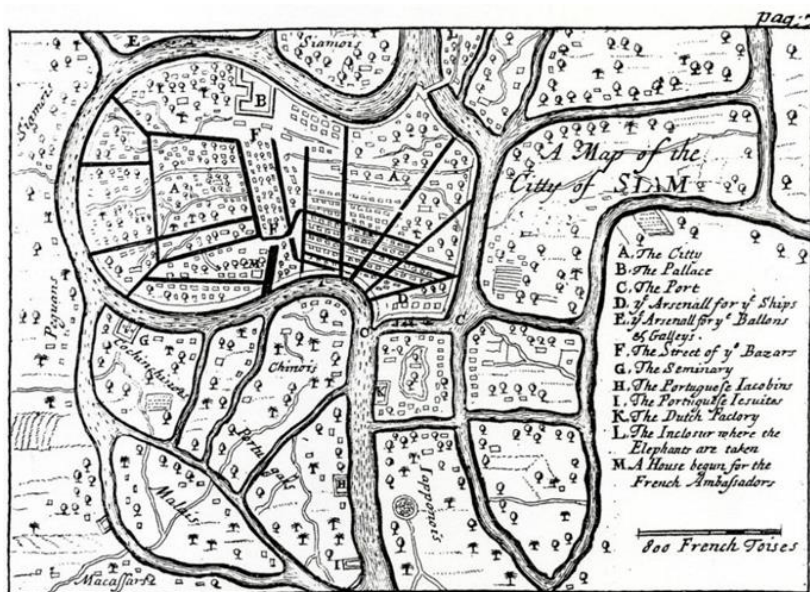
キーワード：ベトナム人の来泰、ベトナム移民、シャム、タイ、安南派仏教、ワット・サマナーナムポーリハーン、チュア・カインフオック(Chùa Cảnh Phước)、モンドップ、ラッタナコーシン王朝初期

การมาถึงของชาวเวียดนาม ศาสนาพุทธนิกาย และ การก่อตั้งวัดสมณานัมบริหารใน ไทยในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น

ธัญญาทิพย์ ศรีพนา³

Introduction

ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ในสมัยกรุงศรีอยุธยา การอพยพของชาวเวียดนามมายังสยาม ได้มีขึ้นแล้วดังที่เห็นจากแผนที่กรุงศรีอยุธยาของ Simon de la Loubère ว่ามีหมู่บ้านโคแชนชินัว (Cochinchinois) ซึ่งหมายถึงหมู่บ้านของชาวเวียดนามอยู่ทางซ้ายมือของหมู่บ้านจีน และอยู่ทางซ้ายมือของแผนที่⁴

Map of Autthaya- Simon de la Loubere. Pub. 1693 (Eng Ver.)

https://www.ayutthaya-history.com/Geo_Map_DeLaLoubere.html

³ นักวิจัยอาวุโสและผู้บรรยายประจำสถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย Email: sthanyat@hotmail.com

(ดูประวัติการศึกษาและผลงานทางวิชาการท้ายเล่ม)

⁴ ดู Simon de la Loubere. *Map of Ayutthaya*. Pub. 1693 (Eng Ver.),

https://www.ayutthaya-history.com/Geo_Map_DeLaLoubere.html.

แต่บทความนี้ จะขอกล่าวถึงการอพยพของชาวเวียดนามมายังสยามนับตั้งแต่สมัย สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีและในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ทั้งนี้ การอพยพของชาว เวียดนามนับตั้งแต่สมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีนี้มีความสัมพันธ์กับการเข้ามาในประเทศไทยของพระพุทธรูปศานานิกายมหายานจากเวียดนาม หรือที่ในประเทศไทยเรียกว่า อนัม นิกาย

พระพุทธรูปศานานิกายมหายานในประเทศไทยประกอบด้วยจีนิกายและอนัมนิกาย อนัมนิกายเป็นพระพุทธรูปศานานิกายมหายานที่มาจากประเทศเวียดนาม นำมาโดยชาว เวียดนามจากเวียดนามในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 ชาวเวียดนามเหล่านี้มีบทบาท สำคัญในการก่อตั้งและอุปถัมภ์วัดของฝ่ายอนัมนิกายในไทยตั้งแต่เริ่มแรก แม้ว่าในเวลา ต่อมาชาวจีนจะมีส่วนร่วมในการอุปถัมภ์ ให้การสนับสนุนที่สำคัญต่อวัดก็ตาม และวัดฝ่าย อนัมนิกายบางวัดก็กลายเป็นวัดฝ่ายจีนิกายไป ขณะที่หลายวัดก็ยังคงเป็นวัดฝ่ายอนัม นิกายอยู่ แต่ประกอบด้วยพระสงฆ์ที่เป็นคนไทยแท้ หรือ คนไทยเชื้อสายจีนเท่านั้น

จากการที่คณะวิจัยได้ดำเนินงานวิจัยเกี่ยวกับพระคัมภีร์ที่ได้มาจากวัดสมณานัม บริหาร หรือ วัดแก่งห้วยเพือก (Chùa Cảnh Huệ) ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะเสนอ ภาพรวมอย่างคร่าวๆของพระพุทธรูปศานานิกายฝ่ายอนัมนิกายในประเทศไทยและสืบค้นหาความเป็นมาของวัดสมณานัมบริหาร หรือ วัดแก่งห้วยเพือก ซึ่งเป็นวัดฝ่ายอนัมนิกายวัดหนึ่งใน ประเทศไทย มีความเก่าแก่และประวัติอันยาวนาน วัดสมณานัมบริหารนี้มีความเกี่ยวพัน และได้รับการอุปถัมภ์ การสนับสนุนจากชาวเวียดนามในกรุงเทพมหานครและจาก พระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์เสมอมา นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังต้องการจะหาคำตอบว่า การ อพยพเข้ามาในประเทศไทยของชาวเวียดนามในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 18 นำไปสู่การก่อตั้ง วัดฝ่ายอนัมนิกายในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นอย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของวัด สมณานัมบริหาร นอกจากนี้ ในการก่อตั้งวัดสมณานัมบริหาร ชาวเวียดนามในสมัยนั้น มี ส่วนร่วมอย่างไร

ในการสืบค้นข้อมูลวิจัยในเรื่องนี้ ผู้เขียนได้ใช้วิธีวิจัยด้านเอกสาร การสัมภาษณ์ สนทนากับบุคคลที่เกี่ยวข้อง การสืบค้นรูปภาพเก่าและพระราชหัตถเลขาของ

พระมหากษัตริย์บางพระองค์ อีกทั้ง การสำรวจพื้นที่วัดสมณานัมบริหารและบริเวณพื้นที่ใกล้เคียงวัด นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้เก็บข้อมูลในวัดฝ่ายอนัมนิกายอื่นบางวัด เช่น วัดกุศลสมาคร วัดมงคลสมาคม วัดอนัมนิกายาราม วัดโลกานุเคราะห์ เป็นต้น

เกี่ยวกับการสืบค้นข้อมูลด้านเอกสาร เนื่องจากพระพุทธศาสนาฝ่ายอนัมนิกาย ได้เริ่มก่อตั้งขึ้นตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 การสืบค้นข้อมูลจึงไม่ใช่เรื่องง่าย ทั้งนี้ เอกสารเก่าได้สูญหายไปเป็นจำนวนมาก เนื่องจากไม่มีระบบจัดเก็บเอกสาร และเอกสารบางส่วนก็ได้ถูกไฟไหม้ เช่น เอกสารที่วัดกุศลสมาคร ผู้วิจัยจึงได้พยายามสืบค้นข้อมูลจากเอกสารเก่า เช่น พระราชพงศาวดารสมัยกรุงธนบุรี พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ในหลายรัชกาล

หนังสือเอกสารที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการอพยพของคนเวียดนามเข้ามายังสยามในช่วงสมัยกรุงธนบุรี และต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ส่วนหนึ่งได้สืบค้นจากพระราชพงศาวดารสมัยกรุงธนบุรี พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3 พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4 พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 5⁵

⁵ ศรีนิล น้อยบุญแนว (บรรณาธิการ). **พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี แผ่นดินสมเด็จพระบรมราชาที่ 4 (สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช) ฉบับหมอบรัดเล** (กรุงเทพมหานคร: โฆษิต, 2554); ทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค), เจ้าพระยา. **พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1** (กรุงเทพฯ : องค์การค้าของคุรุสภา, 2526); ทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค), เจ้าพระยา (เรียบเรียง) ; สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (ทรงตรวจชำระและทรงนิพนธ์อธิบาย). **พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1** (กรุงเทพฯ : กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, 2545); สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, **พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2**. พิมพ์ครั้งที่ 9 (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2546); ทิพากรวงศ์มหาโกษาธิบดี, เจ้าพระยา. **พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3** (กรุงเทพมหานคร: คุรุสภาลาดพร้าว, 2547); ทิพากรวงศ์มหาโกษาธิบดี (ข้า บุนนาค), เจ้าพระยา. **พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๓** (กรุงเทพฯ : ไทยควอลิตี้บุ๊คส์, 2560); ทิพากรวงศ์มหาโกษาธิบดี (ข้า), เจ้าพระยา. **พระราชพงศาวดาร กรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๔ พ.ศ. ๒๓๙๔ - ๒๔๑๑ ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ พิมพ์เป็นที่ระลึก ในงานพระราชทานเพลิงศพ คุณหญิงธรรมสารเนติ (อบ บุนนาค) วันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๗ ณ วัดประยูรวงศาวาส (พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์ ท่าพระจันทร์, 2477).**

“ประวัติพระสงฆ์อนัมนิกายในราชอาณาจักรไทย ประวัติความเป็นมาของชนเชื้อชาติญวนในสมัยรัตนโกสินทร์ ซึ่งเกี่ยวกับประเทศไทย”⁶ ซึ่งรวบรวมและเรียบเรียงโดย พระครูคณานันท์สมณาจารย์ (ไผ่เรียน เป้า) เป็นเอกสารที่เกิดจากการรวบรวมเอกสารจากพระราชพงศาวดารหลายฉบับในเรื่องเกี่ยวกับพระสงฆ์อนัมนิกาย การเดินทางเข้ามายังสยามของชาวเวียดนามในช่วงเวลาต่างๆ ในช่วงต้นสมัยรัตนโกสินทร์

ส่วนหนังสือที่ให้ความกระจ่างชัดเกี่ยวกับอนัมนิกาย วัดต่างๆของฝ่ายอนัมนิกาย ได้แก่

“เจริญธรรมปัญญาสูตร” รวบรวมโดย คณะสงฆ์อนัมนิกายแห่งประเทศไทย.⁷ ให้ข้อมูลคร่าวๆเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของวัดอนัมนิกายต่างๆในประเทศไทย

“อนุสรณ์ คณะสงฆ์อนัมนิกายแห่งประเทศไทยได้รับพระบรมราชานุญาตให้บำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทาน (กงเต็ก) ถวายพระบรมศพ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร” ให้ข้อมูลในเรื่องตำนานพระอนัมนิกาย (พระญวน) ซึ่งเป็นพระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ การเดินทางเข้ามาของชาวเวียดนามในช่วงรัชกาลที่ 3 อีกทั้ง ข้อมูลเกี่ยวกับพิธีงเด็กในงานพิธีพระบรมศพและพระศพครั้งสำคัญของราชวงศ์จักรี

“เวียดนามในเมืองไทย” เขียนโดย ผู้สดี จันทวิมล ได้นำเสนอปัจจัยการอพยพของชาวเวียดนามเข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงสมัยรัชกาลที่ 5 อันเนื่องมาจากวิถีทางการเมือง ภัยทางศาสนา ตลอดจนการถูกกวาดต้อนเข้ามาในฐานะ

⁶ พระครูคณานันท์สมณาจารย์ (ไผ่เรียน เป้า) (รวบรวมและเรียบเรียง). ประวัติพระสงฆ์อนัมนิกายในราชอาณาจักรไทย และ ประวัติความเป็นมาของชนเชื้อชาติญวนในสมัยรัตนโกสินทร์ซึ่งเกี่ยวกับประเทศไทย. ตีพิมพ์เป็นธรรมพัสติในงานพระราชทานเพลิงศพ องสราภณมธุรส (บัวเอ็ง) ณ เมรุวัดสมณานัมบริหาร นางเลิ้ง พระนคร วันที่ ๒๘ เมษายน ๒๕๑๑ (พระนคร : โรงพิมพ์ประยูรวงศ์, 2511).

⁷ คณะสงฆ์อนัมนิกายแห่งประเทศไทย. เจริญธรรมปัญญาสูตร จัดพิมพ์เนื่องใน พิธีบำเพ็ญกุศล ครบ ๑๐๐ วัน พระมหาคณานันท์ธรรมปัญญาธิวัตร (เจริญ กิ่งเจียวมหาเถร) ณ วัดกุศลสมาคร ถนนราชวงศ์ แขวงสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร วันอังคารที่ ๒๓ เดือนกรกฎาคม ๒๕๖๑ (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2561).

เขลยสงคราม ปัญหาเกี่ยวกับชาวเวียดนามในสยามด้านการเมืองการปกครองตั้งแต่สมัย
พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็น
ต้น อีกทั้ง นโยบายการปกครองชาวเวียดนามที่เข้ามาในประเทศไทยสมัยต้นรัตนโกสินทร์
ในช่วงที่ฝรั่งเศสยึดครองประเทศเวียดนามในสมัยรัชการที่ 5 ทั้งนี้ ปัญหาได้ทวีมากขึ้นใน
สมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อฝรั่งเศสได้ยึดครองประเทศเวียดนาม และเรียกร้องสิทธิให้ชาวเวียดนาม
ในไทยจดทะเบียนเป็น “คนในบังคับฝรั่งเศส”

ใน “**รังษีธรรม**” จัดพิมพ์ โดย พระสมณานัมธีรอาจารย์ (ณรงค์ ดินเรียน) พิมพ์แจก
เป็นธรรมทาน. (กรุงเทพฯ: ประชาชน, 2552) เป็นหนังสือเล่มเล็ก มีทั้งหมด 79 หน้า แต่เป็น
หนังสือเล่มเดียวที่ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับพระครูคณานัมสมณาจารย์ (จีเหลิบ Chí Lạp)
อดีตเจ้าอาวาสวัดสมณานัมบริหาร โดยองสรภานมธรรส (บัวเอ็ง) เป็นผู้บันทึก

ผู้วิจัยได้มีโอกาสกราบสัมภาษณ์และขอกราบขอบพระคุณในความกรุณาในการ
ประสิทธิ์ประสาทความรู้อันมีค่าจาก พระมหาคณานัมธรรมปัญญาธิวัตร (ถนอม เกียนถิก
Thanom Thiệu Thực เจ้าคณะใหญ่หน้มนิกายแห่งประเทศไทย (แท้จริงแล้ว ท่านกล่าวว่า
นามที่แท้จริงของท่านคือ ถนอม เกียนถิก Thanom Thiệu Thật อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนจะ
ขอคงไว้ซึ่งนามที่ใช้กันในเอกสารต่างๆว่า ถนอม เกียนถิก Thanom Thiệu Thực เพื่อมิให้
เกิดความสับสน) ; พระคณานัมธรรมเมธาจารย์ ณรงค์ ดินเรียน Narong Tinh Riên) รอง
เจ้าคณะใหญ่หน้มนิกายแห่งประเทศไทย; องพจนกรโกศล (ดร.พิสิษฐ์ เกียนบัว Phisit
Thiệu Bảo) ประชาสัมพันธ์คณะสงฆ์หน้มนิกาย-เจ้าอาวาสวัดธรรมปัญญาารามบางม่วง; อง
ปลัดธรรมปัญญาธิวัตร (ธีระยุทธ เกียนคาย Theerayut Thiệu Khai) เลขานุการเจ้าคณะ
ใหญ่หน้มนิกาย-เจ้าอาวาสวัดอุภัยภาติการาม อีกทั้ง องธรรมธรมานิตย์ (เทียนท่าน หรือ
เทียนแ่งห์ Thiệu Thành) เจ้าอาวาสวัดอนันนิกายาราม หรือวัดญวนบางโพ และองสังฆ
รักษ์จักรพันธ์ (เกียนเหว่ Thiệu Huệ) วัดสมณานัมบริหาร ขอขอบคุณ คุณเรืองยุทธ เลือง
คุณพงศ์ เรืองสุวัฒน์ คุณโสพน ศิโรรัตน์ธัญโชคที่ได้ให้ความช่วยเหลือในด้านที่มีค่ายิ่ง

เกี่ยวกับการสำรวจพื้นที่นั้น ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจพื้นที่วัดสมณานัมบริหาร หรือ
วัดแก่งห้เพือก (Chùa Cảnh Phước) พื้นที่ชุมชนโดยรอบ พื้นที่ริมน้ำคลองผดุงกรุงเกษม
อันประกอบด้วยตลาดนางเลิ้ง ชุมชนญวนเก่าข้างๆวัด พื้นที่จากวัดถึงสนามม้านางเลิ้ง พื้นที่

จากวัดถึงตลาดนางเลิ้ง ตลาดมหาสาร สำหรับพื้นที่วัดนั้น ผู้วิจัยได้สำรวจอุโบสถ บริเวณรอบอุโบสถ และมณฑปรอยพระพุทธรูป เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังได้ทำการสำรวจวัดอนัมนิกายบางวัดที่มีความสำคัญ เช่น วัดกุศลสมาคร หรือวัดโฝเพือก หรือ วัดโฝเพือก (Chùa Phở Phước) วัดอนัมนิกายาราม หรือ วัดกว้างเพือก หรือ วัดกว้างเพือก (Chùa Quảng Phước) หรือที่ชาวบ้านเรียกกันติดปากว่า วัดญวนบางโพ อีกทั้ง วัดโลกานุเคราะห์ หรือ วัดตือเต้ (Chùa Tù Tề) ในกรุงเทพมหานคร

เกี่ยวกับการสืบค้นรูปภาพเก่าของวัดสมณานัมบริหาร และพระราชสาส์น พระราชหัตถเลขาของพระมหากษัตริย์ ผู้เขียนได้รับความเอื้อเฟื้อรูปภาพจากวัด รูปภาพเก่าเกี่ยวกับวัดเป็นหลักฐานและเครื่องยืนยันที่แน่ชัดถึงความเป็นมาและประวัติของวัด

การใช้คำในภาษาเวียดนาม

เกี่ยวกับการใช้คำในภาษาเวียดนาม โดยทั่วไปในเอกสารไทยและการออกเสียงของคนไทยแบบเก่านั้นเป็นไปตามความถนัด ซึ่งไม่ตรงกับการออกเสียงในภาษาเวียดนาม แต่ได้ออกเสียงเช่นนั้นสืบมาจนถึงปัจจุบัน คำบางคำผู้เขียนจะคงไว้แม้ว่าจะเพี้ยนไปจากการออกเสียงในภาษาเวียดนามที่ใช้ในประเทศเวียดนามก็ตาม เช่น

คำว่า “อนัม” หรือ “อันนัม” ที่ใช้ในเอกสารไทย หรือที่ใช้ในการออกเสียงของคนไทยส่วนใหญ่ แท้จริงแล้วในภาษาเวียดนามจะออกเสียงว่า “อานนาม” (An Nam) อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยจะคงไว้ซึ่งการออกเสียงว่า “อนัม” ตามความเคยชินในการออกเสียง หรือการเขียนของคนไทย

นอกจากนี้ มีคำอีกหลายคำที่ผู้วิจัยจะขออ่านออกเสียงตามภาษาเวียดนาม หรือ ภาษาเวียดนามภาคเหนือ เช่น นามของพระภิกษุสงฆ์บางรูป หรือ ชื่อในภาษาเวียดนามของวัดต่างๆ ดังเช่น ชื่อวัดที่คนไทยและเอกสารไทย ออกเสียงว่า “กัณเพือก” (Cánh Phước) ผู้วิจัยจะขอใช้คำว่า “แก้งท์เพือก” (ซึ่งเป็นสำเนียงทางภาคเหนือของเวียดนาม) แทน “กัณเพือก”

วัดกุศลสมาคร หรือ วัดโฝเพือก ผู้วิจัยจะขอใช้คำว่า วัดโฝเพือก (Chùa Phở Phước) ส่วนวัดอนัมนิกายาราม หรือวัดกว้างเพือก ผู้วิจัยจะขอใช้คำว่า วัดกว้างเพือก (Chùa Quảng Phước) ตามสำเนียงทางภาคเหนือของเวียดนาม

ส่วนนามของพระภิกษุสงฆ์นั้น ดังเช่น คำที่คนไทยและเอกสารไทย ออกเสียงว่า จีหลับ หรือ จีเหลิบ หรือ จีหลอบ ภาษาเวียดนามจะออกเสียงว่า จีเหลิบ (Chí Lạp) (สำเนียงทางภาคเหนือของเวียดนาม) กรณีนี้ ผู้วิจัยจะขอใช้การออกเสียงว่า จีเหลิบ

คำว่า อง (Ông หรือ Ong) ในภาษาเวียดนามเป็นคำยกย่องบุคคล เป็นคำนำหน้านามของผู้สูงอายุ ญาติผู้ใหญ่ เป็นคำนำหน้าสมณศักดิ์พระสงฆ์อนัมนิกายระดับสูง และเป็นคำนำหน้านามของพระสงฆ์ชั้นผู้ใหญ่ ในบทความนี้ ในบางโอกาส ผู้วิจัยจะใช้ คำว่า อง (Ong) นำหน้านามของพระสงฆ์ชั้นผู้ใหญ่ฝ่ายอนัมนิกายแทนการใส่สมณศักดิ์

การใช้คำว่า สยามและประเทศไทย หรือ ไทย

ในบทความนี้ ผู้วิจัยจะใช้ทั้งคำว่า สยาม และประเทศไทย หรือ ไทย และอาจใช้คำว่า ประเทศไทย หรือ ไทย เมื่อกล่าวถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงก่อนปี ค.ศ. 1939 ซึ่งเป็นปีที่มีการเปลี่ยนชื่อประเทศ จากคำว่า สยาม เป็น ประเทศไทย

การใช้คำว่า เขมร

เนื่องจากในอดีต ไทยเรียก กัมพูชาว่า เขมร จึงขอใช้คำว่า เขมร เมื่อกล่าวถึงเหตุการณ์ในอดีต

การใช้ ค.ศ. หรือ คริสต์ศักราช

ในบทความนี้ ผู้วิจัยจะใช้ ค.ศ. (คริสต์ศักราช) แทน พ.ศ. (พุทธศักราช)

ความยากลำบากบางประการในการดำเนินการวิจัย

ในการเขียนบทความนี้ ผู้วิจัยประสบความยากลำบากบางประการ ดังเช่น

ประการแรก ข้อมูลเกี่ยวกับวัดสมณานัมบริหาร หรือ วัดแก่งห้เพือก มิได้มีการจดบันทึกไว้อย่างเป็นระบบโดยวัด แต่จะเป็นข้อมูลสั้นๆจากเอกสารหลายฉบับซึ่งผู้เขียนต้องทำการค้นและรวบรวมจากแหล่งข้อมูลหลายแหล่ง ซึ่งบางครั้งมีข้อมูลที่ขัดแย้งกัน จึงจำเป็นต้องตรวจสอบความถูกต้อง ประกอบกับการขอความรู้จากพระสงฆ์ผู้มีอายุหลายท่าน

ประการที่สอง ผู้วิจัยประสบความสำเร็จในการค้นหาเอกสารเก่า รูปภาพเก่าที่จำเป็นต้องนำมายืนยันความถูกต้องของข้อมูล และเนื่องจากข้อมูลเกี่ยวกับ อนัมนิกาย ได้สูญหายไปกับเหตุการณ์ไฟไหม้ที่วัดกุศลสมาคร ซึ่งในปัจจุบันเป็นสำนักงานเจ้าคณะใหญ่ อนัมนิกาย อันทำให้เอกสารที่มีค่าถูกไฟเผาไหม้ไปเป็นจำนวนมาก ผู้วิจัยจึงต้องทำการค้นหาเอกสารจากหลายแห่ง

บทความนี้ มีหกส่วนด้วยกัน ดังนี้

ส่วนแรก การอพยพของชาวเวียดนามมายังไทย หรือสยาม นับตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีจนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ส่วนที่สอง อนัมนิกายในประเทศไทย

ส่วนที่สาม วัดสมณานัมบริหาร หรือ วัดแก่งห้เพือก (Chùa Cảnh Phước)

ส่วนที่สี่ บทบาทของชาวเวียดนามในการสร้างและทำนุบำรุงวัดสมณานัมบริหาร ในช่วงต้นรัตนโกสินทร์

ส่วนที่ห้า ชุมชนชาวเวียดนามในอดีตในย่านวัดสมณานัมบริหาร

ส่วนที่หก บทสรุป

1.การอพยพของชาวเวียดนามมายังไทย หรือ สยาม นับตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีจนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เท่าที่มีการบันทึกไว้ ชาวเวียดนามได้อพยพมายังประเทศไทย หรือ สยาม นับตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา แต่การเข้ามายังประเทศไทยของชาวเวียดนามที่สัมพันธ์กับการนำศาสนาพุทธนิกายมหายานเข้ามายังสยามนั้น มีขึ้นตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรี (ค.ศ.1767-1782)

จึงจะขอกล่าวอย่างคร่าวๆถึงการอพยพของชาวเวียดนามมายังประเทศไทยนับตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีจนถึงช่วงต้นรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 (ค.ศ.1824-1851)

ชาวเวียดนามเดินทางเข้ามาในไทยในสมัยกรุงธนบุรีและในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ ด้วยสาเหตุหลักจาก 2 ประการคือ ประการแรก คือ ความขัดแย้งทางการเมืองภายในและการถูกเบียดเบียนทางศาสนาในเวียดนาม เนื่องจากไทยเป็นประเทศเพื่อนบ้านที่มีเสถียรภาพ อุดมสมบูรณ์และมีความเป็นอยู่ที่สงบสุข อีกทั้ง มีภูมิศาสตร์ที่เชื่อมต่อกับเวียดนามได้ โดยเฉพาะการเชื่อมต่อทางทะเล ชาวเวียดนามจึงอพยพเข้ามาหลบภัยประการที่สอง คือ การถูกกวาดต้อนเข้ามาในฐานะเชลยศึกสงคราม

1.1 การอพยพของชาวเวียดนามมายังไทย หรือ สยามในสมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี

การอพยพของชาวเวียดนามมายังประเทศไทยนับตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีมีสาเหตุหลักก็คือ เพื่อลี้ภัยอันสืบเนื่องจากความขัดแย้งทางการเมืองภายในเป็นหลัก

ในช่วงหลังของคริสต์ศตวรรษที่ 18 ในราวปี ค.ศ. 1773 จากความขัดแย้งทางการเมืองที่เมืองเว้ (Huế) อันเป็นราชธานีของเวียดนาม ฟ็องไทเซิน หรือ เตียเซิน (Tây Sơn) ได้พยายามโค่นล้มราชวงศ์เหงวียน (Nguyễn) จึงเกิดการฆ่าฟันเจ้านายของราชวงศ์เหงวียนเป็นอันมาก ทำให้ องเชียงซุน (Ong Chiangsoon) หรือ โตนเทีตซวน (Tôn Thất Xuân) ซึ่งเป็นราชบุตรองค์ที่ 4 ของเจ้าเมืองเว้ ต้องหนีมาอาศัยอยู่ที่เมืองไซ่ง่อน

องเชียงซุน เป็นชื่อที่ปรากฏอยู่ในเอกสารของไทย โดยชื่อที่แท้จริงในภาษาเวียดนาม และที่ชาวเวียดนามเรียก คือ โตนเทีตซวน จากนั้นไปผู้วิจัยจะขอเรียกว่า โตนเทีตซวน

ครั้นต่อมาฟ็องไทเซิน ได้ยกกองทัพติดตามมาถึงเมืองซาติงห์ (Gia Định) หรือไซ่ง่อน โตนเทีตซวน พร้อมทั้งครอบครัวและบริวาร จึงหนีเข้ามาพึ่งพำหนักเทียนตือ (Mạc Thiên Tú) ที่ เมืองพุทโธมาศ หรือ บันทายมาศ หรือ เมืองท่าเตียน (Hà Tiên) ใน

ปัจจุบัน และทั้งสองได้หนีเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีในราวปี ค.ศ. 1776⁸ บ้างว่าในปี 1778⁹

พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี แผ่นดินสมเด็จพระบรมราชาที่ 4 (สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช) ฉบับหมอบรัดเล กล่าวว่า เมื่อพี่น้องไตเซินได้ยกกองทัพติดตามมาถึงท่าเตียน เจ้าเมืองท่าเตียน (ซึ่งน่าจะหมายถึง หมากเทียนคือ Mạc Thiên Tứ)¹⁰ เห็นว่าไม่สามารถต่อสู้ได้ จึงอพยพครอบครัวพร้อมผู้ติดตามของตน และพาโตนทีตชวน¹¹ พร้อมทั้งครอบครัวและบริวารหนีเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี¹² โดยเดินทางมาถึงกรุงธนบุรีในช่วงต้นปี ค.ศ.1778¹³

⁸ อ่างแล้ว, พระครูคุณานันท์สมณาจารย์ (โผเรียน เป้า) (รวบรวมและเรียบเรียง). ประวัติพระสงฆ์อันมิกายในราชอาณาจักรไทย และ ประวัติความเป็นมาของชนเชื้อชาติญวนในสมัยรัตนโกสินทร์ซึ่งเกี่ยวกับประเทศไทย, หน้า 1; และ คณะสงฆ์อันมิกายแห่งประเทศไทย. อนุสรณ์คณะสงฆ์อันมิกายแห่งประเทศไทย ได้รับพระบรมราชานุญาตให้บำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทาน (กงเต็ก) ถวายพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหิตลธิเบศรามาธิบดี จักรีนฤพดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง วันอังคารที่ 21 มีนาคม พุทธศักราช 2560, หน้า 1.

⁹ ผู้สตี จันทวิมล. เวียดนามในเมืองไทย (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541), หน้า 26.

¹⁰ มีชื่อเป็นทางการตามภาษาจีนกลางว่า “ม่อชื้อหลิน” ในพระราชพงศาวดารเขมรเรียกว่า “สมเด็จพระโสฬท” ส่วนสยามเรียกว่า “พระยาราชาศรัญญวน”; หมากเทียนคือ (Mạc Thiên Tứ) เป็นชาวจีนกวางตุ้งที่มาอาศัยอยู่ที่เมืองบันทายมาศ หรือ พทโธมาศ ในภาษาเขมร หรือ เมืองท่าเตียนในภาษาเวียดนาม เป็นเวลานาน อาจเรียกได้ว่า เป็นชาวเวียดนามเชื้อสายจีนกวางตุ้ง

¹¹ ศรีนิล น้อยบุญแนว (บรรณาธิการ). พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี แผ่นดินสมเด็จพระบรมราชาที่ 4 (สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช) ฉบับหมอบรัดเล. พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ : โฆษิต, 2554), หน้า 119.

¹² หอจดหมายเหตุ. ประวัติศาสตร์การอพยพของชาวเวียดนาม, 19 ตุลาคม 2515.

<http://catholichaab.com/main/index.php/2015-09-22-02-53-59/2015-09-30-02-35-12/527-2015-10-19-04-34-47>.

¹³ Edward Van Roy. Siamese Melting Pot: Ethnic minorities in the Making of Bangkok (Chiang Mai: Silkworm Books, 2017), p.207.

สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีโปรดให้หมากเทียนต้อ และผู้ติดตามพักอยู่ในพื้นที่ที่เป็น บริเวณปากคลองตลาดในปัจจุบัน¹⁴ ต่อมาได้ตั้งให้หมากเทียนต้อเป็น พระยาราชาศรัย ญวน

สำหรับโตนเทีตชวน เมื่อเดินทางมาถึงกรุงธนบุรี สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ได้ พระราชทานที่ดินให้พวกโตนเทีตชวน เพื่อตั้งบ้านเรือนอยู่นอกพระนครทางฝั่งตะวันออก ของแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งเป็นพื้นที่แถวถนนพหลโยธินในปัจจุบัน จึงเรียกกันว่าบ้านญวนพหลโยธิน ต่อมาพื้นที่ตรงนี้ได้ถูกสร้างเป็นถนน เรียกว่า ถนนพหลโยธิน จนมาถึงทุกวันนี้¹⁵ อย่างไรก็ตามในปัจจุบัน ไม่มีชาวเวียดนามอาศัยอยู่ในพื้นที่นี้แล้ว

ต่อมา โตนเทีตชวน ต้องพระราชอาญาประหารชีวิตพร้อมกับบุตรภรรยาและ บริวารจำนวนราว 53 คน เพราะสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีได้ข่าวว่า โตนเทีตชวน คิดหนี กลับเวียดนาม บ้างก็ว่าเป็นเพราะสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีมีพระสติฟั่นเฟือนเข้าใจว่า โตน เทีตชวน ขโมยเพชรกลืนไว้ในท้อง

ในพงศาวดารญวนกล่าวว่า ในช่วงเวลานั้นมีเรือสยามลำหนึ่งเดินทางกลับจาก กวางตุ้ง ถูกโจรสลัดเวียดนามปล้นกลางทะเลขณะที่แล่นผ่านเมืองท่าเตียน ในขณะที่เดียวกัน มีชาวจามคนหนึ่ง (เอกสารบางฉบับกล่าวว่าเป็นคนเขมร หรือ อาจเป็นชาวจามเขมร)¹⁶ ทูล สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ว่า ซาดิงห์ (Gia Dinh) หรือ เมืองไซ่ง่อนในปัจจุบันวางแผนจะยึด กรุงเทพฯ และได้ขอให้โตนเทีตชวน และหมากเทียนต้อลี้ภัยและมารออยู่ที่กรุงเทพ บุคคล ทั้งสองได้ปฏิเสธคำกล่าวนี้เมื่อถูกสอบถาม แต่ด้วยความหวาดระแวงว่า ทั้งสองคนเป็นไส้ศึก เวียดนาม อีกทั้งถูกทูลว่า โตนเทีตชวนกำลังจะหนี ทำให้โตนเทีตชวนถูกสั่งประหาร พร้อม

¹⁴ หมากเทียนต้อพยายามสร้างฐานนำเข้าสู่ออกเล็กๆ ณ พื้นที่ตรงนี้ แต่ต้องเผชิญการแข่งขันกับชุมชนนอกเข็ญและ กวางตุ้งในพื้นที่นี้, ดู Edward Van Roy. *Siamese Melting Pot: Ethnic minorities in the Making of Bangkok* (Chiang Mai: Silkworm Books, 2017), p.207.

¹⁵ อ้างแล้ว, พระครูคณานันสมณาจารย์ (โผเรียน เป้า) (รวบรวมและเรียบเรียง). *ประวัติพระสงฆ์อันมณีภายใน ราชอาณาจักรไทย และ ประวัติความเป็นมาของชนเชื้อชาติญวนในสมัยรัตนโกสินทร์ซึ่งเกี่ยวกับประเทศไทย*, หน้า 1.

¹⁶ อ้างแล้ว, ผุสดี จันทวิมล. *เวียดนามในเมืองไทย*, หน้า 26.

ด้วยเครือญาติและทหารชั้นผู้ใหญ่ชาวเวียดนามอีก 53 คน¹⁷ อย่างไรก็ตาม ยังมีชาวเวียดนามที่เหลืออีกไม่ทราบจำนวน สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงเนรเทศออกไปอยู่นอกเขตพระนครทั้งหมด¹⁸

ราวปี ค.ศ. 1780 มีผู้ไปกราบทูลสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีว่า หมากเทียนดีจะหนีไปเมืองพุทไธมาศ สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีจึงทรงให้ประหารหมากเทียนดี โดยในข้อมูลบางแหล่ง กล่าวว่า หมากเทียนดีได้ฆ่าตัวตาย¹⁹ สองเหตุการณ์นี้ อาจเกิดขึ้นพร้อมกันหรือ ไล่เลี่ยกัน เพราะจำนวนผู้ที่ถูกประหารมีจำนวนเท่ากัน

ครั้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 แห่งรัตนโกสินทร์ (ค.ศ.1782-1809) ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้ชาวเวียดนามเหล่านี้กลับมาอยู่ในกรุงเทพฯ เช่นเดิม พร้อมทั้งพระราชทานเงินทอง เสื้อผ้า เสบียงอาหาร และให้ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่เดิม คือ ที่หนองระโหน ตำบลบ้านหม้อ ถนนพหลุณภูมิในปัจจุบัน และอีกที่หนึ่ง คือ ที่ตำบลบางโพ

กล่าวโดยสรุป กลุ่มของโตนเทีตซวน เป็นชาวเวียดนามกลุ่มแรกที่อพยพเข้ามาตั้งภูมิลำเนาอยู่ในสยาม หลังจากที่ถูกขับไล่จากกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าแล้ว

1.2 การอพยพของชาวเวียดนามมายังสยามในสมัยต้นรัตนโกสินทร์

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตั้งแต่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1จนถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 (ค.ศ. 1868-1910) มีชาวเวียดนามอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในไทยเป็นจำนวนมากและหลายกลุ่มส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ จันทบุรี และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สำหรับชาวเวียดนาม

¹⁷ *Đại Nam thực lục chính biên, Viện Sử học, Hanoi, 1963 (The Official Historical Records of Nguyen Dynasty), Institute of History, Hanoi, 1963*, pp. 34-35. อ้างจาก ทิวารี ไขษิตธนเกียรติ, *The Adaptation of Annam-nikai in Bangkok (การปรับตัวของพุทธอนันนิกายในกรุงเทพมหานคร)*, (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548), หน้า 15.

¹⁸ อ้างแล้ว, ผุสดี จันทวิมล. *เวียดนามในเมืองไทย*, หน้า 26.

¹⁹ Op.cit., Edward Van Roy. *Siamese Melting Pot: Ethnic minorities in the Making of Bangkok*, p. 207.

ในกรุงเทพฯ ได้อาศัยอยู่ในพื้นที่ต่างๆกันเป็นกลุ่มๆ กลุ่มชุมชนที่สำคัญ ได้แก่ บ้านญวน ตำบลบางโพ บ้านญวนสามเสน และบ้านญวนสะพานขาว เป็นต้น

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 ได้มีเจ้าในราชวงศ์ เหวียนองคฺหนึ่ง ชื่อ อองเชียงสือ (Ong Chiangsue) ซึ่งเป็นชื่อที่ไทยเรียก หรือ ที่ชาวเวียดนามในเวียดนามขนานนามว่า เหงียนฟุกแองท์ (Nguyễn Phúc Ánh) หรือ เหวียนแองท์ (Nguyễn Ánh)

เหงียนฟุกแองท์ เป็นเจ้าเมืองซาตังห์และเป็นนัดดาของโตนเทีตชวณ ได้เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารพร้อมมารดา ภรรยา และขุนนางในปี ค.ศ.1781 โดยหนีการสู้รบกับพี่น้องไตเซินมาจากซาตังห์ และมาหลบซ่อนอยู่ที่เกาะกระปือ ตรงเขตแดนเขมร

ต่อมาพระยาชลบุรีและพระระยองได้ลาดตระเวนโจรสลัดไปยังเกาะกระปือ และมาพบเข้า จึงได้นำมาเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกในราวปี ค.ศ. 1782 (บางแหล่งข้อมูลกล่าวว่า ในปี 1784) ซึ่งได้ทรงพระกรุณาต่อเหงียนฟุกแองท์อย่างยิ่ง เหวียนฟุกแองท์ พำนักอาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ อย่างน้อยเป็นเวลา 4 ปี²⁰

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 โปรดฯให้เหงียนฟุกแองท์ พำนักอยู่กับผู้ติดตามที่ได้บ้านต้นสำโรง ตำบลคอกกระปือ (คอกควาย) ริมฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา (ปากคลองผดุงกรุงเกษม) ซึ่งใกล้ที่ตั้งของสถานทูตปอร์ตุเกสในปัจจุบัน ทรงชุบเลี้ยงเหงียนฟุกแองท์ เทียบเท่าเสมอกับเจ้าเขมรที่มาพำนักอยู่ในพระนคร คือ พระราชทานเบี้ยหวัดเงินปี ปีละ 5 ตำลึง เครื่องยศ ดังเช่น พานหมาก คนโท กลดคันสั้น มารดาและขุนนางที่ติดตามมาก็ได้รับพระราชทานเบี้ยหวัดเช่นกัน และชุบเลี้ยงพวกเวียดนามข้าราชการให้ขึ้นกรมต่างๆ นอกจากนี้ ยังมีทรงมีพระบรมราชโองการมายังเจ้าเมืองกรมการเมืองสมุทรปราการให้ปล่อยชาวเวียดนามที่เป็นพรรคพวกเหงียนฟุกแองท์ ให้เข้า

²⁰ ทิทากรวงศ์ (ข้า บัญนาถ), เจ้าพระยา (เรียบเรียง) ; สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (ทรงตรวจชำระและทรงนิพนธ์อธิบาย). พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 (กรุงเทพฯ : กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, 2545), หน้า 13.

ออกทำมาหากินในท้องทะเลได้โดยสะดวก²¹ ในคราวที่ลี้ภัยมาครั้งแรก บริวารที่ติดตามมายังกรุงเทพระหว่างปีประมาณ 20 คน ต่อมาพวกเวียดนามที่สนับสนุนเหงวียนฟุกเอ๋งก็ได้พากันทยอยเดินทางจากเวียดนามเข้ามาในไทย ส่วนมากพักอยู่แค่จันทบุรี บางส่วนเดินทางมาถึงกรุงเทพฯ

เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 ทรงส่งกองทัพไปช่วยเหงวียนฟุกเอ๋ง สู้รบปราบปรามพี่น้องไตเซินในเวียดนาม 2 ครั้ง (ในปี ค.ศ.1783 และปี ค.ศ. 1784) (ในหลักฐานเวียดนามว่าช่วยครั้งเดียว) แต่ก็พ่ายแพ้มาทั้ง 2 ครั้งนั้น ได้มีทหารเวียดนามในกองทัพของเหงวียนฟุกเอ๋งที่ได้ติดตามเหงวียนฟุกเอ๋งที่กลับมากรุงเทพฯ อีกในครั้งนี้เป็นขุนนางและนายทหาร 28 คน เป็นทหารและกลาสีชั้นนายพลราว 200 คน มา กับเรือสำเภา 5 ลำ นอกจากนั้น ยังมีชาวเวียดนามที่สวามิภักดิ์ต่อตระกูลเหงวียนก็ได้แตกกระสานซ่านเซ็นหลบซ่อนพี่น้องไตเซินและพาครอบครัวลี้ภัยเข้ามาในเขตสยาม โดยเฉพาะชาวเวียดนามแคว้นโคแชนจีน (Cochinchine) หรือ โคชินไชน่า (Cochinchina) อาจประมาณจำนวนได้ราว 1,000 คน แต่ด้วยจำนวนเพิ่มมากขึ้น พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 จึงโปรดเกล้าให้เหงวียนฟุกเอ๋ง ย้ายไปพำนัก ณ ตำบลโคกหลวง

พงศาวดารญวนระบุไว้ว่า เหล่านายทหารที่ช่องสุ่มผู้นอนอกอาณาเขตสยามที่มีศูนย์กลางอยู่ที่บริเวณเมืองบันทายมาศ ได้เข้ามาติดต่อกับเหงวียนฟุกเอ๋งอยู่เสมอๆ ระหว่างนี้ทหารเวียดนามอีกประมาณ 600 คนเศษซึ่งนำโดย เลวังกุน หรือ เลวันกุง (Lê Văn Cung) ทหารเอกของเหงวียนฟุกเอ๋ง ได้พากันลงเรือเข้ามากรุงเทพฯ เหงวียนฟุกเอ๋ง ได้อำสานำกองกำลังทหารเวียดนามเข้าร่วมทำสงครามกับพม่าในช่วงปี ค.ศ. 1785-1786²² โดยทำหน้าที่เป็นทัพหน้าจนได้รับชัยชนะ

²¹ ทิทากรวงศ์ (ข้า บัญนาถ), เจ้าพระยา. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 (กรุงเทพฯ : องค์การคำของคุรุสภา, 2526), หน้า 29-30.

²² อ่างแล้ว, ทิทากรวงศ์ (ข้า บัญนาถ), เจ้าพระยา (เรียบเรียง) ; สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (ทรงตรวจชำระและทรงนิพนธ์อธิบาย). พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1, หน้า 32-42; และ อ่างแล้ว, ผุสดี จันทวิมล. เวียดนามในเมืองไทย, หน้า 28.

ต่อมาในปี ค.ศ. 1786 เหวียนฟุกแองท์ ยังช่วยปราบปรามกบฏแขกมลายู โดยใช้ให้ทหารเวียดนามต่อเรือรบสิบลำคอยกบฏอยู่ที่เกาะช้างและให้เลวันกงนำกำลังช่วยสมเด็จพระราชวังบวรสถานมงคลมหาสุรสิงหนาทปราบปรามจนสำเร็จอีก

อย่างไรก็ตาม ในปี ค.ศ. 1786 เหวียนฟุกแองท์ พร้อมกับญาติวงศ์และบริวารที่ใกล้ชิดชื่อสัตย์ประมาณ 150 คนได้ลอบหนีจากกรุงเทพฯไป โดยเรือ 4 ลำ²³ ภายหลังแม้จะมีผู้ติดตามองเชียงสือออกไปช่วยรบในเวียดนามอีก แต่จำนวนคนเวียดนามซึ่งเป็นบริวารของเหงวียนฟุกแองท์ ก็ยังคงเหลืออยู่ในสยามอีกเป็นจำนวนมาก เพราะมีคนเวียดนามจำนวนมากไม่เต็มใจที่จะกลับเวียดนามเพื่อไปสู้รบ และเลือกที่จะอยู่ในสยามต่อไป ซึ่งอาจเป็นเพราะชาวเวียดนามเหล่านี้เริ่มชินกับชีวิตที่สงบสุขในกรุงเทพฯ คนเหล่านี้เห็นว่า การกลับไปเวียดนามมีความเสี่ยงต่อชีวิตเพราะความหวังที่จะเอาชนะพี่น้องไตเซินนั้นดูจะเป็นไปไม่ได้ยาก นอกจากนั้น ชาวเวียดนามเหล่านี้เป็นทหารมาตัวเปล่าและได้แต่งงานมีครอบครัวตั้งหลักแหล่งกับคนไทยในกรุงเทพฯแล้ว เนื่องจากจำนวนที่มีมาก พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 จึงได้ย้ายชาวเวียดนามเหล่านี้จากคอกกระบือมารวมอาศัยที่ตำบลบางโพ

อนึ่ง หลังจากที่เหงวียนฟุกแองท์ จากไปไม่นาน เหงวียนหวังหู้ดึก (Nguyễn Huỳnh Đức) ซึ่งเป็นแม่ทัพเวียดนามของเหงวียนฟุกแองท์ผู้เคยคุมทัพทางใต้ เคยพ่ายแพ้พี่น้องไตเซินในปี ค.ศ. 1783 ได้ลี้ภัยเข้ามาในสยามโดยผ่านลาว พร้อมกับนำกำลังคนราว 5,000 คนเข้ามาถึงกรุงเทพฯด้วย พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 จึงทรงชักชวนให้เหงวียนหวังหู้ดึก ทำราชการอยู่ที่กรุงเทพฯ แต่เมื่อเหงวียนหวังหู้ดึกยืนยันที่จะตามออกไปช่วยเหงวียนฟุกแองท์ จึงทรงพระกรุณาจัดหาเรือใบให้ไป แต่เหงวียนหวังหู้ดึกจำต้องทิ้งคนเวียดนามที่แสดงความจำนงจะอยู่ต่อไปในกรุงเทพฯไว้ เป็นที่เชื่อว่า เป็นจำนวนราว 2 ใน 3 ที่ตัดสินใจเลือกที่จะอยู่อาศัยต่อไปในกรุงเทพฯ ชาวเวียดนามที่นับถือ

²³ อ่างแล้ว, ทิพากรวงศ์ (ข้า บัญนาถ), เจ้าพระยา (เรียบเรียง); สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (ทรงตรวจชำระและทรงนิพนธ์อธิบาย). พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1, หน้า 44-45.

พระพุทธศาสนาเหล่านี้ได้ตั้งบ้านเรือนร่วมกับชาวเวียดนามที่บางโพ ส่วนพวกที่นับถือคริสต์ศาสนาพำนักอยู่ที่สามเสน

ชาวเวียดนามที่ตกค้างในกรุงเทพฯ ได้เข้ารับราชการทหารในกองทัพสยามโดยรับยศเทียบเท่ายศฝ่ายเวียดนาม) ดังเช่น ธงยุงยาน หรือ ธงชุงซาน (Thông Dung Gian) และ โห่เยื่องตึก หรือ โห่เซื่องตึก (Hò Dương Đúc)²⁴ ซึ่งเป็นนายทหารเวียดนาม ได้รับเลือกเป็นหัวหน้าหมู่บ้านบางโพและผู้บังคับกองทหารขึ้นตรงต่อสมุหพระกลาโหม

ธงยุงยานและโห่เยื่องตึกนี้ เป็นผู้มีบทบาทในการสร้างวัดในฝ่ายอนัมนิกายวัดหนึ่ง ดังจะกล่าวต่อไป

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 การอพยพของชาวเวียดนามเข้ามายังสยาม มีสาเหตุทั้งมาจากการถูกกดขี่ปราบปรามทางศาสนา การถูกกวาดต้อนเข้ามาในฐานะเชลยศึกสงคราม ทั้งนี้ ในช่วงรัชกาลนี้ สยามและเวียดนามได้ทำศึกสงครามกันนานถึง 15 ปี²⁵ อีกทั้ง มีสาเหตุมาจากการถูกเกลี้ยกล่อมชักชวนให้เข้ามาอาศัยในสยาม

ในช่วงรัชกาลนี้ ชาวเวียดนามลี้ภัยทางศาสนาไปยังสยามก็เนื่องจากนโยบายการกดขี่ข่มเหงผู้ที่นับถือคริสต์ศาสนาของพระจักรพรรดิมีงหม่าง (Minh Mạng) ที่ประกาศห้ามมิให้ชาวเวียดนามนับถือศาสนาคริสต์ โดยพระจักรพรรดิมีงหม่างได้ออกพระราชกฤษฎีกาที่นำไปสู่การลงโทษและการประหารชีวิตชาวเวียดนามที่นับถือคริสต์ศาสนาโดยทั่วไปใน ค.ศ. 1834 จึงมีชาวเวียดนามเข้ารับอุปถัมภ์หรือหนีภัยเข้ามาในสยามเป็นจำนวนมาก โดยมาอาศัยอยู่ที่เมืองจันทบุรีเป็นส่วนใหญ่

อย่างไรก็ดี ในสมัยพระจักรพรรดิมีงหม่าง การข่มเหงผู้ที่นับถือคริสต์ศาสนายังไม่รุนแรงเท่ากับในรัชกาลต่อมา คือ รัชกาลของพระจักรพรรดิตีตึก (Tự Đức) (ค.ศ.

²⁴ ในเอกสารอื่นๆ ใช้ชื่อว่าโห่เซื่องตึก หรือ โห่เยื่องตึก (Hò Dương Đác) แต่ใน พระครูคณานัมนิกายจารย์ (โผเรียน เป้า) (รวบรวมและเรียบเรียง). ประวัติพระสงฆ์อนัมนิกายในราชอาณาจักรไทย และ ประวัติความเป็นมาของชนเชื้อชาติญวนในสมัยรัตนโกสินทร์ซึ่งเกี่ยวกับประเทศไทย (พระนคร : โรงพิมพ์ประยูรวงศ์, 2511), หน้า 46-48 ใช้คำว่า โห่เซื่องตึก หรือ โห่เยื่องตึก (Hò Dương Đúc) ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะเป็นโห่เซื่องตึก หรือ โห่เยื่องตึก (Hò Dương Đúc) มากกว่า

²⁵ อ่างแล้ว, ผุสดี จันทวิมล. เวียดนามในเมืองไทย, หน้า 35.

1848-1883) พระจักรพรรดิตี๊กทรงใช้นโยบายนี้ตอบโต้การแทรกแซงทางการเมืองการปกครองเวียดนามของพวกบาทหลวงและนักสอนศาสนาชาวตะวันตก โดยสั่งให้ประหารชาวเวียดนามคริสต์และทำลายหมู่บ้านชาวเวียดนามที่นับถือคริสต์ ทำให้ชาวเวียดนามนับถือคริสต์หลายพันคนต้องถูกประหารชีวิต

เมื่อฝรั่งเศสใช้กำลังบุกเมืองท่าตูราน (Tourane) (หรือ ดานัง Đà Nẵng ในปัจจุบัน) เป็นครั้งแรกในปีค.ศ.1858 และได้ครอบครองแคว้นโคชินจีน (Cochinchine) หรือ โคชินไชน่า (Cochinchina) พระจักรพรรดิเข้าใจว่าชาวเวียดนามที่นับถือคริสต์ให้การสนับสนุนพวกฝรั่งเศส จึงกดขี่กระทำการทารุณกรรมชาวเวียดนามเหล่านี้อย่างรุนแรงยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ดี ภายหลังจากที่ฝรั่งเศสเริ่มบุกเวียดนามโดยยึดเมืองตูราน และเวียดนามสู้รบกับฝรั่งเศสและพ่ายแพ้จนต้องตกอยู่ในฐานะรัฐในอารักขาของฝรั่งเศสในปีค.ศ. 1884 แล้ว ทำให้มีชาวเวียดนามหลบหนีภัยสงครามเข้ามาอาศัยในสยามเป็นจำนวนมาก ทั้งที่เป็นพวกที่หลบหนีการปกครองของฝรั่งเศสและเป็นกลุ่มเวียดนามรักชาติที่ต่อต้านฝรั่งเศส

สำหรับการถูกกวาดต้อนเข้ามาในฐานะเชลยศึกสงครามและการถูกเกลี้ยกล่อม ชักชวนให้เข้ามาอาศัยในสยาม การกวาดต้อนผู้คนพลเมืองที่ตีได้ไปเป็นเชลยของฝ่ายชนะเป็นประเพณีมีมาแต่ดึกดำบรรพ์ เป็นทั้งการทอนกำลังของฝ่ายข้าศึกในการทำสงครามครั้งต่อไป เป็นทั้งการทดแทนพลเมืองที่สูญเสียไปในระหว่างการรบ อีกทั้ง ยังใช้เป็นรางวัลให้แก่นายทัพนายกองให้รับเอาเชลยนั้นไปเป็นทาส ผู้รับใช้ และในสมัยนั้นยังถือว่าการนำคนเป็นปัจจัยทางเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศด้วย อย่างไรก็ตาม ผู้ที่ถูกกวาดต้อนมา ยังอาจถูกฝึกให้เป็นทหารประจำกรมกองต่างๆ หรือ สำหรับบางคน บางกลุ่มที่มีความชำนาญในบางด้าน ก็อาจถูกนำมาให้ทำหน้าที่ตามความชำนาญ

นอกจากจะใช้การบังคับกวาดต้อนหลังชนะสงครามแล้ว การเกลี้ยกล่อม ชักชวน เข้ามายังสยามก็เป็นอีกวิธีหนึ่งที่ทำให้ได้ชาวเวียดนามเป็นจำนวนมากโดยเฉพาะชาวเวียดนามที่เข้ารีตเดินทางเข้ามายังสยาม ดังเช่น กรณีที่กองทัพสยามได้เดินทางมาถึงคลองเจืองในราวปี ค.ศ. 1833 หรือ ค.ศ. 1834 ได้มีบาทหลวงท่านหนึ่ง ซึ่งมาพร้อมกับพระยาวิเศษสงคราม (หัวหน้าหมู่บ้านเขมรเชื้อสายโปรตุเกสที่ตำบลสามเสน) เป็นผู้เกลี้ยกล่อมชาว

เวียดนามเข้ารีตที่อาศัยอยู่ที่คลององเจืองให้เข้ามายังสยามมาได้ทั้งหมดประมาณ 300 คน
เศษ จากนั้นก็ได้ชาวเวียดนามเข้ารีตในเมืองโจดก²⁶ มาเพิ่มเติม เมื่อชาวเวียดนามเข้ารีต
เหล่านี้เดินทางมาถึงกรุงเทพฯ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ได้
พระราชทานที่ดินเหนือบ้านเขมรเข้ารีต ริมวัดสัมเกลียง ให้เป็นที่อยู่อาศัย และให้สักข้อมือ
เข้าหมวดพวกเวียดนามว่า “ญวนสวามีภักดี”²⁷

อีกกรณีหนึ่ง เป็นกรณีที่ทหารเวียดนามประสบโรคระบาดและความยากลำบาก
จึงหนีมาอยู่กับฝ่ายไทย ดังที่เกิดขึ้นใน ค.ศ.1840 ขณะที่เจ้าพระยาบดินทร์เดชาคุมทัพอยู่ที่
เมืองพระตะบอง²⁸ พวกทหารเวียดนามในค่ายของ อดีดยุทภู²⁹ หรือ อดีดยกุน แม่ทัพ
เวียดนามที่เมืองกำพงธมหนีไข่วัง (เป็นโรคระบาดซึ่งมีอาการท้องร่วงและอาเจียน)
ออกมาหาพวกเขมร 134 คน ต่อมาหนีจากค่ายเมืองพนมเปญอีกราว 200 คน เมื่อส่งเข้า
มายังกรุงเทพฯ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 โปรดเกล้าให้สักข้อมือเป็น
“กองอาสาญวน” และพระราชทานแก่สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ กรมขุนอิศเรศรังสรรค์
ไว้ปฏิบัติงาน ชาวเวียดนามเหล่านี้ได้มาอาศัยอยู่ที่ตำบลบางโพ³⁰

นอกจากนี้ ยังมีกรณีให้รางวัลนำจับ ดังเช่น กรณีระหว่าง ค.ศ.1833-1841 ชาว
เขมรที่อยู่ฝ่ายไทยสู้รบกับเวียดนามโดยใช้วิธีบบแบบกองโจรสามารถจับพวกเวียดนามมาได้
เป็นจำนวนมากกว่า 2,000 คน ชาวเวียดนามเหล่านี้พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

²⁶ เมืองโจดก หรือ เมืองโจวตัก (Châu Đốc) ในปัจจุบัน

²⁷ อ่างแล้ว, พระครูคุณานันท์สมณาจารย์ (โผเรียน เป้า) (รวบรวมและเรียบเรียง). ประวัติพระสงฆ์อันมิกายใน
ราชอาณาจักรไทย และ ประวัติความเป็นมาของชนเชื้อชาติญวนในสมัยรัตนโกสินทร์ซึ่งเกี่ยวกับประเทศไทย, หน้า
36-37; และ อ่างแล้ว, ผุสดี จันทวิมล. เวียดนามในเมืองไทย, หน้า 36.

²⁸ บดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี),เจ้าพระยา. (เรียบเรียง). อานามสยามยุทธ ว่าด้วยการสงครามระหว่างไทยกับลาว
เขมร และญวน (พระนคร : แพร่พิทยา, 2514).

²⁹ อ่างแล้ว, ผุสดี จันทวิมล. เวียดนามในเมืองไทย, หน้า 36.

³⁰ อ่างแล้ว, พระครูคุณานันท์สมณาจารย์ (โผเรียน เป้า) (รวบรวมและเรียบเรียง). ประวัติพระสงฆ์อันมิกายใน
ราชอาณาจักรไทย และ ประวัติความเป็นมาของชนเชื้อชาติญวนในสมัยรัตนโกสินทร์ซึ่งเกี่ยวกับประเทศไทย หน้า
206-207; และ อ่างแล้ว, ผุสดี จันทวิมล. เวียดนามในเมืองไทย, หน้า 37.

รัชกาลที่ 3 โปรดเกล้าให้ส่งไปไว้ยังเมืองกาญจนบุรีและหัวเมืองทางเหนือ³¹ เช่น พิษณุโลก และตาก แต่ถ้าเป็นเวียดนามเข้ารีตโปรดเกล้าให้ส่งไปไว้ที่สามเสน

ชาวเวียดนามที่ถูกส่งไปยังกาญจนบุรีนั้น เพื่อไปรักษาป้อมเมืองใหม่ซึ่งโปรดฯ ให้ เจ้าพระยาคลังคุมชาวมอญสร้างในปี ค.ศ. 1832 เพื่อป้องกันชายแดนฝั่งตะวันตกจากพม่า และต่อมาให้จัดชาวเวียดนามเหล่านี้เป็นทหารปืนใหญ่ฝ่ายวังหลวง

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 (ค.ศ. 1851-1868) ยังมีชาวเวียดนามที่ลี้ภัยการเมืองและศาสนาอาศัยอยู่ในสยามเป็นจำนวนมาก และยังปรากฏว่ามีชาวเวียดนามที่หนีความอดอยากมาจากเวียดนาม

ชาวเวียดนามที่ลี้ภัยทางศาสนาส่วนมากจะอยู่ทางตอนใต้ของประเทศเวียดนาม ได้เดินทางโดยทางเรือเลียบมาทางชายฝั่งเขมรมายังบริเวณชายฝั่งตะวันออกของสยามและได้กระจายกันอยู่เป็นกลุ่มตามเมืองสำคัญ เช่น จันทบุรี ชลบุรี ทรราช ระยอง ชลบุรี สมุทรสงคราม ส่วนพวกที่เข้ามาตามลำน้ำเจ้าพระยาได้มาขึ้นบกที่กรุงเทพฯ อยุธยา และ นครสวรรค์ (ปากน้ำโพ) จำนวนผู้ลี้ภัยคราวนี้มีประมาณ 5,000 คน

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 นี้ ชาวเวียดนามที่ลี้ภัยทางการเมืองภายในและที่ลี้ภัยศาสนามักจะเดินทางเข้ามาโดยผ่านทางลาว และมาอาศัยอยู่ในบริเวณริมฝั่งแม่น้ำโขง ชาวเวียดนามที่มาจากเมืองในเขตอานามตอนเหนือ เช่น เมือง แท็งห์หว่า (Thanh Hóa) เหงะอาน (Nghệ An) และท่าดิ่งห์ (Hà Tĩnh) มักมาอาศัยอยู่บนฝั่งซ้ายและฝั่งขวาของแม่น้ำโขง ชาวเวียดนามหลายร้อยคนอาศัยอยู่ที่เมืองไชยบุรี เมืองท่าอุเทนจังหวัดนครพนม และที่จังหวัดหนองคาย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ทรงมีพระบรมราชโองการให้ผู้ปกครองหัวเมืองลาวทำการลาดตระเวนชักชวนชาวเวียดนามที่ลี้ภัยเข้ามาในลาว ให้เข้ามาอยู่ในเขตสยามให้ได้มาก อย่างไรก็ตาม ชาวเวียดนามที่ถูกชักชวนมานั้นยังเป็นพวกที่หนีความอดอยากมาอีกจำนวนมากเนื่องจากเกิดภัยแล้งในเวียดนามเป็นเวลานาน การเกลี้ยกล่อมดำเนินมาจนถึงปี ค.ศ. 1862 ทำให้ได้ชาว

³¹ อ้างแล้ว, พระครูคุณานันท์สมณจารย์ (โผเรียน เป้า) (รวบรวมและเรียบเรียง). ประวัติพระสงฆ์อันมณีภายในราชอาณาจักรไทย และ ประวัติความเป็นมาของชนเชื้อชาติญวนในสมัยรัตนโกสินทร์ซึ่งเกี่ยวกับประเทศไทย, หน้า 214.

เวียดนามเป็นจำนวน 133 คน คนเหล่านี้ได้รับอนุญาตให้ไปทำมาหากินอยู่ในเขตเมือง นครพนมและสกลนคร

ยิ่งไปกว่านี้ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ยังมีชาวเวียดนามที่เข้ามาในสยามในฐานะคนในบังคับฝรั่งเศสอีกด้วย หลังจากที่สยามทำสัญญา ร.ศ.112 (พ.ศ.2436 หรือ ค.ศ.1893) กับฝรั่งเศส มีผลให้คนในบังคับฝรั่งเศสชาติเอเชีย ดังเช่นชาวเวียดนาม เป็นต้น ได้รับความคุ้มครองทางการศาลให้อยู่ในอำนาจปกครองของ กงสุลฝรั่งเศสในสยาม ทำให้ในระยะนี้ชาวเวียดนามได้พากันเดินทางเข้ามาหาผลประโยชน์ และติดตามชาวฝรั่งเศสเข้ามาเป็นลูกจ้างจำนวนมาก ชาวเวียดนามเหล่านี้มักอาศัยอยู่ใน กรุงเทพฯ คือ ที่ตำบลบางรักและในภาคตะวันออกเฉียงเหนือคือที่อุบลราชธานี ครั้นเมื่อ ฝรั่งเศสยึดจันทบุรีเพื่อเป็นประกันให้สยามทำตามข้อตกลงในสัญญาที่สยามได้ยอมยก ดินแดนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงให้แก่ฝรั่งเศส ฝรั่งเศสได้นำกองทหารเวียดนามมาประจำอยู่ เป็นจำนวนมาก แต่ชาวเวียดนามเหล่านี้ได้มาอาศัยอยู่เป็นการชั่วคราว เมื่อฝรั่งเศสถอน ทหารออกจากจันทบุรี ชาวเวียดนามเหล่านี้ได้กลับออกไปเกือบทั้งหมด

เกี่ยวกับจำนวนชาวเวียดนามที่เข้ามาในสยามในช่วงต้นรัตนโกสินทร์นั้น ไม่อาจหา จำนวนที่แน่ชัดได้ ทั้งนี้ คนเหล่านี้เมื่อได้เข้ามาในสยามแล้ว ได้พากันย้ายไปยังจังหวัดต่างๆ จึงเป็นการยากที่จะประมาณจำนวนทั้งหมดได้ และยังน่าจะมีอีกจำนวนหนึ่งที่ไม่ได้รับการ จดบันทึก

สำหรับชาวเวียดนามที่ถูกส่งไปยังกาญจนบุรีในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า เจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 และได้ขอลูกกลับมายังกรุงเทพฯ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 มีส่วนสัมพันธ์กับวัดสมณานัมบริหาร หรือ วัดแก่งห้เฟือก (Chùa Cảnh Phước) อย่างไร จะกล่าวถึงต่อไป

2. อนามัยภายในประเทศไทย

พระพุทธศาสนาประกอบด้วย 2 นิกาย นิกายดั้งเดิมเกิดขึ้นที่มคธราชูทางใต้ของ อินเดีย เรียกว่า “หินยาน” ส่วนนิกายใหม่ซึ่งเกิดขึ้นในคันธารราชูทางเหนือของอินเดีย เรียกว่า “มหายาน” เมื่อพระพุทธศาสนาแพร่หลายไปยังนานาประเทศ พวกชาวอินเดียที่

ถือนิกายหินยานได้เชิญพระพุทธศาสนาทางทะเล มายังลังกาทวิป และพม่า มอญ ไทย เขมร ประเทศเหล่านี้จึงนับถือพระพุทธศาสนานิกายหินยานมาจนทุกวันนี้ ส่วนชาวอินเดียที่ นับถือพระพุทธศาสนานิกายมหายานได้เชิญพระพุทธศาสนาไปทางบก ไปยังทิเบต จีน และญี่ปุ่น

“อนัมมิกาย” หมายถึง พระพุทธศาสนานิกายมหายานในไทยที่มาจากเวียดนาม

อนัมมิกาย (Annamnikai หรือ Annamnikaya) หากจะออกเสียงให้ถูกต้องตาม ภาษาเวียดนาม ควรจะต้องเป็น อานนามนิกาย แต่เนื่องจากในอดีตคนไทยมิได้มี ความคุ้นเคยกับภาษาเวียดนาม จึงเรียกเพี้ยนเป็น อนัมมิกาย และเรียกมาจนถึงทุกวันนี้

โดยทั่วไป คนไทยมักออกเสียงคำว่า อานนาม (An Nam) ว่า อนัม หรือ อันนัม หรือ อานาม ซึ่งแท้ที่จริงแล้ว ควรจะออกเสียงว่า อานนาม แต่ไม่ว่าจะออกเสียงว่าอย่างไร อนัมมิกาย หรือ อานนามนิกาย ก็หมายถึง คำที่ใช้เรียกพระพุทธศาสนานิกายมหายานจาก ประเทศเวียดนาม ที่เข้ามาয়ังสยาม หรือ ประเทศไทย โดยชาวเวียดนามเป็นผู้นำมา และคำ ว่า อนัมมิกาย หรือ อานนามนิกาย นี้ ใช้โดยเฉพาะในประเทศไทยเท่านั้น โดยในประเทศ เวียดนามในปัจจุบัน บางทีจะใช้คำเรียก อนัมมิกาย หรือ อานนามนิกาย ว่า เหวียตตง (Việt Tông) ซึ่งแปลว่า นิกายเวียดนาม ซึ่งจะเข้าใจทันทีว่า หมายถึง นิกายมหายานแบบ เวียดนาม³²

เพื่อที่จะเข้าใจภาพรวมของพระพุทธศาสนานิกายมหายานในไทยที่มาจากเวียดนาม หรือที่เรียกว่า อนัมมิกาย และเพื่อที่จะเข้าใจความเป็นมาของวัดสมณานัมบริหาร เรามี ความจำเป็นที่จะต้องทราบถึงความเป็นมาของ อนัมมิกาย เสียก่อน ว่าเข้ามาถึงไทยได้ อย่างไร เมื่อไร และในปัจจุบัน พระพุทธศาสนาฝ่ายอนัมมิกายในประเทศไทยได้แพร่หลาย ไปอย่างไร ประเทศไทยในปัจจุบันมีวัดอนัมมิกายจำนวนกี่วัด และจากอดีตถึงปัจจุบัน อนัม มิกาย มีเจ้าคณะใหญ่ หรือ หัวหน้าของนิกายมาแล้วกี่รูป

³² จากความเห็นขององปัสัฒธรรมปัญญารัฎฐทร ที่ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2020 ที่วัดกุฎศลสมาคร กรุงเทพมหานคร

2.1 ความเป็นมาและการเผยแพร่อนัมนิกายในไทย

พระพุทธศาสนาอนัมนิกายเข้ามาในไทยตั้งแต่สมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี เป็นที่เลื่อมใสนับถือของชาวเวียดนามที่ลี้ภัยทางการเมืองมาจากเวียดนาม เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารพระมหากษัตริย์ไทย เมื่อลี้ภัยและมีที่อยู่อาศัย รวมกลุ่มและตั้งชุมชนขึ้นแล้ว ชาวเวียดนามจึงได้สร้างวัดขึ้นในไทย เพื่อเป็นศูนย์รวมจิตใจของผู้ที่พลัดบ้านเมืองมา

บางท่านอาจเชื่อว่า พระพุทธศาสนาอนัมนิกายเริ่มเข้ามาในประเทศไทยครั้งแรกในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 แต่จากการที่มีการสร้างวัดอนัมนิกายขึ้นสองวัดในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี แม้ว่าช่วงต่อมาวัดหนึ่งจะกลายเป็นวัดจีนนิกายไปก็ตาม ก็ต้องถือว่า พระพุทธศาสนาอนัมนิกายนั้นเริ่มเข้ามาในไทยครั้งแรกในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี แต่ในช่วงเวลานั้น ยังไม่ปรากฏคำว่า อนัมนิกาย

คำว่า อนัมนิกาย นั้น ได้ถูกบัญญัติขึ้นมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5

พระสงฆ์นิคมหายานที่ชาวเวียดนามนำเข้ามาในสมัยกรุงธนบุรีนั้น เชื่อกันว่าในชั้นแรกพระสงฆ์เวียดนามน่าจะได้รับการอุปสมบทในประเทศเวียดนามมาก่อน แล้วอพยพติดตามชาวเวียดนามเข้ามาในไทย ต่อมาในช่วงปลายรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 (ค.ศ.1809-1824) และ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ทั้งสองประเทศมิได้มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรัชกาลที่ 3 ที่สองประเทศมีศึกสงครามกัน ทำให้ประชาชนทั้งสองฝั่งไม่สามารถไปมาหาสู่กันและพระสงฆ์เวียดนามก็ไม่สามารถเดินทางมาไทยได้ จึงมีการอุปสมบทพระสงฆ์ชาวเวียดนามขึ้นในไทย ดังกรณีของ พระครูคุณานันท์สมณาจารย์ อังฮึง³³ หรือ อังเงินฮึง (Ong Trãn Hung) (ในเอกสารไทยใช้คำว่า อังเงินฮึง) และพระครูคุณานันท์สมณาจารย์ อังกราม หรือ เสี่ยวจ๋าม หรือ เหี่ยวจ๋าม (Diêu Trãm)³⁴ ท่านทั้งสองนี้เมื่อยังเป็นเด็กได้ตามบิดามารดาเข้ามาในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 แล้วมาบวชในกรุงเทพมหานครนี้ ทำ

³³ อังฮึง หรือ อังเงินฮึง (Ong Trãn Hung) เป็นพระครูคุณานันท์สมณาจารย์รูปแรกในรัชกาลที่ 5

³⁴ อังกราม หรือ เสี่ยวจ๋าม หรือ เหี่ยวจ๋าม (Diêu Trãm) ต่อมาได้รับพระราชทานสมณศักดิ์พระครูคุณานันท์สมณาจารย์ ซึ่งเป็นรูปที่ 2 ของพระพุทธศาสนาฝ่ายอนัมนิกาย

ให้ต่อมาพระสงฆ์ในอนัมมิกายเป็นชาวเวียดนามที่เกิดและบวชในไทยเกือบทั้งสิ้น ยกเว้นพระสงฆ์บางรูป เช่น อังสรภณมธุรส (บ่าวเอ็ง หรือ บ่าวเอิน Bào An) ที่อุปสมบทพระในเวียดนามและท่านเดินทางมาจากเวียดนามในปี ค.ศ. 1930³⁵ ซึ่งเป็นช่วงหลังสมัยรัชกาลที่ 3 และเป็นช่วงที่ปราศจากสงครามแล้ว

จากสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 ถึง สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 วัดและพระสงฆ์ในยุคแรกได้รับการอุปถัมภ์จากกลุ่มชาวเวียดนามด้วยกันเป็นส่วนใหญ่ โดยคนไทยและราชสำนักของไทยก็ไม่เคยรังเกียจ ทั้งนี้เพราะเป็นพระพุทธรูปด้วยกัน จะแตกต่างกันก็เพียงลัทธิภายในเท่านั้น

เริ่มแรกมีเพียงชาวเวียดนามเท่านั้นที่นับถือและสนับสนุนอนัมมิกาย แต่จากการที่ในอดีตยังไม่มีวัดพระจีนในไทย คนจีนจึงมักจะไปทำบุญที่วัดของชาวเวียดนามเพราะนับถือพระพุทธรูปนิกายมหายานเหมือนกันกับจีน และทำพิธีต่าง ๆ อย่างเดียวกัน เช่น กงเต็ก เป็นต้น จากการที่เวียดนามรับพระพุทธรูปนิกายมหายานมาจากจีน คนเวียดนามจึงบวชเรียนและมีศาสนากิจเหมือนจีน และต่างไปจากคนไทย

เมื่อชาวจีนเริ่มทำบุญที่วัดของชาวเวียดนาม ก็เริ่มให้การสนับสนุนวัด และเมื่อชาวจีนมีจำนวนมากขึ้น และชุมชนขยายตัวมากขึ้นในบางพื้นที่ในกรุงเทพฯ ประกอบกับชาวเวียดนามย้ายออกไปจากพื้นที่ ก็ทำให้วัดซึ่งแต่เดิม เป็นวัดที่มีแต่ชาวเวียดนามมาทำบุญนั้นก็ได้กลายเป็นวัดจีนไป

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ขณะที่เจ้าฟ้ามงกุฎ (ต่อมาคือ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4) ทรงผนวชอยู่นั้น ท่านมีความสนพระทัยในพระพุทธรูปนิกายเถรวาทของไทยและสนพระทัยศึกษาในข้อวัตรปฏิบัติของฝ่ายมหายาน จึงได้สอบถามมองฮิงเกี่ยวกับข้อวัตรปฏิบัติ ซึ่งมองฮิงได้กราบทูลให้ทรงทราบจนเป็นที่เข้าใจดี เป็นที่ต้องพระราชอัธยาศัย พระองค์จึงคุ้นเคยกับพระสงฆ์อนัมมิกายตั้งแต่นั้นทรงผนวชอยู่ และได้ให้โอกาสแก่พระเวียดนามได้เข้าเฝ้าตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

³⁵ อ้างแล้ว, พระครูคณานันท์สมณาจารย์ (โผเรียน เป้า) (รวบรวมและเรียบเรียง). ประวัติพระสงฆ์อนัมมิกายในราชอาณาจักรไทย และ ประวัติความเป็นมาของชนเชื้อชาติญวนในสมัยรัตนโกสินทร์ซึ่งเกี่ยวกับประเทศไทย, หน้า [5].

เมื่อพระองค์ขึ้นครองราชย์เป็นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ในปี ค.ศ. 1851 แล้ว ได้โปรดให้ทรงตั้งเป็นอธิการ หรือ เจ้าอาวาสของวัดแจ้งหัวเวิน (Chùa Khánh Vân) หรือ วัดญวนตลาดน้อย และทรงช่วยปฏิสังขรณ์วัดแจ้งหัวเวินเป็นครั้งแรก อีกทั้ง ได้ช่วยสร้างอุโบสถวัดแก่งห้วยเพือก (Chùa Cảnh Phuóc) หรือ วัดสมณานัมบริหาร

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ได้ทรงยกย่องพระสงฆ์อันมีนิกายและ โปรดให้เข้าเฝ้าฯ ถวายพระพรในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา เป็นพระสงฆ์ในพิธีหลวงอีกฝ่ายหนึ่งเป็นประจำทุกปีเป็นต้นมา และในช่วงรัชกาลที่ 4 นี้เองพระสงฆ์เวียดนามได้รับพระราชทานเกียรติให้ประกอบพิธีกึ่งเด็กถวายเป็นครั้งแรก และถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติในพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระบรมศพและศพเจ้านายต่อมาจนปัจจุบัน โดยโปรดเกล้าฯ ให้ทำพิธีกึ่งเด็กหลวงถวายเป็นครั้งแรกในงานพระศพสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี เมื่อปีระกา พ.ศ. ๒๔๐๔ (ค.ศ. 1861) จากนั้น เมื่อพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคตในปีฉลู พ.ศ. ๒๔๐๘ (ค.ศ. 1865) จึงโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ทำพิธีกึ่งเด็กขึ้นในพระบรมมหาราชวังอีกครั้งหนึ่ง จากนั้นในงานพระศพกรมหมื่นมเหศวรศิววิลาสก็โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้มีพิธีกึ่งเด็ก การพิธีกึ่งเด็กจึงได้เข้าอยู่ในระเบียบงานพระศพนับแต่นั้นมา

ครั้งมาถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้มีการทำพิธีกึ่งเด็กในงานพระบรมศพ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จากนั้นก็มีการทำพิธีกึ่งเด็กในงานพระศพสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ในปิยะโรง พ.ศ. ๒๔๒๓ (ค.ศ. 1880) และงานพระศพอื่นซึ่งเป็นงานใหญ่เป็นประเพณีสืบมา

ในรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 แม้ว่าไทยกับเวียดนามมิได้มีความขัดแย้งกันแล้ว และมีพระเวียดนามในไทยพยายามไปสืบศาสนาในเวียดนาม แต่การเดินทางไปมาไม่สะดวก เพราะเวียดนาม ตกอยู่ในอำนาจฝรั่งเศส ทำให้พระเวียดนามในไทยกับพระเวียดนามในประเทศเวียดนามไม่สามารถติดต่อกัน แต่ฝ่ายจึงถือคติตามประเทศที่ตนอาศัย มีผลให้พระเวียดนามที่มาอยู่ในไทยต้องแก้ไขคติมีข้อวัตรปฏิบัติตามพระสงฆ์ไทยหลายอย่าง ดังเช่น การถือสิกขาบทวิกาลโภชนาไม่ฉันท์ข้าวเย็น การครองผ้าสีเหลืองแต่สีเดียว ไม่ใช่ต่างสี ไม่ใช่

รองเท้าและถุงเท้าเหมือนเช่นพระในประเทศจีนและเวียดนาม แต่ส่วนข้อวัตรปฏิบัติอย่างอื่นและกิจพิธี คงทำตามแบบในเวียดนาม

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้ตั้งสมณฐานันดรศักดิ์แก่พระสงฆ์เวียดนามและพระสงฆ์จีนที่มีปริมาณมากขึ้น และให้รับรองนิกายทั้งสองว่าเป็นอนัมนิกายและจีนนิกายอย่างเป็นทางการนับแต่ปี ค.ศ. 1899 เป็นต้นมา อีกทั้ง โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้นิมนต์มาทำพิธีกึ่งเด็กเป็นการหลงเสมอพระสงฆ์เวียดนามจึงแก้ไขเพิ่มเติมกิจพิธีคล้ายกับพระไทยยิ่งขึ้นหลายอย่าง

อนึ่ง พระสงฆ์ฝ่ายอนัมนิกายมีการปฏิบัติพิธีกรรมคล้ายฝ่ายจีนนิกายทุกประการ เว้นแต่มีพิธีบวช พิธีเข้าพรรษา พิธีสงฆ์น้ำพระพุทธรูป คล้ายกับพระสงฆ์ฝ่ายเถรวาท

2.2 วัดอนัมนิกาย หรือ วัดญวนในประเทศไทย

วัดอนัมนิกาย หรือ วัดญวน หรือ บางที่อาจเรียกว่า วัดเวียดนาม ซึ่งหมายถึงวัดในพระพุทธศาสนานิกายมหายานที่เผยแพร่มาจากประเทศเวียดนามที่สร้างขึ้นในไทย แต่ดั้งเดิมวัดเหล่านี้มีชื่อในภาษาเวียดนาม ต่อมาได้รับพระราชทานนามในภาษาไทยแทบทั้งสิ้นจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 โดยแต่งความตามชื่อภาษาเวียดนาม

วัดอนัมนิกาย หรือ วัดญวนในกรุงเทพฯมี 7 แห่ง ตั้งอยู่ในย่านที่เก่าแก่ คือ ย่านสะพานขาว ย่านบางโพ ย่านเยาวราช และย่านตลาดน้อย ทำให้เราสันนิษฐานว่า พื้นที่ในบริเวณย่านดังกล่าวเป็นที่ตั้งของชุมชนชาวเวียดนามเก่ามาก่อน ก่อนที่จะสร้างวัดขึ้นมา ซึ่งในปัจจุบัน เราไม่พบเจอคนเวียดนามในย่านดังกล่าวนี้เลย ชุมชนเหล่านี้ได้ถูกผสมกลมกลืนไปกับชุมชนส่วนใหญ่ หรือ ได้ย้ายไปอาศัยอยู่ที่อื่นตามกาลเวลา อย่างไรก็ตาม เรายังสามารถเห็นร่องรอยทางวัฒนธรรมที่เด่นชัดของชุมชนเวียดนามบางแห่ง เช่น ที่ย่านบางโพ ยังคงมีสุสานชาวเวียดนามอยู่บริเวณนอกกำแพงวัดอนัมนิกายาราม หรือ วัดกว้างเพือก (Chùa Quảng Phước)

เริ่มแรก วัดอนัมนิกาย หรือ วัดญวน วัดแรกๆที่สร้างขึ้นในไทยโดยชาวเวียดนามที่มากับโตนเทีตชวน หรือ ่องเชียงซุนในสมัยกรุงธนบุรี ได้สร้างขึ้นที่บ้านหม้อ 2 วัด คือ วัดกามโหละ (Chùa Cam Lộ) และวัดโห่ยแข็งห์ (Chùa Hội Khánh)

วัดกามโหละ (Chùa Cam Lộ) ในเอกสารไทยเก่าใช้คำว่า วัดกามโล่ตือ (Cam Lộ Tu)³⁶ หรือ วัดทิพยวารีวิหาร เชื่อว่าเป็นวัดเวียดนามวัดแรก ในสมัยนั้นยังไม่เรียกว่าวัดอนัมนิกาย เพราะยังไม่มี การตั้งพระพุทธรูปศาสนาที่เรียกว่า อนัมนิกาย วัดนี้ตั้งอยู่หลัง ตลาดบ้านหม้อในกรุงเทพฯ แต่ปัจจุบันเป็นวัดในการปกครองของคณะสงฆ์จีนนิกาย ทั้งนี้ ได้ถูกทอดทิ้งให้ร้างอยู่ช่วงเวลาหนึ่ง จากนั้นคนจีนได้เข้ามาปฏิสังขรณ์ และกลายเป็นวัดจีน นิกายไป จึงไม่นับว่าเป็นวัดในฝ่ายอนัมนิกายอีกต่อไป ส่วนวัดโห้ยแข็งห์ (Chùa Hội Khánh) หรือ วัดมงคลสมาคม ยังคงเป็นวัดในฝ่ายอนัมนิกายอยู่

วัดอนัมนิกาย หรือ วัดญวน ในประเทศไทยในปัจจุบัน มี 22 วัด ดังนี้³⁷

1. วัดโห้ยแข็งห์ (Chùa Hội Khánh) ในเอกสารไทยเก่าใช้คำว่า วัดโห้ยคั่นตือ (Hội Khánh Tu) หรือ วัดมงคลสมาคม สร้างในปี ค.ศ. 1776 เดิมอยู่ที่บ้านญวนข้างหลังวัง บูรพาภิรมย์ เมื่อจะมีการตัดถนนพายุรัต วัดนี้ก็อยู่ในแนวถนนที่จะตัด พระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 จึงโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้กระทำผาติกรรมอย่างวัด ไทย คือ พระราชทานที่ดินและให้สร้างวัดขึ้นใหม่ แลกกับวัดเดิม ย้ายไปตั้งที่ริมถนนแปลง นามในอำเภอสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร วัดนี้เป็นวัดแห่งที่สองในสังกัดคณะสงฆ์อนัมนิกาย

ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 ชาวเวียดนาม ที่มาอยู่กับเหงเวียนฟุกแองห์ หรือ ่องเชียงสือ ได้สร้างวัดเวียดนามขึ้นอีก 2 วัด คือ วัดแข็งห์เวิน และวัดกว้างเพือก

2. วัดแข็งห์เวิน (Chùa Khánh Vân) ในเอกสารไทยเก่าใช้คำว่า วัดคั่นเยิงตือ (Khánh Vân Tu) หรือ วัดอุภัยราชบำรุง หรือ วัดญวนตลาดน้อยตั้งอยู่ที่หลังตลาดน้อย (ริม

³⁶ ในเอกสารไทย อ่านว่ากามโล่ตือ ซึ่งเพี้ยนไปจากการอ่านในภาษาเวียดนามว่า กามโหละตือ หนึ่ง คำว่า “ตือ” ใน เอกสารไทยอ่านเพี้ยนเป็น “ตือ”

³⁷ อ้างแล้ว, คณะสงฆ์อนัมนิกายแห่งประเทศไทย. **เจริญธรรมปัญญาอนุสรณ์** จัดพิมพ์เนื่องใน พิธีบำเพ็ญกุศล ครบ ๑๐๐ วัน พระมหาคณานันท์ธรรมปัญญาวิวัตร (เจริญ กิ่งเจียมมหาเถร), หน้า 82-120.

ถนนเจริญกรุง) ในอำเภอสัมพันธวงศ์ สร้างขึ้นในปี ค.ศ. 1787 ต่อมาในปี ค.ศ. 1877 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 พระราชทานนามว่า วัดอุภัยราชบำรุง³⁸ และในสมัยรัชกาลที่ 5 นี้ ่องฮึง หรือ ่องเจิ่นฮึง เจ้าอาวาสของวัด ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็น “พระครูคุณานัมมสมาจารย์” ตำแหน่งทางการปกครองเป็นเจ้าคณะใหญ่ฝ่ายอนัมนิกายรูปแรก

3. วัดกว่างเฟือก (Chùa Quảng Phước) ในเอกสารไทยเก่า ใช้คำว่า วัดกว่างเฟือกตื่อ (Quảng Phước Tự) หรือ วัดอนัมนิกายาราม หรือ ที่เรียกกันทั่วไปว่า วัดญวนบางโพ ตั้งอยู่ที่บางโพ กรุงเทพฯ

วัดนี้สร้างขึ้นในรัชกาลที่ 1 เมื่อครั้งที่เหงียนฟุกแองท์ ได้เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารในสยาม และครอบครัวของ โห่เยืองตึก (Hò Dương Đức) และชงยุงยาน (Thòng Dung Gian) ก็ได้ลี้ภัยตามเหงียนฟุกแองท์เข้ามาและมาตั้งรกรากอยู่ที่บ้านบางโพ หงยุงยาน และโห่เยืองตึกนี้ เป็นผู้มืบทบาทในการสร้างวัดนี้³⁹ โดยได้สร้างเสร็จในปี ค.ศ. 1787 ⁴⁰

ใน **Siamese melting pot : ethnic minorities in the making of Bangkok** ของ Edward Van Roy ได้กล่าวว่า น้องสาวของเหงเวียนฟุกแองท์ ซึ่งได้ถวายตัวแก่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 เป็นผู้อุปถัมภ์วัดอนัมนิกายาราม หรือ วัดญวนบางโพนี้ ⁴¹

ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ได้พระราชทานนามวัดกว่างเฟือก ใหม่ว่า วัดอนัมนิกายาราม

ชาวเวียดนามที่เข้ามาในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ได้สร้างวัดขึ้นอีก 3 วัด คือ

³⁸ วัดอุภัยราชบำรุง. **อุภัยฉลอง 2543** (กรุงเทพมหานคร : ประชาชน, 2543), หน้า 17.

³⁹ Peter A. Poole, **The Vietnamese in Thailand: A Historical Perspective** (Ithaca: Cornell University Press, 1970), p.25.

⁴⁰ Ibid., Peter A. Poole, **The Vietnamese in Thailand: A Historical Perspective**, p.25.

⁴¹ Op.cit., Edward Van Roy, **Siamese Melting Pot: Ethnic minorities in the Making of Bangkok**, pp.209-210.

4. วัดแจ้งห์เถาะ (Chùa Khánh Thọ) ในเอกสารไทยเก่าใช้คำว่า วัดคั่นถ่อตือ (Khánh Thọ Tu) หรือ วัดถาวราราม อยู่ที่เมืองกาญจนบุรี การสร้างวัดเกิดขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 และถือเป็นวัดเวียดนามแห่งแรกของจังหวัดกาญจนบุรีที่มีอายุมากกว่า 180 ปี โดยการก่อสร้างริเริ่มจากครอบครัวชาวเวียดนามที่นับถือศาสนาพุทธ ชาวเวียดนามที่อพยพมาหลังการทำสงครามระหว่างไทยกับเวียดนามในสมัยรัชกาลที่ 3 ได้ร่วมแรงร่วมใจบริจาคทุนทรัพย์สร้างวัดขึ้นในราวปี ค.ศ. 1834 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 พระราชทานนามวัดว่า วัดถาวราราม⁴²

5. วัดแก้งห์เพือก (Chùa Cảnh Phước) ในเอกสารไทยเก่าใช้คำว่า วัดกั้นเพือกตือ (Cảnh Phước Tu) หรือ วัดสมณานัมบริหาร ตั้งอยู่ที่ริมคลองผดุงกรุงเกษม กรุงเทพฯ เริ่มสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 พระราชทานนามวัดนี้ว่า วัดสมณานัมบริหารในปี ค.ศ. 1875

6. วัดเพือกเตียน (Chùa Phước Điền) ในเอกสารไทยเก่าใช้คำว่า วัดเพือกเตียนตือ (Phước Điền Tu) หรือ วัดเขตรันานูญญาราม ตั้งอยู่ที่จังหวัดจันทบุรี สร้างขึ้นในปี ค.ศ. 1834 โดยชาวเวียดนามที่อพยพเข้ามาในจังหวัดจันทบุรีในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3

ต่อมามีวัดเวียดนามซึ่งชาวเวียดนามและชาวจีนช่วยกันสร้างขึ้นภายหลัง เช่น วัดโฝเพือก วัดตวิห่ง่าน วัดตือเต ซึ่งสร้างขึ้นในรัชกาลที่ 3 เช่นกัน

7. วัดโฝเพือก (Chùa Phở Phước) ในเอกสารไทยเก่าใช้คำว่า วัดโฝเพือกตือ (Phở Phước Tu) หรือ วัดกุศลสมาคร ตั้งอยู่ในอำเภอสามพันธงวงศ์ ไกล่ถนนวนราชวงศ์ ตั้งวัดขึ้นในปี ค.ศ. 1840 ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาในปี ค.ศ. 1857⁴³

⁴² องใบฎีกาปริชา เถียนกือ และนายประชา กุลสุวรรณ (ผู้รวบรวม/เรียบเรียง). พระราชทานนามวัดถาวราราม (กาญจนบุรี : พรสวรรค์การพิมพ์, 2539), หน้า 8.

⁴³ คณะกรรมการจัดทำหนังสือประวัติวัดกุศลสมาคร. ประวัติวัดกุศลสมาคร (มปท., มปป.), หน้า ๕.

8. วัดตี๋หังงาน (Chùa Túy Ngạn) ในเอกสารไทยเก่าใช้คำว่า วัดตี๋หังงานตือ (Thúy Ngạn Tụ) หรือ วัดชัยภูมิการาม อยู่ในอำเภอสามพันธงวงศ์ ที่ตรอกเจ็ดเสมียน สร้างขึ้นในรัชกาลที่ 3 ตั้งขึ้นเป็นที่พำนักสงฆ์ราวปีค.ศ. 1840 ในสมัยรัชกาลที่ 3 ต่อมาได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาในราวปี ค.ศ. 1862 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 จากนั้นได้รับพระราชทานนาม วัดชัยภูมิการาม โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

9. วัดตือเต้ (Chùa Tư Tế) ในเอกสารไทยเก่าใช้คำว่า วัดตือเต้ตือ (Tư Tế Tụ) หรือ วัดโลกานุเคราะห์ อยู่ในที่ถนนราชวงศ์ กรุงเทพฯ พุทธศาสนิกชนทั่วไปนิยมเรียกวัดนี้ว่า วัดญวนราชวงศ์ หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า วัดญวนต้นสน วัดนี้สร้างในสมัยปลายรัชกาลที่ 3 เมื่อประมาณปี ค.ศ. 1851 โดยพ่อค้าชาวจีนและชาวเวียดนามได้ร่วมกันสร้างเป็นสำนักสงฆ์เพื่อใช้เป็นศาสนสถานประกอบศาสนกิจตามพิธีทางฝ่ายพระพุทธรูปศาสนาิกายมหายาน และได้อาราธนาพระเวียดนามในคณะสงฆ์อนัมนิกายมาจำพรรษา

ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 วัดนี้ได้รับอนุญาตให้เปลี่ยนประเภทจากสำนักสงฆ์เป็นวัดในปี ค.ศ. 1887

ในปี ค.ศ. 1899 เจ้าอธิการวินกิม หรือ หวิงกิม (Vinh Kim) เจ้าอาวาสในขณะนั้น โดยมีพระครูคุณานันท์สมณาจารย์จีเหลิบ (Chí Lạp) (เอกสารไทยและการเอ่ยนามโดยทั่วไปใช้คำว่า จีหลับ หรือ จีหลือบ) จากวัดสมณานันท์บริหาร ซึ่งเป็นเจ้าคณะใหญ่อนัมนิกาย ในฐานะประมุขของคณะสงฆ์ฝ่ายอนัมนิกายได้มีหนังสือแจ้งความประสงค์ถึงเจ้าพระยาภาสกรวงศ์ ให้นำความกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เพื่อขอพระราชทานนามวัดตือเต้ตือ ให้เป็นชื่อภาษาสยาม หรือ ไทย⁴⁴ เมื่อความทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท จึงได้มีพระราชกระแสรับสั่งให้เจ้าพระยาภาสกรวงศ์กลับมาสอบถามความหมายของคำว่า ตือเต้ตือ นั้นแปลว่าอะไร พระครูคุณานันท์สมณาจารย์ (จีเหลิบ) จึงมีหนังสือชี้แจงไปว่า ความหมายของคำว่า “ตือ” อักษรตัวแรก แปลว่า เมตตา “เต้” อักษร

⁴⁴ อ่างแล้ว, คณะสงฆ์อนัมนิกายแห่งประเทศไทย. *เจริญธรรมปัญญาอนุสรณ์* จัดพิมพ์เนื่องใน พิธีบำเพ็ญกุศล ครบ ๑๐๐ วัน พระมหาคุณานันท์ธรรมปัญญาวิวัตร (เจริญ กิ่งเจียมมหาเถร), หน้า 85.

ตัวที่สอง แปลว่า อนุเคราะห์ “ตือ” อักษรตัวสุดท้ายแปลว่า วัด พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานนามว่า วัดโลกานุเคราะห์ เมื่อวันที่ 26 สิงหาคม ค.ศ.1899

10. วัดลองเซิน (Chùa Long Sơn) (เอกสารไทยใช้คำว่า วัดลือ่งเซ็งตือ) หรือ วัดถ้ำเขาน้อย สร้างขึ้นในปี ค.ศ. 1883 ที่จังหวัดกาญจนบุรี มีสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมเป็นแบบจีนดั้งเดิม วัดนี้เป็นวัดเก่าแก่ที่มีประวัติความเป็นมามากกว่า 130 ปี และเป็นหนึ่งในสองวัดในฝ่ายอนันมิกายในจังหวัดกาญจนบุรี อีกวัดหนึ่ง คือวัดถาวรารามที่อยู่ในตัวเมือง ดังได้กล่าวมาแล้ว

11. วัดอุภัยภาติการาม หรือ วัดตามบ่าวกง (Chùa Tam Bảo Công) ที่ชาวจีนเรียกกันว่า “วัดซาปอกง” อยู่ที่จังหวัดฉะเชิงเทรา สร้างขึ้นแต่เดิมในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ในปี ค.ศ.1906 และได้รับพระราชทานนาม ว่า วัดอุภัยภาติการาม ในรัชกาลนี้ด้วยเช่นกัน

วัดจากอันดับต่อไปนี้เป็นวัดที่ก่อตั้งสมัยใหม่ในรัชกาลที่ 9 ได้ตั้งชื่อในภาษาไทยเมื่อได้ก่อตั้งขึ้น แต่ก็มีชื่อในภาษาเวียดนามด้วยเช่นกัน

12. วัดถาวรารามหาดใหญ่ หรือมีชื่อในภาษาเวียดนามว่า วัดเซ็งห์เถาะ (Chùa Khánh Thọ) ในเอกสารไทยใช้คำว่า วัดคั่นถ่อตือ (Khánh Thọ Tự) อยู่ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เริ่มก่อตั้งเมื่อปี ค.ศ. 1954

13. วัดสุนทรประดิษฐ์ หรือ วัดเซ็งห์ฮอาน (Chùa Khánh An) (เอกสารไทยใช้คำว่า วัดคั่นอังตือ) เจ้าอาวาสองค์แรกเป็นผู้ริเริ่มก่อสร้างเมื่อปี ค.ศ.1964 กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศยกเป็นวัดฝ่ายมหายานในปี ค.ศ. 1966 และสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (จวน อุฏฐายีมหาเถร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ณ วัดมกุฏกษัตริยาราม ได้ประทานนามวัดนี้ว่า วัดสุนทรประดิษฐ์ อยู่ที่จังหวัดอุดรธานี

14. วัดมหายานกาญจนมาศราชูร์บำรุง หรือ วัดแข็งห้แข็งห้ (Chùa Khánh Sanh) (เอกสารไทยใช้คำว่า วัดคั่นชั้นต้อ) อยู่ในจังหวัดยะลา ประกาศตั้งเป็นวัดในพระพุทธศาสนาในปี ค.ศ. 1997

15. วัดอนัมนิกายเฉลิมพระชนมพรรษากาล หรือ วัดหรีอกแห้งห้ (Chùa Ngọc Thanh) (เอกสารไทยใช้คำว่า วัดหรีอกทันต้อ) วัดนี้ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 28 มกราคม ค.ศ.1999 โดยตั้งชื่อวัดว่า “วัดเง็กเซ่งตัว” ที่จังหวัดสุพรรณบุรี ต่อมาในวันที่ 3 พฤษภาคม ค.ศ.1999 เจ้าคณะใหญ่อนัมนิกายได้ทำหนังสือกราบทูลสมเด็จพระสังฆราช (สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก) เพื่อขอประทานชื่อวัดใหม่ สมเด็จพระสังฆราช มีพระบัญชาจึงตั้งชื่อวัดว่า “วัดอนัมนิกายเฉลิมพระชนมพรรษากาล”

16. วัดศรัทธาอิมพานิขรราราม หรือ วัดโฝเจี้ยว (Chùa Phỏ Chiếu) (เอกสารไทยใช้คำว่า วัดโฝเจี้ยวต้อ) หรือ วัดญวนมหาชัย ได้รับประกาศแต่งตั้งเป็นวัดในปี ค.ศ. 2003 ที่จังหวัดสมุทรปราการ

17. วัดธรรมปัญญาารามบางม่วง หรือ วัดฮึงแก่งห้ (Chùa Hung Thạnh) ในจังหวัดนครปฐม ได้อนุมัติให้เป็นวัดอย่างถูกต้องในปี ค.ศ. 2005

18. วัดเจริญบุญไพศาล หรือ วัดฮึงเพือก (Chùa Hung Phước) (เอกสารไทยใช้คำว่า วัดฮึงเพือกต้อ) อยู่ในจังหวัดกาญจนบุรี ได้ประกาศตั้งเป็นวัดในสังกัดอนัมนิกายในปี ค.ศ. 2008

19. วัดหมื่นปีวนาราม หรือ วัดหว่านเถาะ (Chùa Vạn Thọ) อยู่ในจังหวัดราชบุรี ได้มีประกาศจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติอนุญาตตั้งเป็นวัดในพระพุทธศาสนาขึ้นในปี ค.ศ. 2012 มีนามว่า “วัดหมื่นปีวนาราม”

20. วัดนพรัตน์วนาราม (Chùa Phước Thọ) (เอกสารไทยใช้คำว่า วัดเพือกถ่อต้อ) ได้ตั้งเป็นวัดโดยสมบูรณ์ในนาม “วัดนพรัตน์วนาราม” ในปี ค.ศ. 2013 ที่จังหวัดจันทบุรี

21. วัดศิริจรรยาธรรมปัญญาาราม หรือ วัดฮึงเวิน (Chùa Hung Vân) (เอกสารไทยใช้คำว่า วัดฮึงเียงต้อ) อยู่ในจังหวัดปทุมธานี ได้ประกาศเป็นวัดขึ้นในพระพุทธศาสนา สังกัดคณะสงฆ์อนัมนิกายแห่งประเทศไทย นามว่า “วัดศิริจรรยาธรรมปัญญาาราม” ในปี ค.ศ. 2016

22. วัดสุขาวตีเชียงใหม่ หรือ วัดก๊กหลากเชียงใหม่ (Chùa Cục Lạc Chiêng Mới)

อนึ่ง ยังมีวัดอีกสองวัดที่ต่อมาได้กลายเป็นวัดในจีนนิกายไป นั่นคือ วัดกามโหละ (Chùa Cam Lộ) หรือ วัดทิพยวารีวิหาร และวัดเบียนเฟือก (Chùa Biền Phước) หรือวัดบำเพ็ญจินพรต ปัจจุบันเป็นวัดในปกครองของคณะสงฆ์จีนนิกาย ดังนั้น ในปัจจุบันจึงถือว่าวัดในฝ่ายอนัมนิกายนั้นมีจำนวน 22 วัด

2.3 การปกครองคณะสงฆ์ฝ่ายอนัมนิกาย

เกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดเกล้าฯ ให้คณะสงฆ์เหล่านี้ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ในทำนองเดียวกันกับพระสงฆ์มอญที่ได้รับมาแล้วในรัชกาลที่ 4 แต่เนื่องจาก พระสงฆ์จีนนิกายและอนัมนิกาย นับถือพระพุทธศาสนานิกายมหายาน และประกอบพิธีกรรมที่ต่างไปจากพระสงฆ์ฝ่ายเถรวาท คือ พระไทย และพระมอญ จึงโปรดเกล้าฯ ให้มีทำเนียบสมณศักดิ์สำหรับพระสงฆ์เวียดนามขึ้นต่างหาก และโปรดเกล้าฯ ให้มีสมณศักดิ์สำหรับพระสงฆ์จีนด้วยในคราวเดียวกัน อีกทั้ง ให้เลือกพระสงฆ์ที่มีคุณสมบัติเหมาะสม ขึ้นเป็นพระครู พระปลัด รองปลัด (เทียบด้วย สมุห์) ผู้ช่วยปลัด (เทียบด้วยใบฎีกา) และได้พระราชทานสัญญาบัตร มีราชทินนามและพัดยศ ซึ่งจำลองแบบมาจากพัดยศของพระสงฆ์ฝ่ายเถรวาท แต่มีขนาดเล็กกว่า

คณะสงฆ์อนัมนิกายแต่เดิม ให้สังกัดกรมท่าซ้ายในความดูแลของพระยาโชฎีกกราชเศรษฐี (ปั้น) และมีขุนอนัมนิสัยการเป็นผู้ดูแลพระสงฆ์ฝ่ายอนัมนิกายควบคู่กันไป โดยให้เป็นผู้แทนติดต่อกับสำนักพระราชวัง กรมธรรมการ และ กรมท่าซ้าย ต่อมาจึงได้โปรดเกล้าฯ ให้โอนพระสงฆ์ทั้งฝ่ายอนัมนิกายและจีนนิกาย มาขึ้นกับกระทรวงธรรมการ เมื่อ ค.ศ. 1898

การปกครองของคณะสงฆ์อนัมนิกายในปัจจุบันนี้ เป็นไปตามกฎกระทรวงฉบับที่ ๔ (พ.ศ. ๒๕๓๖) (ค.ศ. 1993) ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ (ค.ศ. 1962) ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ (ค.ศ. 1992) เพื่อให้การปกครองเป็นไปด้วยความเรียบร้อย กฎกระทรวง ฉบับที่ ๔ (พ.ศ. ๒๕๓๖) (ค.ศ. 1993) ได้กำหนดให้มีบรรพชิตเป็นผู้ปกครองตามตำแหน่งโดยลำดับ ดังนี้คือ

เจ้าคณะใหญ่
รองเจ้าคณะใหญ่
ผู้ช่วยเจ้าคณะใหญ่ฝ่ายขวา
ผู้ช่วยเจ้าคณะใหญ่ฝ่ายซ้าย
ปลัดขวา
ปลัดซ้าย
รองปลัดขวา
รองปลัดซ้าย
ผู้ช่วยปลัดขวา
ผู้ช่วยปลัดซ้าย
เจ้าอาวาส
รองเจ้าอาวาส
ผู้ช่วยเจ้าอาวาส

ดำเนินการปกครองให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย ลัทธิ นิกาย กฎหมาย และพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช โดยกรมการศาสนารับสนองงานของคณะสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับสมเด็จพระสังฆราชและทางราชการ

เพื่อการนี้ กฎกระทรวงฯ ได้กำหนดให้เจ้าคณะใหญ่มีอำนาจระเบียบและออกคำสั่งโดยไม่ขัดหรือแย้งกับพระธรรมวินัย ลัทธิ นิกาย กฎหมาย พระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช และระเบียบแบบแผนของทางราชการ

นอกจากนี้ การปกครองคณะสงฆ์ฝ่ายอนัมนิกายในปัจจุบัน ยังเป็นไปตามพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ (ค.ศ. 1962) และมีกฎกระทรวงออกตามความในพระราชบัญญัติ คือ กฎกระทรวง ฉบับที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๒๐ (ค.ศ. 1977) ว่าด้วยการปกครอง

คณะสงฆ์อื่น จัดให้มีการดำเนินการปกครอง ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย ลัทธิ นิกาย
กฎหมาย และพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช⁴⁵

2.4 ทำเนียบเจ้าคณะใหญ่อนัมนิกายแห่งประเทศไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน ⁴⁶

เจ้าคณะใหญ่อนัมนิกายแห่งประเทศไทยจากอดีตถึงปัจจุบันมีทั้งสิ้น 12 รูป ดังนี้

1. เจ้าคณะใหญ่อนัมนิกายแห่งประเทศไทย รูปที่ 1 คือ อองฮึง หรือ อองเจินฮึง Ong
Trần Hung หรือ พระครูฮึง เจ้าอาวาสวัดอุภัยราชบำรุง กรุงเทพมหานคร ท่านเป็นคน
เวียดนาม เดินทางมาจากเวียดนาม มาอุปสมบทในไทย แม้ว่าในช่วงเวลานั้นจะยังไม่มี
ฐานานุกรม แต่ก็เป็นที่ยอมรับกันว่า อองฮึง เป็นพระสงฆ์ชั้นผู้ใหญ่ มีฐานะเทียบเท่าเจ้าคณะ
ใหญ่

พระครูคุณานัมนสมณาจารย์ (อองเจินฮึง Ong Chan Hung หรือ เจินฮึง Trần Hung) เจ้าอาวาสองค์แรก (ค.ศ. 1877)

ที่มา : วัดอุภัยราชบำรุง. อุภัยฉลอง 2543 (กรุงเทพมหานคร : ประชาชน, 2543), หน้า (10).

⁴⁵ อ่างแล้ว, คณะสงฆ์อนัมนิกายแห่งประเทศไทย. อนุสรณ์คณะสงฆ์อนัมนิกายแห่งประเทศไทย ได้รับพระบรมรา
ชานุญาตให้บำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทาน (งเด็ก) ถวายพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลย
เดชมหิตลธิเบศรามาธิบดี จักรีนฤพดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร, หน้า 44.

⁴⁶ เพิ่งอ้าง, หน้า 46-47.

2. เจ้าคณะใหญ่หน้มนิกายแห่งประเทศไทย รูปที่ 2 คือ พระครูคุณานันท์สมณาจารย์ เขี้ยวกร่าม (อ่านออกเสียงแบบไทย) หรือ เสี้ยวจ่าม (อ่านออกเสียงแบบภาคเหนือของ เวียดนาม) หรือ เขี้ยวจ่าม (Diệu Tram) (อ่านออกเสียงแบบภาคใต้ของเวียดนาม) เจ้า อาวาสวัดอนัมนิกายาราม กรุงเทพมหานคร ท่านเป็นคนเวียดนาม เดินทางมาจากเวียดนาม มาอุปสมบทในไทย

3. เจ้าคณะใหญ่หน้มนิกายแห่งประเทศไทย รูปที่ 3 คือ พระครูคุณานันท์สมณาจารย์ (จีหลับ หรือ จีเหลิบ Chí Lạp) เจ้าอาวาสวัดสมณานันท์บริหาร กรุงเทพมหานคร ท่านเป็นคน เวียดนาม เดินทางมาจากเวียดนาม

พระครูคุณานันท์สมณาจารย์ (จีเหลิบ) (Chí Lạp) วัดสมณานันท์บริหาร (วัดแก้งห์เพือก)

ได้รับความอนุเคราะห์ภาพจากวัดสมณานันท์บริหาร

4. เจ้าคณะใหญ่หน้มนิกายแห่งประเทศไทย รูปที่ 4 คือ พระครูคุณานันท์สมณาจารย์ (ทันเคี้ยต หรือ แท้งห์เคี้ยต Thanh Khiết) เจ้าอาวาสวัดอุภัยราชบำรุง กรุงเทพมหานคร

5. เจ้าคณะใหญ่หน้มนิกายแห่งประเทศไทย รูปที่ 5 คือ พระครูคุณานันท์สมณาจารย์ (เหมิกโงน หรือ เหมิตโงน Mạt Ngòn) เจ้าอาวาสวัดมงคลสมาคม กรุงเทพมหานคร

6. เจ้าคณะใหญ่หน้มนิกายแห่งประเทศไทย รูปที่ 6 คือ พระครูคุณานันท์สมณาจารย์ เวียงหมาง หรือ เวียนหมาน Viền Măn) เจ้าอาวาสวัดกุศลสมาคร กรุงเทพมหานคร

7. เจ้าคณะใหญ่หน้มนิกายแห่งประเทศไทย รูปที่ 7 คือ พระครูคณานัน้สมณาจารย์ (โผซ่าย หรือ โผสาย Phỏ Sái) เจ้าอาวาสวัดอุภัยราชบำรุง กรุงเทพมหานคร⁴⁷

8. เจ้าคณะใหญ่หน้มนิกายแห่งประเทศไทย รูปที่ 8 คือ พระครูคณานัน้สมณาจารย์ (บิ่นเลื่อง หรือ บิ่งห์เลื่อง Binh Luong) เจ้าอาวาสวัดโลกานุเคราะห์ กรุงเทพมหานคร ท่านเป็นคนเวียดนาม เดินทางมาจากเวียดนาม มาอุปสมบทในไทย

9. เจ้าคณะใหญ่หน้มนิกายแห่งประเทศไทย รูปที่ 9 คือ พระครูคณานัน้สมณาจารย์ (โผเรียน หรือ โผเรียน Phỏ Rièn) เจ้าอาวาสวัดชัยภูมิการาม กรุงเทพมหานคร

10. เจ้าคณะใหญ่หน้มนิกายแห่งประเทศไทย รูปที่ 10 คือ พระคณานัน้ธรรมสมาธิวัตร (ย้ากเหมิง หรือ ย้ากเหมิน Giác Mãn) เจ้าอาวาสวัดมงคลสมาคม กรุงเทพมหานคร⁴⁸

11. เจ้าคณะใหญ่หน้มนิกายแห่งประเทศไทย รูปที่ 11 คือ พระมหาคณานัน้ธรรมปัญญาธิวัตร (เจริญู กิ่นเจี้ยว หรือ เจริญู กิ่งห์เจี้ยว Charoen Kinh Chiéu) เจ้าอาวาสวัดกุศลสมาคร กรุงเทพมหานคร

12. เจ้าคณะใหญ่หน้มนิกายแห่งประเทศไทย รูปที่ 12 พระมหาคณานัน้ธรรมปัญญาธิวัตร (ถนอม ถิ่นถัก Thanom Thiện Thục) เจ้าอาวาสวัดกุศลสมาคร

2.5 การอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาฝ่ายอนัน้มนิกายโดยพระมหากษัตริย์ไทย

⁴⁷ อ้างแล้ว, องค์กรภณมจรุส (บ่าวเอ็ง) เจ้าอาวาสวัดสมณานัน้บริหาร แปลเป็นภาษาไทยโดย นายเสถียร โพนินัน้ทะ. **บรรพชาอุปสมบทวิธีอนัน้มนิกาย** พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระครูคณานัน้สมณาจารย์ (โผซ่าย) เจ้าคณะใหญ่หน้มนิกาย ณ เมรุวัดสมณานัน้บริหาร (วัดญวนสะพานขาว) พระนคร (พระนคร: โรงพิมพ์สหวิทยพานิชย์, 2502).

⁴⁸ เจ้าคณะใหญ่หน้มนิกายแห่งประเทศไทย. **อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ พระคณานัน้ธรรมสมาธิวัตร (ย้ากเหมิงมหาเถระ)** เจ้าอาวาสวัดมงคลสมาคม คณะใหญ่หน้มนิกายกิตติมศักดิ์ ณ เมรุวัดสมณานัน้บริหาร กรุงเทพมหานคร (กรุงเทพมหานคร : ประชาชน, 2537).

พระพุทธศาสนาฝ่ายอนันมิกายได้รับการยอมรับและการอุปถัมภ์จากพระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 จากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 จากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 จากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 และจากพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9

บทความนี้จะขอก้าวเป็นการเฉพาะถึงการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาฝ่ายอนันมิกาย โดยพระมหากษัตริย์บางรัชกาลที่มีบทบาทสำคัญยิ่ง และได้รับการบันทึกไว้อย่างชัดเจน ดังเช่น การอุปถัมภ์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 การอุปถัมภ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 และจะขอเพิ่มเติมข้อมูลเพื่อให้เห็นภาพรวมของการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาฝ่ายอนันมิกายการอุปถัมภ์ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ รัชกาลที่ 9 ด้วย แม้ว่าจะไม่อยู่ในกรอบช่วงเวลาของช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้นก็ตาม

การอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาฝ่ายอนันมิกายโดยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ขึ้นครองราชย์ พระองค์ได้ทรงอุปถัมภ์อนันมิกายและโปรดให้มีพิธีบำเพ็ญกุศลตามคติมหายานขึ้นในพระบรมมหาราชวัง ให้มีพิธีกรรมตามความเชื่อของฝ่ายอนันมิกายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาซึ่งเป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน เป็นต้น อีกทั้งให้ความช่วยเหลือในการปฏิสังขรณ์วัดฝ่ายอนันมิกายเรื่อยมา ดังเช่น พระราชทานเงินช่วยเหลือให้พระสงฆ์และทรงพระราชทานเงินช่วยเหลือในการปฏิสังขรณ์วัด เช่น วัดอุภัยราชบำรุง หรือ วัดแจ้งหัวเวิน (Chùa Khánh Vân) เป็นครั้งแรก อีกทั้ง ยังได้ช่วยสร้างอุโบสถวัดสมณานัมบริหาร หรือ วัดแก่งห้วยเพือก (Chùa Cảnh Phước) เป็นต้น

นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ยังได้พระราชทานนาม วัดญวนบางโพ หรือ วัดกว้างเพื่อก ใหม่ว่า วัดอนัมมิกายาราม

การอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาฝ่ายอนัมมิกายโดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5

ครั้งเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เสด็จขึ้นครองราชย์ใน ค.ศ. 1868 ได้ทรงปฏิบัติตามแบบอย่างสมเด็จพระบรมชนกนาถในการอุปถัมภ์และการปฏิสังขรณ์วัดญวน โดยพระราชทานเงินช่วยเหลือในการปฏิสังขรณ์วัดญวนตลาดน้อย และได้พระราชทานนามใหม่ว่า วัดอุภัยราชบำรุง คำว่า “อุภัย” แปลว่า สอง แสดงให้เห็นถึงความหมายว่าเป็นวัดที่ได้รับพระบรมราชูปถัมภ์จากพระมหากษัตริย์ 2 พระองค์ คือรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 ต่อมาได้พระราชทานสมณศักดิ์แก่องฮึง ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสของวัดอุภัยราชบำรุง เป็น “พระครูคณานัมสมณาจารย์” ซึ่งเป็นตำแหน่งทางการปกครองเป็นเจ้าคณะใหญ่ฝ่ายอนัมมิกายรูปแรก

ในปี ค.ศ. 1887 รัฐบาลอินเดียได้ถวายหน่อพระศรีมหาโพธิ์จำนวนหลายต้นแด่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์จึงพระราชทานให้แก่วัดในกรุงเทพมหานคร และวัดอุภัยราชบำรุงก็เป็นวัดหนึ่งที่ได้รับพระมหากษัตริย์รับพระราชทานหน่อพระศรีมหาโพธิ์นี้มาปลูกที่วัด 1 ต้น และได้เสด็จฯ มาทรงพระสุหร่ายประพรมต้นพระศรีมหาโพธิ์ในคราวฉลองวัดอุภัยราชบำรุง ณ วันอาทิตย์ เดือน 4 ขึ้น 14 ค่ำ ปีฉลู พ.ศ. 2420 (ค.ศ.1877)⁴⁹

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงพระกรุณาต่อชาวเวียดนาม และพระสงฆ์เวียดนามเป็นอย่างมาก เมื่อพระสงฆ์อนัมมิกายอยู่ในพระบรมชูปถัมภ์ เมื่อได้กราบบังคมทูลพระกรุณาในเรื่องใด ก็จะมีพระราชทานให้ เช่น การพระราชทานนามวัด (รวมทั้งการพระราชทานนาม วัดสมณานัมบริหารในปี ค.ศ. 1875 ดังกล่าวมาแล้ว

⁴⁹ อ้างแล้ว, วัดอุภัยราชบำรุง. อุภัยฉลอง 2543, หน้า 14.

ข้างต้น) การพระราชทานที่ดินสร้างวัด การทรงเข้าร่วมงานการกุศลและพิธีทางศาสนา
ต่างๆที่พระสงฆ์เวียดนามกราบบังคมทูลเชิญมา

เมื่อมีการฉลองสำคัญของวัดเวียดนาม เช่น วัดมงคลสมาคม ก็ได้พระราชทาน
เครื่องกุฎิอย่างพระไทยแก่เจ้าอาวาส

นอกจากนี้ เมื่อพระครูคณานัมสมณาจารย์ จีเหลิบ วัดสมณานัมบริหารอาพาธในปี
ค.ศ.1902 และกราบบังคมทูลลาเพื่อมรณภาพ พระองค์ทรงเอาใจใส่ในอาการของพระครู
ทรงพระราชทานกำลังใจ พร้อมกับทรงให้สัญญาว่า จะอุปภัมภ์วัดให้เจริญยิ่งขึ้น แม้ว่าองค์
เหลิบจะได้ละสังขารลงแล้วตาม⁵⁰

องค์เหลิบไม่สามารถพูดไทยได้และต้องอาศัยล่ามแปล ท่านมีความปลื้มปิติยิ่งและ
ได้ฝากปะคำประจำตัว ทูลเกล้าฯถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5
เพื่อเป็นเครื่องระลึกถึง⁵¹

⁵⁰ อ่างแล้ว, ผุสดี จันทวิมล. เวียดนามในเมืองไทย, หน้า 109.

⁵¹ อองสรภานมธูรส (บ่าวเอ็ง). รัชชธิธรรม. (กรุงเทพฯ: ประชาชน, 2552), หน้า 40.

พระราชหัตถเลขาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ที่แสดงความห่วงใยต่อพระครูคณานัม
สมณาจารย์ วัดสมณานัมบริหารซึ่งอาพาธในปี ค.ศ.1902 และแสดงความตั้งใจที่จะทรงอุปถัมภ์วัดอนัมนิกาย
ได้รับความอนุเคราะห์ภาพจากวัดสมณานัมบริหาร

พระราชหัตถเลขาฉบับนี้มีถึงพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ ลงวันที่ 25 มิถุนายน ร.ศ. 121
เทียบเป็น พ.ศ. คือปี พ.ศ. ๒๔๔๕ (ค.ศ. 1902) พระราชหัตถเลขาได้ลงพระปรมาภิไธย
สยามินทร์ เป็นเครื่องยืนยันชัดเจนถึงประวัติที่มาของวัดสมณานัมบริหาร และยังคงแสดงถึง
ความผูกพันระหว่างพระมหากษัตริย์และวัดฝ่ายอนัมนิกาย

จากการที่พระสงฆ์เวียดนาม หรือแม้แต่พระสงฆ์จีนมีจำนวนมากขึ้น และจากการ
ที่พระสงฆ์เวียดนามและพระสงฆ์จีนซึ่งถือนิกายมหายาน เข้าทำกิจพิธีร่วมกับพระสงฆ์ไทย
เหมือนอย่างพระสงฆ์มอญไม่ได้ จึงโปรดฯให้มีทำเนียบสมณศักดิ์สำหรับพระเวียดนามและ
พระจีนขึ้นต่างหาก และทางการก็ได้รับรองอนัมนิกายและจีนิกายอย่างเป็นทางการ

ในปี ค.ศ. 1899 ได้โปรดฯให้โอนพระเวียดนามและพระจีนขึ้นในกระทรวงธรรม
การ นอกจากนี้ ต่อมายังโปรดให้แต่งตั้งขุนอนัมสังฆราชให้เป็นสังฆการีฝ่ายสงฆ์อนัมนิกาย
อีกตำแหน่งหนึ่ง เพื่อเป็นผู้แทนติดต่อกับเจ้านายสำนักพระราชวัง กรมธรรมการและกรมท่า
ซ้าย เป็นการเพิ่มเติมจากแต่เดิมที่เคยมีเพียง พระยาโชฎึกราชเศรษฐี (ปั้น) เป็นหัวหน้าใน
กรมท่าซ้ายที่ดูแลพระสงฆ์อนัมนิกาย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 กับวัดสมณานัมบริหาร

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ทรง
สนับสนุนและอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาฝ่ายอนัมนิกายเสมอมา ในกรณีวัดสมณานัมบริหาร
จะเห็นได้ว่า การเสด็จเยือนวัดสมณานัมบริหารของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระ
ปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ในปี ค.ศ. 1953 แสดงให้เห็นถึงความศรัทธา
การให้การอุปถัมภ์ของพระมหากษัตริย์ไทยที่เด่นชัดอีกประการหนึ่ง

ในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ.1953 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ได้เสด็จพระราชดำเนินเป็นองค์ประธาน เบิกพระรัศมีพระประธานในอุโบสถ ณ วัดสมณานัมบริหาร ขณะนั้น หลวงพ่อบัวเอ็ง⁵² หรือ งบัวเอ็ง ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ในหลวงรัชกาลที่ 9 เสด็จพระราชดำเนินเป็นองค์ประธาน

เบิกพระรัศมีพระประธาน ณ.วัดสมณานัมบริหารในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ.1953

ได้รับความอนุเคราะห์ภาพจากวัดสมณานัมบริหาร

⁵² คนไทยมีความเคยชินที่จะเรียกท่านว่า หลวงพ่อบัวเอ็ง

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ในหลวงรัชกาลที่ 9 เสด็จพระราชดำเนินเป็นองค์ประธาน

เบิกพระรัศมีพระประธาน ณ.วัดสมณานัมบริหารในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ.1953

ได้รับความอนุเคราะห์ภาพจากวัดสมณานัมบริหาร

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ในหลวงรัชกาลที่ 9 ทรงมีพระราชปฏิสันถารกับ
องสวดยศบวร (หลวงพ่อบัวเอ็ง) เมื่อคราวเสด็จพระราชดำเนินเป็นองค์ประธาน เบิกพระรัศมีพระประธาน

ณ.วัดสมณานัมบริหาร ในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1953

ได้รับความอนุเคราะห์ภาพจากวัดสมณานัมบริหาร

สำเนาพระราชดำรัสตอบจาก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 เมื่อครั้งพระราชดำเนินมาในงานพิธีเบิกพระรัศมีพระพุทธรูป วัดสมณานัมบริหาร วันที่ 24 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1953

ได้รับความอนุเคราะห์ภาพจากวัดสมณานัมบริหาร

สำเนาพระราชดำรัสตอบจาก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ซึ่งแสดงถึงความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างพระมหากษัตริย์กับวัดฝ่ายอนัมนิกาย มีข้อความดังนี้

“ในโอกาสที่ได้มาเยือนและร่วมพิธี ณ วัดสมณานัมบริหาร ในวันนี้ ข้าพเจ้ามีความพอใจที่ได้รับการต้อนรับจากท่านเจ้าอาวาส และบรรดาท่านทั้งหลายอย่างดียิ่ง ขออนุโมทนาด้วยในกิจที่ท่านดำเนินไปแล้ว และกำลังดำเนินต่อไปในการบูรณะปฏิสังขรณ์พระอารามนี้ และขอขอบคุณในคำอำนวยพร แก่ตัวข้าพเจ้า

ได้เวลาแล้ว ข้าพเจ้าจะได้ทำพิธีเปิดม่านในการเบิกพระรัศมีพระพุทธรูปเพื่อเริ่มศาสนพิธี ขอให้งานของวันนี้ดำเนินไปด้วยดี เป็นผลยังความเจริญรุ่งเรืองแก่พระอารามนี้สืบไป”

อีกกรณีหนึ่งที่แสดงถึงการสนับสนุนและอุปถัมภ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ที่มีต่อวัดสมณานัมบริหาร ก็คือ การพระราชทานสมณศักดิ์ให้กับพระครูสรภาณอนัมพจน์ (ณรงค์ ตีนเรียน) เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม ค.ศ.1993 (ปัจจุบันคือ พระคณานัมธรรมเมธาจารย์ (ณรงค์ ตีนเรียน) รองเจ้าคณะใหญ่ ธรรมนิกาย และเจ้าอาวาสวัดสมณานัมบริหาร

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 และพระคณานัมธรรมเมธาจารย์ (ณรงค์ ตีนเรียน) รองเจ้าคณะใหญ่ธรรมนิกาย และเจ้าอาวาสวัดสมณานัมบริหาร
ได้รับความอนุเคราะห์ภาพจากวัดสมณานัมบริหาร

2.6 ความเลื่อมใส ศรัทธาและการยอมรับพิธีงเด็กโดยกษัตริย์ไทย⁵³

พิธีงเด็ก (ภาษาเวียดนามเรียกว่า กงตื๊ก Cồng đúck) เป็นพิธีการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับในพิธีศพของชาวเวียดนามและชาวจีน เพื่อส่งดวงวิญญาณไปสู่สวรรค์ ถือได้ว่าเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีโบราณอันเก่าแก่ของชาวเวียดนามและชาวจีน

⁵³ อ้างแล้ว, คณะสงฆ์ธรรมนิกายแห่งประเทศไทย. อนุสรณ์ คณะสงฆ์ธรรมนิกายแห่งประเทศไทยได้รับพระบรมราชานุญาตให้บำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทาน (กงตื๊ก) ถวายพระบรมศพ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร, หน้า 36-37.

ที่มีการสืบทอดและปฏิบัติกันมาอย่างยาวนานนับพันปี พิธีงเด็กนี้มีรากฐานมาจาก 3 ความเชื่อด้วยกัน ได้แก่ ศาสนาพุทธ ศาสนาเต๋า และลัทธิขงจื้อ

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ทำพิธีงเด็กเป็นครั้งแรกเมื่องานพระศพสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินีในปีระกา พ.ศ. ๒๔๐๔ (ค.ศ. 1861) ครั้นเมื่อพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคตในปีฉลู พ.ศ. ๒๔๐๘ (ค.ศ. 1865) ได้โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ทำพิธีงเด็กในพระบรมราชวังอีกครั้งหนึ่ง จากนั้นในงานพระศพกรมหมื่นมเหศวรศิววิลาส ก็โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้มีพิธีงเด็ก การพิธีงเด็กจึงได้เข้าไปในระเบียบงานพระศพซึ่งเป็นงานใหญ่⁵⁴

ครั้นในรัชกาลที่ 5 ได้มีการทำพิธีงเด็กในงานพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นครั้งแรก จากนั้นก็มาทำในงานพระศพสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ในปิยะโรง พ.ศ. ๒๔๒๓ (ค.ศ. 1880) และงานพระศพอื่นซึ่งเป็นงานใหญ่เป็นประจำสืบมา

งานพิธีงเด็กมี 2 ประเภท คือ งานพระราชพิธีถวายเจ้านายและงานพิธีสำหรับชาวบ้านทั่วไป ด้วยเหตุนี้ พระสงฆ์เวียงนามจึงได้กลายเป็นที่เลื่อมใสและแพร่หลายในหมู่ชาวไทย

หลังจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เสด็จสวรรคต พิธีงเด็กหลวงก็ยังคงดำเนินต่อไป โดยในปี ค.ศ. 1910 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ได้ทำถวายในงานพระบรมศพ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) และในปี ค.ศ. 1919 ยังทำถวายในงานพระบรมศพ สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง

ต่อมา พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 7 ได้มีการทำพิธีงเด็กถวายในงานพระบรมศพ พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ครบปัญญาสมวาร (50 วัน) วันที่ 14 มกราคม ค.ศ. 1925 และครบศตมาหะ (100 วัน) วันที่ 5 มีนาคม ค.ศ. 1925

⁵⁴ เพิ่งอ้าง, หน้า 6.

อนึ่ง ก่อนที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 จะเสด็จสวรรคต ท่านได้ทำพินัยกรรมอันแสดงถึงความศรัทธาในพิธีงตึกโดยได้ระบุไว้ในข้อ 5 ว่า

“ในการทำบุญ 7 วัน เมื่อไว้พระบรมศพก็ดี และในงานพระเมรุก็ดี ขอให้จัดพิธี
กงเต๊ก ถ้าไม่มีใครศรัทธาทำให้ข้าพเจ้า ขอให้ทายาทของข้าพเจ้าหานักพรตอนัมนิกาย
จีนนิกายมาทำให้ข้าพเจ้า”⁵⁵

พระราชพินัยกรรม จึงเป็นเครื่องยืนยันถึงความเลื่อมใส ศรัทธา และการยอมรับ
ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ที่มีต่อพิธีกรรมของ
พระพุทธศาสนาฝ่ายอนัมนิกาย

จะขอเพิ่มเติมข้อมูลเพื่อให้เห็นภาพรวมของความเลื่อมใส ศรัทธาและการยอมรับ
พิธีงตึกโดยกษัตริย์ไทยจนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่
9 แม้จะไม่อยู่ในกรอบช่วงเวลาของช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้นก็ตาม

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 มีพิธีงตึกใน
งานพิธีพระบรมศพและพระศพครั้งสำคัญ อันได้แก่

งานพระบรมศพ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร รัชกาลที่ 8 วันที่ 26 - 28 มีนาคม ค.ศ.1950

งานพระบรมศพ สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ในปี
ค.ศ.1956

งานพระบรมศพ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ 7 วัน
อังคารที่ 19 มีนาคม ค.ศ.1985

งานพระบรมศพ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี วันอังคารที่ 19
มีนาคม ค.ศ.1985

⁵⁵ เพิ่งอ้าง, หน้า 39.

งานพระบรมศพ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี วันจันทร์ที่ 18 กันยายน ค.ศ.1995

งานพระศพ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ วันศุกร์ที่ 28 มีนาคม ค.ศ. 2008

งานพระศพ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี วันศุกร์ที่ 14 ตุลาคม ค.ศ. 2011

งานพระบรมศพ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหาจักรีบรมราชูปถัมภ์ จักรีนฤพดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9 ในวันอังคารที่ 21 มีนาคม ค.ศ. 2017

จากพิธีกรรมที่ได้จัดขึ้นข้างต้นนี้ ทำให้เราเห็นถึงความเลื่อมใส ศรัทธา การยอมรับและและการส่งเสริมพิธีกรรมของพระพุทธศาสนาอันมีนิกายโดยพระมหากษัตริย์ และยังเป็นเครื่องยืนยันถึงความใกล้ชิดความผูกพันระหว่างพระพุทธศาสนาอันมีนิกายและพระมหากษัตริย์ไทยด้วย นอกจากนี้ ชาวพุทธในสังคมไทยก็ยังคงมีความศรัทธาในพิธีกรรมดังกล่าวอย่างแพร่หลายซึ่งเรามีได้กล่าวถึงในบทความนี้

3. วัดสมณานัมบริหาร หรือ วัดแก่งห้วยเพือก (Chùa Cảnh Phước)

วัดสมณานัมบริหาร เป็นหนึ่งในวัดอนัมนิกายในประเทศไทย มีความเป็นมาอย่างไร สร้างขึ้นเมื่อไร มีความเกี่ยวข้องกับชาวเวียดนามอย่างไร

3.1 การกำเนิดของวัดสมณานัมบริหาร

วัดสมณานัมบริหารนี้มีกำเนิดมาจากชุมชนชาวเวียดนามที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตั้งแต่ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น เช่นเดียวกับวัดอนัมนิกายารามที่บางโพ และวัดถาวรารามที่เมืองกาญจนบุรี ที่มีกำเนิดมาจากชุมชนชาวเวียดนามที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ แล้วมาร่วมกันสร้างวัด

แต่ดั้งเดิม พื้นที่รอบวัดสมณานัมบริหารเป็นชุมชนชาวเวียดนามที่มีอยู่ก่อนแล้ว ก่อนที่กลุ่มชาวเวียดนามที่ถูกส่งไปยังเมืองกาญจนบุรี จะได้รับพระบรมราชานุญาตจาก พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ให้ย้ายเข้ามาอาศัยอยู่ที่ริมคลองผดุงกรุง เกษมในกรุงเทพฯ และชาวเวียดนามเหล่านี้เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการสร้างวัดสมณานัม บริหารให้ใหญ่ขึ้นกว่าเดิม โดยเชื่อกันว่า วัดนี้ได้เริ่มสร้างตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 แล้วในรูป ของที่พำนักสงฆ์

ร่องรอยเก่าของชาวเวียดนาม ยังเห็นได้จากภาพของเจดีย์เก่าที่เก็บอัฐิที่ถูกรื้อทิ้งไป แล้ว และมณฑปรอยพระพุทธรูป ซึ่งเป็นที่เก็บอัฐิรอบองค์มณฑปจนถึงปัจจุบัน แสดงให้ เห็นถึงความเป็นชุมชนเวียดนามในอดีตที่ชัดเจน ซึ่งต่างไปจากวัดฝ่ายอนัมนิกายในเขตสัม พันธวงศ์ส่วนใหญ่ที่เห็นแต่เอกลักษณ์ของความเป็นจีน

วัดสมณานัมบริหาร เป็นหนึ่งในหลายวัดอนัมนิกายในไทย เดิมมีชื่อว่า วัดแก่งห้ เพื่อก (Chùa Cảnh Phước) ในเอกสารไทยเก่าใช้คำว่า วัดกั้นเพือกต่อ (Cảnh Phước Tự) ชาวบ้านคนไทยทั่วไปมักเรียกว่า วัดคลองผดุง หรือ วัดญวนนางเลิ้ง หรือ วัดญวนสะพาน ชาว แม่แต่ในปัจจุบัน ก็ยังเรียก วัดญวนสะพานขาว และเราไม่ค่อยได้ยินคนทั่วไปเรียกวัดว่า วัดสมณานัมบริหารสักเท่าใด และไม่เคยได้ยินคนทั่วไปในปัจจุบันเรียกวัดนี้ว่า วัดแก่งห้เพื่อก เลย

อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบัน เราก็ไม่ได้ยิน การเรียกชื่อวัดว่า วัดคลองผดุง เลยเช่นกัน อาจเป็นเพราะเป็นชื่อเรียกเก่า วัดนี้ตั้งอยู่ริมคลองผดุงกรุงเกษม⁵⁶ ผู้วิจัยได้พบคำว่า วัด คลองผดุง ปรากฏอยู่ในหนังสือ รั้งษีธรรม ในบทบันทึกที่เขียนขึ้นโดย องสรภาณมธุรส (บัวเอ็ง หรือ บัวเอิน Bào An ซึ่งคนไทยมักจะเรียกท่านติดปากว่า หลวงพ่อบัวเอ็ง) ⁵⁷

⁵⁶ เป็นคลองรอบพระนครชั้นนอก ขุดขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 โปรดให้ขุดในปี ค.ศ. 1851 โดยขุดจากคลองรอบกรุงออกไปทางขานพระนคร ด้วยทรงเห็นว่าบ้านเมืองเจริญขึ้น ผู้คนมีจำนวนเพิ่ม มากขึ้น จึงควรขยายพระนครออกไป คลองนี้ขุดเสร็จในปี ค.ศ.1852 ได้รับพระราชทานชื่อว่า “คลองผดุงกรุงเกษม” ต่อมาคลองผดุงกรุงเกษมได้กลายเป็นเส้นทางคมนาคมขนส่งสินค้าที่สำคัญของกรุงรัตนโกสินทร์

⁵⁷ อ่างแล้ว, องสรภาณมธุรส (บัวเอ็ง). รั้งษีธรรม, หน้า 42.

ส่วนการเรียกชื่อวัดว่า วัดญวนนางเลิ้ง นั้นเป็นเพราะที่ตั้งของวัดอยู่ใกล้กับชุมชนหรือ ย่านนางเลิ้ง⁵⁸ ซึ่งชาวเวียดนามเรียกว่า สอมกิงห์ (Xóm Kinh) (ไม่ปรากฏว่าเรียกคำนี้ตั้งแต่สมัยใด) ซึ่งแปลว่า หมู่บ้านชาวเวียดนาม นั่นหมายความว่า ในย่านนางเลิ้งก็เคยมีชาวเวียดนามอาศัยอยู่ ชุมชนนางเลิ้งนี้ตั้งอยู่บนริมฝั่งคลองผดุงกรุงเกษมอีกฝั่งหนึ่ง เยื้องกับวัดสมณานัมบริหารและห่างจากวัดประมาณ 350 เมตร

วัดสมณานัมบริหาร ตั้งอยู่ริมคลองผดุงกรุงเกษม แขวงสี่แยกมหานาค เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร มีความสำคัญในฐานะที่เป็นวัดในพระพุทธศาสนานิกายมหายาน และในอดีตเป็นศูนย์กลางแห่งหนึ่งของชุมชนชาวเวียดนาม ที่อาศัยอยู่รอบวัดและบริเวณใกล้เคียง

ส่วนชื่อ วัดญวนสะพานขาว นั้น สืบเนื่องมาจากที่มีสะพานที่เชื่อมสองฝั่งคลองผดุงกรุงเกษม อยู่ใกล้กับวัดสมณานัมบริหาร ชื่อทางการของสะพาน คือ สะพานจตุรภักตร์รังสฤษดิ์ แต่ผู้คนมักจะเรียกกันทั่วไปจนถึงทุกวันนี้ว่า สะพานขาว⁵⁹ ซึ่งสร้างขึ้นมาโดยพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และจากการที่วัดและสะพานอยู่ใกล้กัน จึงมีการเรียกชื่อวัดว่า วัดญวนสะพานขาว

พระคณานัมธรรมเมธาจารย์ (ณรงค์ ตื่นเรียน) รองเจ้าคณะใหญ่หน่อก่อนมิกายแห่งประเทศไทย และเจ้าอาวาสวัดสมณานัมบริหารองค์ปัจจุบัน (ณ ธันวาคม 2020) ท่านได้เล่า

⁵⁸ นางเลิ้ง เป็นย่านเก่าแก่แห่งหนึ่งของกรุงเทพมหานคร มีพัฒนาการยาวนานกว่า 200 ปี; ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น กล่าวคือ ในช่วง รัชกาลที่ 1 ถึง รัชกาลที่ 3 ย่านนางเลิ้งเรียกกันว่า บ้านสนามกระบือ มีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นนา เป็นไร่ร้างอยู่นอกเขตกำแพงพระนครทางด้านตะวันออก มีคนเขมร มอญ ลาว ญวนและชาวใต้กลุ่มหนึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่กัน มีวัดสนามกระบืออยู่ในย่าน ครั้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ค.ศ. 1851-1868) โปรดเกล้าฯ ให้มีการขยายพระนครโดยการขุดคลองผดุงกรุงเกษมและคลองเปรมประชากร ทำให้ย่านนางเลิ้งกลายเป็น 'ย่านการค้าบนบกแห่งแรกของไทย' ประจวบกับเป็นจุดที่อยู่ใกล้จุดบรรจบระหว่างคลองผดุงกรุงเกษมและคลองเปรมประชากร ย่านนางเลิ้งจึงกลายเป็นพื้นที่ที่คนพายเรือขนสินค้าสิ่งของมา ต้องหยุดแวะพัก ทำให้พื้นที่บริเวณนี้กลายเป็นพื้นที่ที่ได้รับการพัฒนาให้เจริญขึ้น

⁵⁹ สะพานขาว หรือ สะพานจตุรภักตร์รังสฤษดิ์ สร้างขึ้นในปี ค.ศ.1903 สร้างเสร็จในปีค.ศ. 1904 และได้รับการบูรณะเมื่อปี ค.ศ.1953 สะพานนี้สร้างขึ้นโดยพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงโปรดเกล้าฯ ให้กรมโยธาสร้างสะพานข้ามคลองผดุงกรุงเกษมหลังจากพื้นที่พระนครและประชาชนริมคลองมีการขยายตัวขึ้น

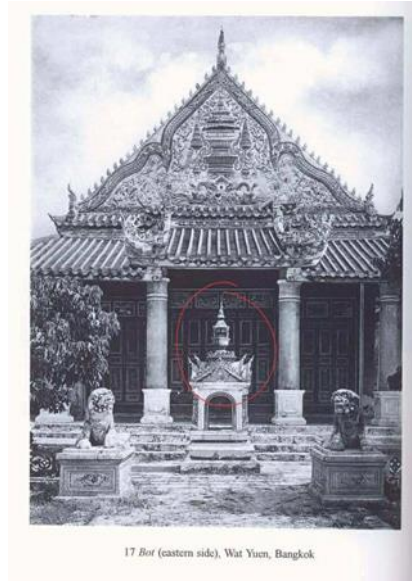
ให้ฟังว่า⁶⁰...แต่เดิมในอดีตประชาชนทั่วไปเรียกวัดสมณานัมบริหาร ว่า "วัดญวนนางเล็ง" จนกระทั่งในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ.1953 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ทรงเสด็จพระราชดำเนินทางรถยนต์พระที่นั่งมาที่วัด เพื่อเป็นองค์ประธานในงาน เบิกพระรัศมี ซึ่งต้องข้ามสะพานข้ามคลองผดุงกรุงเกษมเข้ามายังวัด แต่สะพานเดิมเป็น สะพานไม้ทรงโค้งสูง รถยนต์พระที่นั่งไม่สามารถเคลื่อนข้ามสะพานไม้นี้ได้ จึงได้ทำการรื้อ ถอนสะพานไม้ และสร้างเป็นสะพานปูน แล้วทาเป็นสีขาว เพื่อที่รถยนต์พระที่นั่งของใน หลวงรัชกาลที่ 9 จะสามารถข้ามคลองมาได้

ภายหลังจากรับเสด็จพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ผู้คนทั่วไปในพื้นที่จากเดิมเรียกกันว่า "วัดญวนนางเล็ง" จึงเปลี่ยนมาเรียกกันจนติดปาก มาถึงยุคปัจจุบันนี้ว่า วัดญวนสะพานขาว

วัดสมณานัมบริหาร เริ่มก่อตั้งขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 แต่การสร้างอุโบสถ หรือ โบสถ์มีขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ในพระบรมราชูปถัมภ์ โดยในขณะที่องค์เจ้เหลิบเป็นเจ้าของอ่าวาส ขณะเดียวกัน มีพระชลธารวินิจฉัย (หรือ พระชลธาร วินิจฉัย) และขุนอนันตคามบริรักษ์ หรือ หลวงอนันตนิกรฤทธิ เป็นผู้นำศรัทธาชาวไทย จีน เวียดนาม มาร่วมสร้างและทำนุบำรุง ดูแล

ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้พระราชทานนามว่า วัดสมณานัมบริหารในปี ค.ศ. 1875 โดยมีพระครูคณานันตสมาจารย์ (เจ้เหลิบ) เป็นเจ้า อวาสในขณะนั้นและยังได้ทรงช่วยปฏิสังขรณ์อุโบสถนี้อีกด้วย

⁶⁰ จากคำสัมภาษณ์ของ พระคณานันตธรรมเมธาจารย์ (ณรงค์ ตื่นเรียน หรือ ติ่งเรียน Narong Tinh Rièn) รองเจ้า คณะใหญ่อนันตนิกายแห่งประเทศไทย และเจ้าอาวาสวัดสมณานัมบริหารองค์ปัจจุบัน (2020) ณ วัดสมณานัมบริหาร หรือ วัดแก่งเหือง กรุงเทพมหานคร วันที่ 28 กรกฎาคม 2020

หน้าบันด้านหน้าของอุโบสถ วัดสมณานัมบริหาร

ปรากฏพระราชลัญจกรพระเกี้ยวยอด อันเป็นพระราชลัญจกรประจำรัชกาลที่ 5

ส่วนวิสุคามสีมา (อยู่ในวงกลมสีแดง) นั้น มีตรา พระมหาพิชัยมงกุฎ อันเป็นพระราชลัญจกรประจำรัชกาลที่ ๔

ข้อมูลภาพถ่ายเก่าจากกรมศิลปากร

(ไม่ปรากฏวันเดือนปีของวันที่ถ่ายภาพ)

หน้าบันด้านหน้าของอุโบสถ วัดสมณานัมบริหาร ในปัจจุบัน

ถ่ายภาพโดย ชาญญาทิพย์ ศรีพนา (วันที่ 25 พฤศจิกายน ค.ศ. 2020)

ด้านหลังของอุโบสถของวัดสมณานัมบริหารในอดีต

ข้อมูลภาพถ่ายเก่าจากกรมศิลปากร

(ไม่ปรากฏวันเดือนปีของวันที่ถ่ายภาพ)

ภาพหน้าบันด้านหน้าอุโบสถวัดสมณานัมบริหารข้างบนนี้ เป็นข้อมูลภาพถ่ายเก่าสี
ขาวดำ ที่ถ่ายโดยกรมศิลปากร จะเห็นว่า เค้าโครงสร้างโดยรวมในอดีตและสภาพในปัจจุบัน มีความเปลี่ยนแปลงแตกต่างจากในอดีตไม่มากนัก นอกจากรายละเอียดของลวดลายที่
เปลี่ยนไปอย่างเห็นได้ชัด นับเป็นภาพหลักฐานสำคัญที่ช่วยยืนยันถึงความเป็นมาในอดีตของ
วัดสมณานัมบริหาร

จะเห็นว่า ที่หน้าบันของอุโบสถ วัดสมณานัมบริหาร ปรากฏเป็นพระราชลัญจกร
พระเกี้ยวยอด อันเป็นพระราชลัญจกรประจำรัชกาลที่ 5 (“พระราชลัญจกร” หมายถึงตรา
ประจำพระองค์ของพระมหากษัตริย์แต่ละรัชกาล)

ส่วนวิสุคามสีมานั้น มีตรา พระมหาพิชัยมงกุฏ อันเป็นพระราชลัญจกรประจำ
รัชกาลที่ ๔

อนึ่ง อุโบสถวัดสมณานัมบริหาร มีรูปแบบการปลูกสร้างอย่างพระราชนิยม ซึ่งบ่งชี้
ว่า อุโบสถได้เริ่มดำเนินการสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 ด้วยแรงกำลังของพระครูคุณานัม
สมณาจารย์ เจ้าอาวาสรูปแรก นั่นคือ องจีเหลิบ หรือ หลวงปู่จีเหลิบ ร่วมกับผู้ศรัทธาชาว
ไทย จีน เวียดนาม ได้ร่วมแรงกำลังและปัจจัย ต่อมาได้รับพระมหากรุณาธิคุณจาก

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในหลวงรัชกาลที่ 5 พระราชทานที่ดิน และนาม “วัดสมณานัมบริหาร”⁶¹

การที่มีพระราชลัญจกรของสองรัชกาลนั้น หมายความว่า พระมหากษัตริย์ทั้งสองพระองค์ ได้ให้การอุปถัมภ์วัดนี้

พระอุโบสถของวัดสมณานัมบริหารในปัจจุบัน

ถ่ายภาพโดย ธัญญาทิพย์ ศรีพนา (วันที่ 28 กรกฎาคม ค.ศ. 2020)

3.2 เจ้าอาวาสวัดสมณานัมบริหาร หรือ วัดแก่งท์เพือกจากอดีตถึงปัจจุบัน

นามของเจ้าอาวาสวัดสมณานัมบริหารหลังจากการก่อตั้งพระพุทธศาสนาฝ่ายอนันนิกาย ตามลำดับดังนี้

รูปแรก คือ พระครูคณานัมสมณาจารย์ (จีเหลิบ Chí Lạp)

รูปที่ 2 องค์กรพจนสุนทร (เผื่องเกียน หรือ เพือกเกียน Phước Kiến)

รูปที่ 3 องค์กรพจนสุนทร (เงินตรง หรือ เงินจุง Trần Trung)

⁶¹ จากคำสัมภาษณ์ของพระมหาคณานัมธรรมปัญญาวิวัตร (ถนอม เตียนถึก Thanom Thiên Thục) เจ้าคณะใหญ่ อนันนิกายแห่งประเทศไทย ณ โรงพยาบาลวิภาวดี กรุงเทพฯ วันที่ 21 กันยายน ค.ศ.2020 และพระคณานัมธรรมเมธาจารย์ (ณรงค์ ดิ่นเรียน หรือ ดิ่งเรียน Narong Tinh Riên) ณ วัดสมณานัมบริหาร หรือ วัดแก่งท์เพือก กรุงเทพฯ วันที่ 28 กรกฎาคม ค.ศ.2020.

รูปที่ 4 องสรภานมธรรส (บ่าวเอ็ง หรือ บ่าวเอน Báo Ân) เป็นชาวเวียดนาม

รูปที่ 5 องอนันตสรนาท (กิมฟู หรือ กิมฝู ตื่นหลาก Kim Phú Tinh Lạc) เป็นชาว
ไทยเชื้อสายจีน

รูปที่ 6 พระคณานัมธรรสมเธาจารย์ (ณรงค์ ตื่นเรียน หรือ ติ่งเรียน / Narong
Tinh Riên) ตั้งแต่ปี 1985 ถึงปัจจุบัน เป็นชาวไทยเชื้อสายจีน

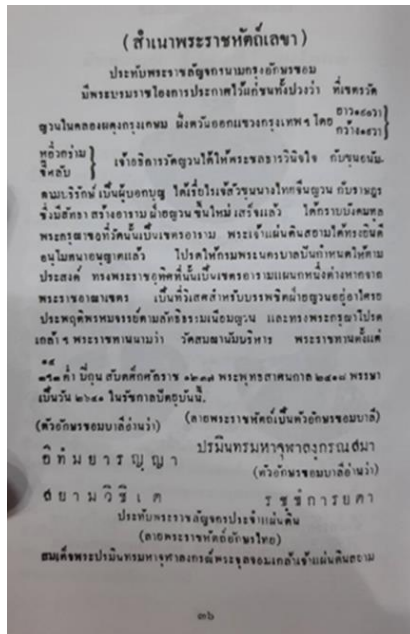
พระครูคณานัมสมณาจารย์ (จีเหลิบ) เป็นคนเวียดนามเดินทางมาจากเวียดนาม
แล้วมาบวชในไทย ท่านเป็นเจ้าของอาวาสอย่างเป็นทางการองค์แรก และในสมัย
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ท่านได้รับพระราชทานสมณศักดิ์
เป็นพระครูคณานัมสมณาจารย์

ที่กล่าวว่าองจีเหลิบ เป็นเจ้าอาวาสอย่างเป็นทางการองค์แรกนั้น หมายถึง เป็นเจ้า
อาวาสองค์แรกหลังจากที่พระพุทธศาสนาฝ่ายอนันนิกายได้รับการยอมรับว่าเป็นคณะสงฆ์
ในสยาม หรือ ประเทศไทย แต่จากสำเนาพระราชหัตถเลขาในรัชกาลที่ 5 ได้มีการกล่าวถึง
องเหยี่ยวจ๋าม หรือ เสี่ยวจ๋าม (อ่านออกเสียงแบบภาคเหนือของเวียดนาม) หรือ เหยี่ยวจ๋าม
(อ่านออกเสียงแบบภาคใต้ของเวียดนาม) (Diệu Trám) ด้วย

และจากสำเนาพระราชหัตถเลขาในรัชกาลที่ 5 นี้ จึงทำให้เชื่อว่า องเหยี่ยวจ๋าม นี้
เป็นเจ้าอาวาส หรือ อธิการของวัดนี้ก่อนองจีเหลิบ (ดูสำเนาพระราชหัตถเลขาในรัชกาลที่ 5)
หรือ อาจจะเป็นรักษาการณเจ้าอาวาสก็เป็นได้ถ้าหากท่านเป็นเจ้าอาวาสวัดใดวัดหนึ่งอยู่
ก่อนแล้ว

นอกจากนี้ พระมหาคณานัมธรรมปัญญาวิวัตร (ณอมเถียนถึก Thanom Thiên
Thục) เจ้าคณะใหญ่อนันนิกายแห่งประเทศไทย ได้แสดงความเห็นว่า องเหยี่ยวจ๋าม และ
องจีเหลิบ อยู่ร่วมสมัยเดียวกัน⁶²

⁶² จากคำสัมภาษณ์ของพระมหาคณานัมธรรมปัญญาวิวัตร (ณอมเถียนถึก Thanom Thiên Thục) เจ้าคณะใหญ่
อนันนิกายแห่งประเทศไทย ณ โรงพยาบาลวิภาวดี กรุงเทพฯ วันที่ 21 กันยายน 2020.

สำเนาพระราชหัตถเลขาในรัชกาลที่ 5

ที่มา : องค์กรภามมธูรส (บัวเอ็ง), รัชชัธรรม, หน้า 36

เราไม่มีข้อมูลที่แน่ชัดว่า ในช่วงก่อนที่ องเหี้ยยวจำม เป็นเจ้าอาวาส หรือ อาจจะเป็นรักษาการณ์เจ้าอาวาสนั้น ท่านใดเป็นเจ้าอาวาส หรือ อธิการ หรือ หัวหน้าสงฆ์ของวัด ในช่วงรัชกาลที่ 3 อีกหรือไม่

4. บทบาทของชาวเวียดนามในการสร้างและทำนุบำรุงวัดสมณานัมบริหารในช่วงต้นรัตนโกสินทร์

ชาวเวียดนามมีบทบาทสำคัญยิ่งในการสร้างและทำนุบำรุงวัดในช่วงต้นสมัยรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วัดสมณานัมบริหาร

4.1 ชาวเวียดนามที่มาจากเมืองกาญจนบุรี

ตามเอกสาร อนุสรณ์คณะสงฆ์อนัมนิกายแห่งประเทศไทย⁶³ และตามเอกสาร ตำนานพระญวน ซึ่งเป็นพระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ⁶⁴ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 เมื่อครั้งเจ้าพระยาบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) นำทัพไปตีถึงเวียดนามเมื่อปีมะเส็ง พ.ศ. ๒๓๗๖ (ค.ศ. 1833) ได้กวาดต้อนและส่งชาวเวียดนามเข้ามาถึงกรุงเทพฯ เมื่อปลายปีมะเมีย พ.ศ. ๒๓๗๗ (ค.ศ. 1834)

ชาวเวียดนามที่เข้ามาคราวนี้มี ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มแรกเป็นชาวเวียดนามที่นับถือพระพุทธศาสนา อีกกลุ่มหนึ่งเป็นชาวเวียดนามที่นับถือคริสต์ศาสนา ชาวเวียดนามที่ถือศาสนาคริสต์ตั้งนั้น โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ตำบลสามเสนในกรุงเทพมหานคร ส่วนชาวเวียดนามที่นับถือพระพุทธศาสนานั้นโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ไปสร้างบ้านเรือนอาศัยอยู่ที่เมืองกาญจนบุรี⁶⁵ เพื่อรักษาป้อมเมืองใหม่ซึ่งโปรดฯ ให้เจ้าพระยาค้างคัมชามอญทรงสร้างขึ้นที่ปากแพรกในปี ค.ศ.1832

สำหรับชาวเวียดนามที่นับถือคริสต์ตั้งนั้น เนื่องจากมีชาวเวียดนามเข้ารับอยู่สามเสนมาก่อนบ้างแล้ว จึงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ตำบลสามเสนในกรุงเทพฯ ร่วมกับชาวเวียดนามที่มาจากสยามก่อนหน้านี้ บ้านเรือนแห่งนี้อยู่ติดกับบ้านชาวคริสต์ตั้งชื่อโปรตุเกส ซึ่งอพยพเข้ามาจากเขมร และโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ขึ้นอยู่ในพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อยังดำรงพระยศเป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุนอิศเรศรังสรรค์ ท่านได้ทรงฝึกหัดให้เป็นทหารปืนใหญ่

⁶³ อ่างแล้ว, คณะสงฆ์อนัมนิกายแห่งประเทศไทย. อนุสรณ์ คณะสงฆ์อนัมนิกายแห่งประเทศไทยได้รับพระบรมราชานุญาตให้บำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทาน (งตึก) ถวายพระบรมศพ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร, หน้า 2.

⁶⁴ อังวินัยธรพิสิษฐ์ เถียนบัว (ผู้รวบรวมข้อมูล). ตำนานพระญวนและวัดญวนในประเทศไทย พระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. ที่ระลึกในงานบำเพ็ญกุศลอายุวัฒนมงคล ๗๕ ปีพระมหาคณานันท์ธรรมปัญญาธิวัตร เจ้าคณะใหญ่อนัมนิกายแห่งประเทศไทย (กรุงเทพมหานคร : วินดาต้าโปรดักส์, 2546), หน้า 23.

⁶⁵ อ่างแล้ว, คณะสงฆ์อนัมนิกายแห่งประเทศไทย. อนุสรณ์ คณะสงฆ์อนัมนิกายแห่งประเทศไทยได้รับพระบรมราชานุญาตให้บำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทาน (งตึก) ถวายพระบรมศพ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร, หน้า 2.

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้ ชาวเวียดนามที่เมืองกาญจนบุรีได้ร่วมกันสร้างวัดอนัมนิกายที่สำคัญขึ้น คือ วัดแจ้งห้เถาะ (Chùa Khánh Thọ) หรือ วัดถาวราราม ซึ่งปรากฏอยู่จนทุกวันนี้ที่เมืองกาญจนบุรี และที่เมืองกาญจนบุรีนี้ ยังมีชื่อตำบลที่เรียกว่า “ชุกยายฉวน” ซึ่งเคยเป็นพื้นที่ที่อยู่อาศัยของชาวเวียดนามในสมัยนั้น

ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อท่านทรงทราบว่า ชาวเวียดนามส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ที่กาญจนบุรีต้องการที่จะมาอาศัยในกรุงเทพฯ เหมือนกับชาวเวียดนามอื่นๆ จึงทรงอนุญาตให้เข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ริมคลองผดุงกรุงเกษม ซึ่งได้โปรดเกล้าฯ ให้ขุดใหม่นั้น แล้วได้จัดให้ชาวเวียดนามเหล่านี้เป็นทหารปืนใหญ่ฝ่ายวังหลวงตั้งแต่นั้นมา

เมื่อชาวเวียดนามที่นับถือพระพุทธศาสนา มาตั้งภูมิลำเนาอยู่ที่ใดก็จะนิมนต์พระเวียดนามมาสร้างวัดเพื่อเป็นที่บำเพ็ญการกุศล และเป็นศูนย์รวมจิตใจและความเป็นหนึ่งของชุมชน ณ ที่นั้น

เมื่อวัดสมณานัมบริหาร เริ่มสร้างขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 (แม้ว่าในช่วงเวลานั้น ยังไม่มีการสร้างโบสถ์) เชื่อกันว่า ในช่วงเวลานั้น น่าจะเริ่มมีชาวเวียดนามที่นับถือพระพุทธศาสนาเข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่นี้แล้ว หรือ อาจจะมีชาวเวียดนามที่นับถือพระพุทธศาสนาส่วนหนึ่งที่เดินทางมากับเจ้าพระยาบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 เมื่อมาถึงกรุงเทพมหานครแล้ว มิได้เดินทางไปเมืองกาญจนบุรีทั้งหมด แต่ได้มาอาศัยอยู่ในพื้นที่นี้ ได้ร่วมกันสร้างวัดหรือ ที่ทำนบกสงฆ์เล็กๆขึ้นมา

ต่อมา พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ได้ทรงอุปถัมภ์ช่วยสร้างโบสถ์ และก็เป็นความร่วมมือร่วมใจของชาวเวียดนามที่ย้ายมาจากเมืองกาญจนบุรีและมาอาศัยเป็นชุมชนอยู่ในพื้นที่แถบนั้น และเป็นการร่วมมือร่วมใจของชาวจีนด้วย ทั้งนี้ ในพื้นที่ตรงนั้นเป็นพื้นที่ที่มีคนหลายเชื้อชาติ รวมทั้ง ชาวจีนอาศัยอยู่เพราะเป็นแหล่งค้าขายจนถึงทุกวันนี้

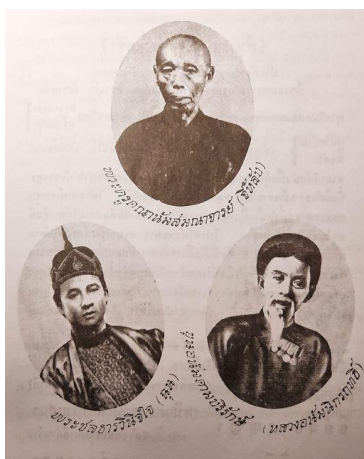
ตามคำสัมภาษณ์ของพระคณานิมนธรรมเมธาจารย์ (ณรงค์ ตื่นเรียน) พื้นที่ที่ชาวเวียดนามอาศัยอยู่ในอดีตนั้น กินพื้นที่จากริมคลองผดุงกรุงเกษมไปจรดสนามม้านางเลิ้งในปัจจุบัน ซึ่งนับว่ากินพื้นที่กว้างใหญ่พอสมควร

ชาวเวียดนามในช่วงเวลานั้น นอกจากจะมีบทบาททั้งในการสร้างและทำนุบำรุงวัดสมณานิมนธรรมบริหาร หรือ วัดแก่งห้เพื่อกแล้ว ยังมีบทบาทในด้านการทหาร และมีส่วนร่วมในการขุดคลองผดุงกรุงเกษมซึ่งขณะนั้นถือว่าเป็นคลองรอบพระนครชั้นนอก

4.2 ชาวเวียดนาม หรือ ผู้มีเชื้อสายเวียดนามที่มีส่วนในการช่วยสร้าง ทำนุบำรุง ซ่อมแซมวัดสมณานิมนธรรมบริหาร

บุคคลที่จะกล่าวถึง ณ ที่นี้ มีอย่างน้อย 3 ท่าน กล่าวคือ ท่านแรก เจ้าคณะใหญ่ อนันนิกายแห่งประเทศไทย รูปที่ 3 คือ พระครูคณานิมนสมณาจารย์ จีเหลิบ เจ้าอาวาสวัดสมณานิมนธรรมบริหาร ส่วนท่านที่สอง คือ พระชลธารวิจิฉัย และท่านที่สาม คือ หลวงอนันนิกรฤทธิ หรือ ขุนอนันคัมบริรักษ์

รูปของท่านทั้งสามติดอยู่เหนือประตูทางเข้าด้านในของโบสถ์ของวัดสมณานิมนธรรมบริหารในปัจจุบัน

พระครูคณานิมนสมณาจารย์ จีเหลิบ เจ้าอาวาสวัดสมณานิมนธรรมบริหาร (รูปข้างบน)

พระชลธารวิจิฉัย หรือ พระชลธารวิจิฉัย (รูปล่างซ้าย)

ขุนอนันคัมบริรักษ์ หรือ หลวงอนันนิกรฤทธิ (รูปล่างขวา)

ท่านแรก คือ เจ้าคณะใหญ่อนัมนิกายแห่งประเทศไทย รูปที่ 3 คือ พระครูคณานัมสมณาจารย์ จีเหลิบ (Chí Lạp) เจ้าอาวาสวัดสมณานัมบริหาร

องจีเหลิบ เป็นเจ้าอาวาสตั้งแต่ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 และเป็นเจ้าอาวาสอย่างเป็นทางการองค์แรกของวัดสมณานัมบริหารในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 และท่านได้รับแต่งตั้งให้เป็นพระครูคณานัมสมณาจารย์ ซึ่งเป็นเจ้าคณะใหญ่ของพระสงฆ์อนัมนิกายในสมัยรัชกาลที่ 5

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 องจีเหลิบได้กราบทูลขอการสนับสนุนการสร้างอุโบสถ ซึ่งก็ได้ทรงโปรดสนับสนุนการสร้างนี้

องจีเหลิบ เป็นชาวเวียดนามที่เดินทางมาไทยแต่ไม่ทราบว่า ท่านเดินทางมาเมื่อใด จากงานของ ทิวารี โฆษิตธนเกียรติ กล่าวว่า ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 พระสงฆ์เวียดนามทำการอุปสมบทในไทยทั้งสิ้น และกล่าวว่า พระครูคณานัมสมณาจารย์ องจีเหลิบ ท่านอุปสมบทในไทย⁶⁶

แต่อย่างไรก็ตาม พระมหาคณานัมธรรมปัญญาวิวัตร (ถนอม เกียนถึก Thanom Thiên Thục) ให้สัมภาษณ์ว่า องจีเหลิบบวชมาจากเวียดนาม แต่ผู้เขียนก็มีคำถามว่า เป็นไปได้หรือไม่ที่ท่านอาจจะเข้ามาในไทยในช่วงรัชกาลที่ 3 และมาอุปสมบทในไทย ดังเช่น องฮึง และองเหยี่ยวจ๋าม

จากการบันทึกของ องสรภาณมธุรส (บัวเอ็ง) ใน **รังษีธรรม** ระบุว่า ⁶⁷ องจีเหลิบ มรณภาพในปี พ.ศ. 2445 (ค.ศ. 1902) อายุได้ 69 ปี ดังนั้นจึงอนุมานได้ว่า ท่านเกิดในปี พ.ศ. 2376 (ค.ศ. 1833) ท่านอยู่ในสมณเพศ เป็นเวลา 48 ปี ดังนั้น ท่านจึงน่าจะอุปสมบทในปี พ.ศ. 2397 (ค.ศ. 1854)

⁶⁶ ทิวารี โฆษิตธนเกียรติ. การปรับตัวของพุทธอนัมนิกายในกรุงเทพมหานคร (The Adaptation of Annam-nikai in Bangkok), (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548), หน้า 38.

⁶⁷ อ่างแล้ว, องสรภาณมธุรส (บัวเอ็ง). **รังษีธรรม**, หน้า 41.

ท่านที่สอง คือ พระชลธารวินิจฉัย (ฉุน ชลานุเคราะห์) หรือ พระชลธารวินิจใจ พระชลธารวินิจฉัย (ฉุน)⁶⁸ ท่านเป็นผู้บอกบุญ เรี่ยไรทุนทรัพย์จากเจ้าสัว ขุนนาง ไทย ชาวจีน ชาวเวียดนาม เพื่อช่วยสร้างและทำนุบำรุงวัด

พระชลธารวินิจฉัย เกิดเมื่อปี ค.ศ.1826 เป็นบุตรของหมื่นขจรเจนชลา (เงิน) และมารดาไม่ทราบชื่อเป็นชาวเวียดนามรุ่นเก่า (ญวนเก่า) ที่เมืองจันทบุรี ท่านเป็นนักเรียนนอกคนแรกที่สามารถการศึกษาจากต่างประเทศ โดยฝึกหัดวิชาการเดินเรือ ณ ประเทศอังกฤษตั้งแต่ช่วงปลายรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว นับว่าเป็นนักเรียนนอกคนแรกในกรุงรัตนโกสินทร์นี้ ท่านได้รับประกาศนียบัตรเดินเรือทะเลอย่างชาวตะวันตก ท่านมีสมญานามในเวลานั้นว่า "กัปตันฉุน"

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระชลธารวินิจฉัยได้รับบรรดาศักดิ์พระราชทานเป็นขุนจรเจนทะเล (ไม่ทราบปี) ต่อมา ในปี ค.ศ.1862 ท่านได้เลื่อนเป็นหลวงชลธารวินิจฉัย ครั้นในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในปี ค.ศ. 1888 ได้เลื่อนบรรดาศักดิ์ขึ้นเป็น พระชลธารวินิจฉัย ตำแหน่งพนักงานตรวจตรารักษาคลองใหญ่น้อย และต่อมาได้เป็น พระยาชลธารวินิจฉัย ตำแหน่งเจ้ากรมคลอง⁶⁹

ด้วยตำแหน่งเจ้ากรมคลอง ท่านจึงมีส่วนร่วมในการดำเนินการขุดคลองผดุงกรุงเกษม และเป็นที่เชื่อกันว่า ในการขุดคลองนี้ ชาวเวียดนามได้มีส่วนร่วมในการขุดด้วย

ท่านที่สาม คือ หลวงอนัมนิกรฤทธิ หรือ ขุนอนัมนคามบริรักษ์⁷⁰

⁶⁸ เกี่ยวกับชื่อของท่าน ในสำเนาพระราชหัตถ์เลขาในรัชกาลที่ 5 มีการสะกดชื่อของท่านว่า พระชลธารวินิจใจ แต่ในปัจจุบัน ผู้คนเรียกท่านว่า พระชลธารวินิจฉัย และในเอกสารจากการสืบค้นใน google ก็สะกดชื่อของท่านว่า พระชลธารวินิจฉัย ทำให้มีการสันนิษฐานว่า ท่านอาจมีชื่อว่า พระชลธารวินิจใจ ก็เป็นได้ และในอดีต คำว่า วินิจฉัย อาจจะยังไม่มีการใช้ อย่างไรก็ตามต่อมา มีการปรับเปลี่ยนการสะกดเป็น พระชลธารวินิจฉัย อนึ่ง ชื่อของท่านที่อยู่ใต้กรอบรูปที่ติดอยู่ที่เหนือประตูทางเข้าด้านในของโบสถ์ของวัดสมณานัมบริหาร เขียนว่า พระชลธารวินิจใจ (ฉุน) จะอย่างไรก็ตาม พระชลธารวินิจใจและพระชลธารวินิจฉัย เป็นบุคคลท่านเดียวกัน ประเด็นนี้ เป็นที่น่าสนใจที่จะทำการสืบค้นต่อไป

⁶⁹ พลเรือเอก ทวีวุฒิ พงศ์พิพัฒน์ ที่ปรึกษาพิเศษกองทัพเรือ. **นักเรียนนอกคนแรกของสยามประเทศ, (บทความ)** <http://www.rtni.org/th/ebook/9412/012.pdf>. (19 ตุลาคม 2020).

⁷⁰ **ปัญหาพยากรณ์ ของหอพระสมุดวชิรญาณ.** แจกในงานศพหลวงอนัมนิกรฤทธิ, ปีจอ พ.ศ. 2465, โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒนาการ (พิมพ์ครั้งที่ 2) หน้า (2).

หลายคนจะเรียกท่านด้วยความเคยชินว่า ขุนอนันตคามบริรักษ์ (ถ่อ อนันตกุล) ท่านมีส่วนช่วยระดมทุนสร้างและทำนุบำรุงวัดเช่นกัน และยังเป็นคนกลางประสานงานระหว่างเจ้าหน้าที่บ้านเมืองกับชุมชนเวียดนามรอบๆวัดแก่งห้เพือก หรือ สมณานัมบริหารในอดีต ท่านเกิดที่ตำบลบ้านญวน เมืองกาญจนบุรี ปี ค.ศ. 1849 บิดามารดาเป็นชาวเวียดนาม บิดาชื่อ หมื่นพันพ้อเหว (เลติน) ⁷¹ มารดาชื่อ นางดา บิดาอาจจะมาจากเวียดนามในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3

หลวงอนันตนิกรฤทธิ หรือ ขุนอนันตคามบริรักษ์ เข้ารับราชการในปี ค.ศ.1866 และอยู่ในตำแหน่งผู้กำกับกองญวนอาสาปืนใหญ่ หรืออาจเรียกอีกชื่อว่า กองทหารญวนอาสาปืนใหญ่ตั้งแต่ปี ค.ศ.1880

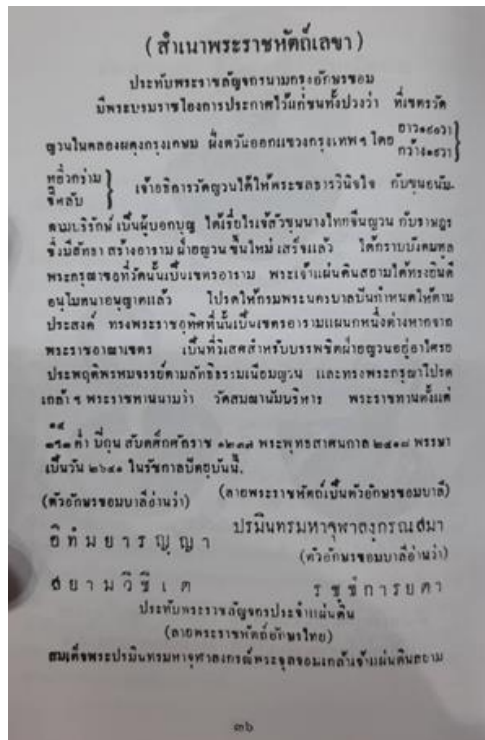
ต่อมาในปี ค.ศ. 1887 เป็นเจ้าหมู่ใหญ่กองญวนอาสาปืนใหญ่ และดำรงอยู่ในตำแหน่งนี้จนเสียชีวิตในปี ค.ศ. 1922

ในปี ค.ศ.1898 ได้รับบรรดาศักดิ์เป็นขุนอนันตนิกรฤทธิ (รับราชการในกรมยุทธนาธิการ) ต่อมาในปี ค.ศ.1905 ได้รับบรรดาศักดิ์เป็นหลวงอนันตนิกรฤทธิ (รับราชการในกระทรวงกลาโหม) ⁷² จะเห็นว่า ชาวเวียดนามจำนวนไม่น้อยได้รับความไว้วางใจและได้เข้ารับราชการในกองทัพไทย

หลวงอนันตนิกรฤทธิได้เสียชีวิตลงในวันที่ 30 พฤศจิกายน ค.ศ.1922 ที่บ้านที่ตั้งอยู่ข้างวัดสมณานัมบริหาร ตำบลบ้านญวน อำเภอคูสิต จังหวัดพระนคร หรือ กรุงเทพมหานคร รวมอายุได้ 73 ปี

⁷¹ คำว่า หมื่นพันพ้อเหว ไม่สามารถสะกดในภาษาเวียดนามได้

⁷² เพ็งอั้ง, ปัญหาพยากรณ์ ของหอพระสมุดวชิรญาณ, หน้า (2).

สำเนาพระราชหัตถ์เลขาในรัชกาลที่ 5

ที่แสดงถึงบทบาทของ พระชลธารวินิจฉัย (พระชลธารวินิจฉัย) และขุนอนันตคามบริรักษ์ (หลวงอนันตนิกรฤทธิ)

ในการทำหน้าที่บอกบุญเรียโรชาวไทย จีน เวียดนามในการสร้างวัดขึ้นใหม่

จาก องค์กรอนันตธรรม (ข่าวเอ็ง), รัชชธรรม, หน้า 36

การอุปถัมภ์วัดของสองท่านนี้ อาจเทียบได้กับ ธงยุงยาน (Thông Dung Gian) และ โห่เยืองด๊ก (Hò Dương Đúc) ที่มีส่วนร่วมในการก่อสร้างวัดกว้างเพือก หรือ วัดอนันตนิกรอาราม หรือ วัดฉวนบางโพ โดยมีพระชายาของรัชกาลที่ 1 น้องสาวของเหงวียนฟุกเอ๋งห์ เป็นองค์อุปถัมภ์วัด ทั้งสามท่านนี้เป็นคนเวียดนามทั้งสิ้น

5. ชุมชนชาวเวียดนามในอดีตในย่านวัดสมณานัมบริหาร

5.1 ความเป็นมาของชาวเวียดนามในอดีต

ถ้าวัดเริ่มตั้งขึ้นมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ไม่ว่าจะในรูปแบบของที่พักสงฆ์ หรือ รูปแบบของวัดก็ตาม ย่อมเข้าใจ ได้ว่า พื้นที่รอบวัดนี้น่าจะมีชุมชนเวียดนามตั้งอยู่ก่อน และคนของชุมชนจะเป็นผู้สร้างวัดขึ้นมา ต่อมาเมื่อชาว

เวียดนามส่วนหนึ่งที่กาญจนบุรีย้ายมาอาศัยที่ริมคลองผดุงกรุงเกษมในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ชุมชนเวียดนามได้ขยายใหญ่ขึ้น

ยิ่งกว่านั้น เมื่อมีการขุดคลองผดุงกรุงเกษมในรัชกาลที่ 4 การค้าขายทางเรือ ตามลำคลองเพิ่มขึ้น ก็ยิ่งทำให้ชุมชนของทุกเชื้อชาติรวมทั้งชุมชนเวียดนาม ขยายตัวมากขึ้น พื้นที่ที่ชาวเวียดนามมาอาศัยอยู่ กินพื้นที่ยาวไปถึงสนามม้านางเลิ้ง ตลาดมหานาค ตลาดนางเลิ้งในปัจจุบัน จึงมีคำในภาษาเวียดนามที่ชาวเวียดนามเรียกย่านนางเลิ้งว่า สอมกิงห์ (Xóm Kính) ซึ่งแปลว่า หมู่บ้านกิงห์ ซึ่งหมายถึง หมู่บ้านเวียดนาม หรือหมู่บ้านเหวียด ดังได้กล่าวมาแล้ว

และเนื่องจากมีคำเวียดนามที่เรียกย่านนางเลิ้งว่า สอมกิงห์ (Xóm Kính) ซึ่งแปลว่า หมู่บ้านกิงห์ ซึ่งหมายถึง หมู่บ้านเวียดนาม หรือหมู่บ้านเหวียด ทำให้เป็นการยืนยันว่า ย่านนางเลิ้งในอดีตน่าจะมีชาวเวียดนามอาศัยอยู่ไม่น้อย

ในอดีตย่านนี้มีชาวมลายูมุสลิมและคนจามมุสลิมตั้งชุมชนอยู่ริมคลองมหานาค ซึ่งไม่ไกลจากชุมชนวัดสมณานัมบริหารนักร ทั้งคนจาม คนมลายู และคนเวียดนามในช่วงเวลานั้นล้วนอยู่ในกำกับของเจ้าคุณกลาโหม หรือเจ้าคุณทหาร หรือ เจ้าพระยาสุรวงศ์ไวยวัฒน์ (วร บุนนาค) ผู้เป็นหลานในสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค)⁷³ ซึ่งทุกกลุ่มชาติพันธุ์ (ไม่เฉพาะแต่การจ้างแรงงานชาวจีนมาทำการขุด) น่าจะเป็นแรงงานที่มีส่วนช่วยขุดคลองคูเมืองรอบนอก คือ คลองผดุงกรุงเกษม และคลองเปรมประชากร ที่พระยาชลธารวินิจฉัย (ฉุน ชลานุเคราะห์ หรือ กัปตันฉุน) (เจ้ากรมคลอง) มีส่วนร่วมในการดำเนินการขุดคลองผดุงกรุงเกษมด้วย ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

ในอดีต ชาวเวียดนาม และชาวจีนไหหลำในพื้นที่นี้ มีอาชีพปลูกกระเบื้องและเป็นช่างไม้ ครั้นในช่วงยุคสงครามโลกครั้งที่ 2 พื้นที่แถวหน้าวัดก็ยังคงเป็นโรงไม้ โรงทำเฟอร์นิเจอร์ และยังมีอาชีพทำเครื่องกระดาษงเต็ก

⁷³ วลัยลักษณ์ ทรงศิริ. “วัดญวนสะพานขาวกับการทบทวนเรื่องราวของชุมชนแออัดที่มีการศึกษาทางมานุษยวิทยาแห่งแรกของกรุงเทพฯ”. เรียบเรียงเมื่อ 7 ก.ค. 2017, สืบค้นเมื่อ 18 สิงหาคม 2020, จากเว็บไซต์: <http://lek-prapai.org/home/view.php?id=5290>.

เกี่ยวกับการทำเครื่องกระดาษกงเต๊กนั้น ในพื้นที่ชุมชนวัดสมณานัมบริหารมีการประกอบอาชีพนี้มานานแล้ว และมีชื่อเสียงมากในสมัยหลวงพ่อบ่าวเอ็งเป็นเจ้าของอาวาส นอกจากนี้ งานพระราชพิธีกงเต๊กในวังในอดีตก็เป็นฝีมือช่างกระดาษกงเต๊กวัดสมณานัมบริหาร อย่างไรก็ตาม ชุมชนรอบวัดนี้จะเริ่มทำเครื่องกระดาษกงเต๊กตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 หรือสมัยรัชกาลที่ 5 นั้น ไม่มีความแน่ชัด แต่สันนิษฐานว่า น่าจะเริ่มทำในรัชกาลที่ 4 ที่เริ่มมีการเผากระดาษ

อนึ่ง อาชีพนี้ดำเนินต่อเนื่องมายาวนาน จนกระทั่งในช่วงปี ค.ศ. 1992-1993 ก็ยังเห็นมีร้านทำเครื่องกระดาษกงเต๊ก อย่างน้อยสองร้าน แต่ในปัจจุบัน ร้านที่ทำเครื่องกระดาษนี้ได้ย้ายออกไปจากพื้นที่หมดแล้ว

ซุ้มตกแต่งนี้เป็นงานเครื่องกระดาษ โครงซุ้มเป็นไม้ไผ่ ปิดตกแต่งด้วยกระดาษลวยลาย เป็นฝีมือช่างเครื่องกระดาษ
กงเต๊กของชาวเวียดนามในชุมชนใกล้วัดสมณานัมบริหาร
ได้รับความอนุเคราะห์ภาพจากวัดสมณานัมบริหาร

เมื่อเวลาผ่านไป ชาวเวียดนามค่อยๆกระจัดกระจายและเดินทางออกจากพื้นที่มากขึ้นและมากขึ้น จนในที่สุดในปัจจุบัน ไม่พบผู้มีเชื้อสายเวียดนามในพื้นที่นี้แล้วแม้จะยังมี

ชุมชนที่ชื่อว่า ชุมชนวัดญวน-คลองลำปักษ์ก็ตาม ทั้งนี้ และเนื่องจากชุมชนเริ่มแออัดเนื่องจาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงสงครามเย็นในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงสงครามเวียดนามเป็นต้นมา ชาวเวียดนามทั่วประเทศไทยถูกหว่านระแวงและถูกเพ่งเล็งว่าสนับสนุนเวียดนามเหนือซึ่งอยู่ในระบอบคอมมิวนิสต์ ชาวเวียดนามจึงถูกสอดส่องถูกระแวงจากเจ้าหน้าที่ของรัฐไทย ทำให้ชุมชนเวียดนามดำรงชีวิตอยู่อย่างไม่สงบ ไม่กล้าแสดงตนว่ามีเชื้อสายเวียดนาม และได้ย้ายออกจากชุมชน กระจัดกระจายไปในที่ต่างๆ แต่ก็มีบ้างที่ในบางโอกาสที่ชาวเวียดนามอาจจะมารวมตัวเพื่อประกอบศาสนพิธีอย่างเจี๊ยบๆ ไม่มีการเปิดเผยต่อสาธารณะ เช่น ในโอกาสทำบุญให้บรรพบุรุษ หรือวันตรุษปีใหม่ (Tết) อย่างไรก็ตาม สถานการณ์ที่มีความหวาดระแวงเช่นนี้ก็ได้อ่อนลงลงนานแล้ว

5.2 มณฑลปรอยพระพุทธรบาทในวัดสมณานัมบริหารและอัฐิของชาวเวียดนาม

มณฑลปรอยพระพุทธรบาทเป็นส่วนหนึ่งของวัดสมณานัมบริหาร ตั้งอยู่ด้านหลังของอุโบสถในปัจจุบัน และมีอัฐิถูกบรรจุไว้มากมายบนตัวมณฑล

พระมหาคณานัมธรรมปัญญาธิวัตร (ถนอม เกียนถึก) เจ้าคณะใหญ่อ่อนนัมนิกาย และพระคณานัมธรรมเมธาจารย์ (ณรงค์ ตีนเรียน) รองเจ้าคณะใหญ่อ่อนนัมนิกาย และเจ้าอาวาสวัดสมณานัมบริหาร กล่าวว่า มณฑลนี้ เรียกกันว่า มณฑลปรอยพระพุทธรบาท

มณฑลนี้สร้างขึ้นในสมัยใด มีความสำคัญหรือไม่อย่างไร

จากสำเนาของเสนาบดีกระทรวงวังถึงมหาเสวกเอก พระยาจักรปาณิศรีศีลวิสุทธิ์ ราชเลขาธิการ ลงวันที่ 28 มีนาคม พ.ศ. ๒๔๖๔ (ค.ศ.1921) ความว่า

“หนังสือที่ ๕๖/๒๔๓๗ ลงวันที่ ๖ เดือนนี้ ส่งสำเนาหนังสือขององพจนสุนทร รองปลัดขวา เจ้าอาวาสวัดสมณานัมบริหารตำบลบ้านญวน จังหวัดพระนคร ขอพระมหากรุณาเพื่อทรงบริจาคพระราชทรัพย์ที่จะสถาปนามณฑลหลังอุโบสถไปเพื่อข้าพเจ้าจะมีความเห็นในหน้าที่ประการใด จะได้ทูลเกล้าฯ ถวายพร้อมกันนั้น

ข้าพเจ้าได้สอบถามอธิบดีกรมธรรมการชี้แจงมาว่า ตามที่องพจนสุนทร ทูลเกล้าฯ ถวายหนังสือเป็นการเรียรายส่วนตัวที่จะทำให้สำเร็จตามที่ค้างอยู่นั้น มณฑปนี้ก็ไม่ใช่ของเก่าที่ควรรักษา เป็นของพระครูคุณานัมสมณาจารย์ (องตัน เคียด) เป็นเจ้าอาวาสวัดอุภัย ได้สร้างขึ้นไว้ยังหาสำเร็จไม่ ถ้าจะนับว่าเป็นของ จำเป็นของวัดก็ไม่ได้ แต่วัดนี้ ในรัชกาลที่ ๕ ได้ทรงปฏิสังขรณ์อุโบสถเป็นส่วนของ หลวง ได้ความตามที่อธิบดีกรมธรรมการชี้แจงมาดังนี้ การจะควรประการใดสุด แล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ”

สาส์นของเสนาบดีกระทรวงวังถึงมหาเสวกเอก พระยาจักรปาณิศรีศีลวิสุทธิ์ ราชเลขาธิการ

ได้รับความอนุเคราะห์ภาพจากวัดสมณานัมบริหาร

จากสาส์นนี้ชี้ให้เห็นว่า องแท้งห์เคียด หรือ ทันเคียด (Thanh Khiết) เป็นผู้สร้าง มณฑป⁷⁴ และมณฑปนี้น่าจะสร้างในช่วงที่องจีเหลิบยังคงเป็นเจ้าอาวาสของวัดสมณานัม

⁷⁴ ในเวลาต่อมา องแท้งห์เคียดเป็นเจ้าอาวาสวัดอุภัยราชบำรุง และได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระครูคุณานัมสมณาจารย์ต่อจาก องจีเหลิบ

บริหารในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 โดยองแห่งที่เคียดเป็นพระอยู่ในวัดสมณานัมบริหารในขณะนั้น

ต่อมา ในปี ค.ศ. 1921 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 องพจนสุนทร รองปลัดขวา ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสของวัดสมณานัมบริหารขณะนั้น (หมายถึงองเพือกเกียน หรือ เพือกเกียน Phuóc Kién)⁷⁵ ได้ขอบริจาคทรัพย์เพื่อสร้างมณฑปให้เสร็จจากข้อความในเอกสารฉบับข้างบนนี้ ประมวลความได้ว่า เสนาบดีกระทรวงวังมีความเห็นค่อนข้างไปในทางลบต่อการบริจาคพระราชทรัพย์เพื่อสร้าง (สถาปนา) มณฑปที่ค้างอยู่เนื่องจากมณฑปนี้มิได้มีความสำคัญแต่อย่างใด

จากข้อความข้างบนนี้ แสดงให้เห็นว่า มณฑปมิได้สร้างในช่วงทศวรรษที่ 1940 ตามที่บางคนเข้าใจ

มณฑปปรอยพระพุทธรูป วัดสมณานัมบริหาร

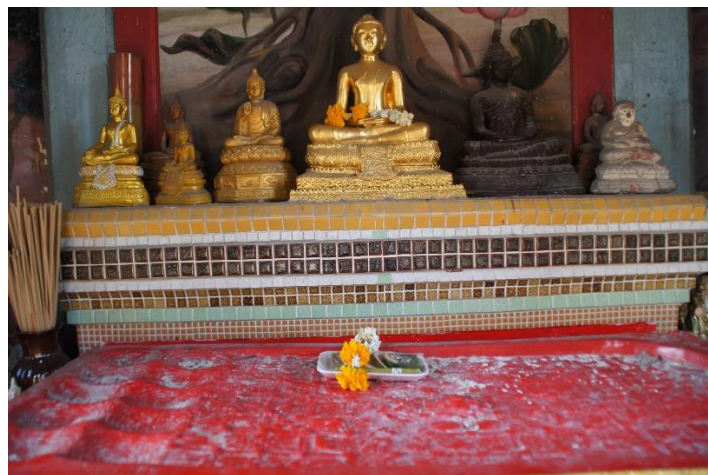
⁷⁵ ขณะนั้น องเพือกเกียนอยู่ในฐานานุกรมขององแห่งที่เคียด ซึ่งขณะนั้นองแห่งที่เคียดดำรงตำแหน่งพระครูคณานัมสมณาจารย์รูปที่ 4; ดู องวินัยธรพิสิษฐ์ เกียนบัว (ผู้รวบรวมข้อมูล). ตำนานพระญวนและวัดญวนในประเทศไทย พระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, หน้า 32-33.

ถ่ายภาพโดย ธัญญาทิพย์ ศรีพนา (วันที่ 25 พฤศจิกายน ค.ศ. 2020)

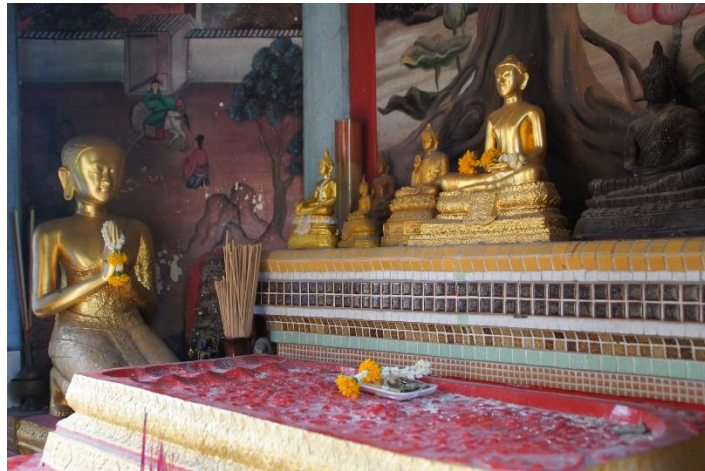
แท่นรอยพระพุทธรูปตั้งอยู่ในห้องชั้นบนของมณฑปรอยพระพุทธรูป วัดสมณานัมบริหาร

ถ่ายภาพโดย ธัญญาทิพย์ ศรีพนา (วันที่ 25 พฤศจิกายน ค.ศ. 2020)

รอยพระพุทธรูป (พื้นสีแดง) ในห้องชั้นบนของมณฑปรอยพระพุทธรูป วัดสมณานัมบริหาร

ถ่ายภาพโดย ธัญญาทิพย์ ศรีพนา (วันที่ 25 พฤศจิกายน ค.ศ. 2020)

รอยพระพุทธรูปบาท (พื้นสีแดง) ในห้องชั้นบนของมณฑลปรอยพระพุทธรูปบาท วัดสมณานัมบริหาร

ถ่ายภาพโดย ธัญญาทิพย์ ศรีพนา (วันที่ 25 พฤศจิกายน ค.ศ. 2020)

นอกจากนี้ ยังมีคำสัมภาษณ์ของพระมหาคณานัมธรรมปัญญาธิวัตร (ถนอม เกียนเถิก) เจ้าคณะใหญ่หน่อกายแห่งประเทศไทยอีกที่กล่าวว่า⁷⁶ มณฑลนี้สร้างขึ้นในช่วงที่องค์เจ้าเหลืบเป็นเจ้าอาวาส และเชื่อว่า สร้างขึ้นในช่วงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 หรือไม่ก็ในช่วงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5

อนึ่ง ในเวลาต่อมา ได้มีการนำรอยพระพุทธรูปมาประดิษฐานไว้ในห้องเล็กบนมณฑล ตามคำบอกเล่าของพระมหาคณานัมธรรมปัญญาธิวัตร (ถนอม เกียนเถิก)⁷⁷ ได้กล่าวว่า ทางวัดได้ขอบริจาคพระราชทรัพย์จากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 เพื่อนำรอยพระพุทธรูปมาประดิษฐานไว้ในห้องขนาดเล็กบนมณฑล และพระองค์ได้ทรงบริจาคพระราชทรัพย์มาจำนวนหนึ่ง แต่ท่านจำไม่ได้ว่าเป็นจำนวนกี่ตำลึง

⁷⁶ จากการสัมภาษณ์พระมหาคณานัมธรรมปัญญาธิวัตร (ถนอม เกียนเถิก Thanom Thiën Thục) ณ โรงพยาบาลวิภาวดี กรุงเทพฯ วันที่ 21 กันยายน 2020

⁷⁷ เพิ่งอ้าง, จากการสัมภาษณ์พระมหาคณานัมธรรมปัญญาธิวัตร (ถนอม เกียนเถิก Thanom Thiën Thục) ณ โรงพยาบาลวิภาวดี กรุงเทพฯ ในวันที่ 21 กันยายน 2020

แม้ว่ามณฑปนี้จะไม่มีความสำคัญในความเห็นของเสนาบดีกระทรวงวัง แต่ก็ เป็นสิ่ง ที่บ่งบอกถึงความเกี่ยวพันและผูกพันระหว่างมณฑปและวัดกับชาวเวียดนามในและนอกพื้นที่ เห็นได้จากการนำอัฐิของชาวเวียดนามมาบรรจุรอบมณฑป

จากคำบอกเล่าของพระมหาคณานัมธรรมปัญญาวิวัตร (ถนอม เกียนถึก) และพระคณานัมธรรมเมธาจารย์ (ณรงค์ ตีนเรียน) ท่านได้เล่าว่า ในสมัยต่อมา ได้มีการนำอัฐิมาเก็บไว้รอบมณฑป อัฐิที่เก็บไว้รอบมณฑปนี้ มีที่มาหลากหลาย มีทั้งเป็นอัฐิของชาวไทย ชาวจีน ชาวเวียดนามที่เคยอาศัยอยู่ในชุมชนรอบวัด และที่เคยอาศัยอยู่ในพื้นที่อื่นๆหลายแห่ง เพียงแต่ผู้เสียชีวิต หรือ ครอบครัว มีความประสงค์ที่จะนำอัฐิมาเก็บไว้ที่รอบมณฑป ด้วยเหตุผลที่ว่า มีความผูกพันกับวัดแห่งนี้ หรือ มีความเลื่อมใสในเจ้าอาวาสของวัดนี้ อัฐิของชาวเวียดนามที่ถูกเก็บไว้รอบมณฑปเป็นเครื่องแสดงถึง ความผูกพันของชาวเวียดนามต่อวัดหรือต่อชุมชนแห่งนี้ จึงได้นำอัฐิมาเก็บไว้ อย่างไรก็ตาม เราไม่สามารถทราบได้ว่า องค์กรใดที่เคี่ยตมีวัตถุประสงค์อะไรในการสร้างมณฑป

สำหรับชาวเวียดนาม หรือ ผู้มีเชื้อสายเวียดนาม ตามที่ปรากฏวันเดือนปีเกิดและปีที่เสียชีวิต และแหล่งที่มาที่จารึกอยู่ที่ช่องอัฐิรอบมณฑปในปัจจุบัน ส่วนใหญ่เป็นชาวเวียดนามที่อพยพเข้ามาจากทางจังหวัดในภาคกลางตอนเหนือของประเทศเวียดนาม ผ่านลาวและจังหวัดในภาคอีสานของไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่ฝรั่งเศสยึดครองเวียดนาม

แต่จากการสืบค้นรูปภาพเก่า ทำให้พบว่า ในอดีตก่อนที่จะมีการสร้างมณฑป เคยมีเจดีย์สมัยเก่าบรรจุอัฐิที่เรียงรายอยู่ริมกำแพงรั้วเก่าชานกับอุโบสถในปัจจุบัน เรียงรายขยายไปด้านหน้าของอุโบสถวัด อย่างไรก็ตาม เจดีย์ในสมัยเก่านี้ได้ถูกทุบทิ้ง และได้มีการย้ายอัฐิจำนวนหนึ่งไปไว้ที่มณฑปในช่วงเวลาต่อมา และผู้วิจัยคาดว่าในเจดีย์สมัยเก่านี้น่าจะมีอัฐิของชาวเวียดนามที่เคยอาศัยอยู่ในพื้นที่นี้ในช่วงรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 บรรจุอยู่ในเจดีย์เก่าด้วย

เจดีย์เก่าทรงไทยที่วัดสมณานัมบริหารที่ถูกรื้อไปแล้ว
ได้รับความอนุเคราะห์ภาพจากวัดสมณานัมบริหาร

หากไม่มีรูปภาพเก่าแก่เป็นหลักฐาน คงไม่สามารถทราบได้ว่า พื้นที่ของเจดีย์ที่วางเรียงรายมีความกว้างยาวเพียงใด อันสะท้อนถึงความเป็นชุมชนเวียดนามเก่าแก่ในพื้นที่นี้

นอกจากนี้ จากคำบอกเล่าของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับวัด ได้กล่าวว่าพื้นที่ของศาลเจ้ากวนอู ซึ่งอยู่ข้างเจดีย์เก่าที่ตั้งเรียงรายกัน ในอดีตพื้นที่นี้เคยเป็นป่าช้า หรือ สุสานเก่า เชื่อว่าเคยเป็นที่ฝังร่างของชาวเวียดนามที่เคยอาศัยอยู่ในชุมชนพื้นที่นี้ในช่วงรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 ด้วยเช่นกัน

เมื่อครั้งที่มีการย้ายอัฐิจากเจดีย์เก่าไปบรรจุที่มณฑป อัฐิของบุคคลหลายท่านไม่ได้ถูกนำไปบรรจุด้วย และเมื่อได้มีการล้างป่าช้าในราวปี ค.ศ. 1954 หรือ ค.ศ.1955 อัฐิของหลายท่านที่ไม่มีญาติได้ถูกนำไปประกอบพิธีทางศาสนาและเผา จึงไม่หลงเหลือหลักฐานของชาวเวียดนามที่เคยอาศัยอยู่ในพื้นที่นี้ในช่วงรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 เช่น วันเดือนปีเกิดและวันเดือนปีที่เสียชีวิตที่ถูกจารึกหน้าช่องที่เก็บอัฐิ

จะเห็นก็เพียงแต่ชาวเวียดนามที่มาจากภาคกลางและภาคกลางตอนเหนือของเวียดนาม จึงทำให้มีการสรุปของนักวิชาการบางท่านที่ว่า มณฑปนี้สร้างขึ้นในช่วงคริสต์

ทศวรรษที่ 1940 และเหตุผลหนึ่งของการสร้างมณฑป ก็ เพื่อบรรจุอัฐิของชาวเวียดนามที่เข้ามาในไทยโดยผ่านภาคอีสานของไทย ในช่วงคริสต์ทศวรรษที่ 1940 ซึ่งการสรุปนี้ไม่น่าตรงกับความจริง

ในอดีตวัดสมณานัมบริหารนี้ มีเจ้าอาวาสเป็นคนเวียดนาม พูดภาษาเวียดนามและมีความเป็นเวียดนามเด่นชัด ไม่ว่าจะบวชเป็นพระเถระ หรือ องเงินตรง หรือ เงินจุง (Trần Trung) หรือ องบัวเอ็ง ก็ตาม ซึ่งเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ชาวเวียดนามนำอัฐิพ่อแม่ปู่ย่าตายายมาฝากไว้ที่มณฑปในวัดนี้ อีกทั้ง มาทำบุญที่วัดนี้เพื่อที่จะได้สนทนาในภาษาเวียดนามกับเจ้าอาวาส ดังเช่น หลวงพ่อบัวเอ็ง เป็นต้น ซึ่งท่านเป็นชาวเวียดนามแท้ ชาวเวียดนามทั้งที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพฯและต่างจังหวัด ต่างมีความผูกพันอย่างยิ่งกับความเป็นเวียดนามและวัฒนธรรมเวียดนาม ไม่ว่าจะเป็ชาวเวียดนามรุ่นเก่า หรือที่มักเรียกว่า ฉวนเก่า⁷⁸ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวเวียดนามรุ่นใหม่ หรือ ฉวนใหม่⁷⁹

อย่างไรก็ตาม ในช่วงของสงครามเวียดนามและในช่วงที่วัดถูกเพลิงไหม้ มีชาวเวียดนามที่สนับสนุนเวียดนามเหนือมาหลบซ่อน ทำให้ไม่เพียงแต่ญาติโยมชาวเวียดนามมาวัดนี้น้อยลง จนแทบจะขาดหายไป แต่ญาติและครอบครัวของผู้เสียชีวิตก็นำอัฐิมาบรรจุไว้ที่มณฑปน้อยลง นอกจากนี้ ยังมีชาวจีนและชาวไทยอยู่บ้างที่นำอัฐิมาเก็บที่มณฑปนี้ อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบัน ไม่พบคนเวียดนามในพื้นที่นี้อีกแล้ว

6. บทสรุป

พระพุทธศาสนานิกายมหายานจากเวียดนามเข้ามาในไทยไม่น้อยกว่า 240 ปี นับตั้งแต่ในสมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ครั้นมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 และในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ก็ได้รับการพัฒนายิ่งขึ้น ด้วยความเลื่อมใสศรัทธาและการอุปถัมภ์ของพระมหากษัตริย์

⁷⁸ ชาวเวียดนามรุ่นเก่า หรือที่มักเรียกว่า ฉวนเก่า หรือ เหวียดเกี้ยวกู๋ หรือ เหวียดกู๋ (Việt kiều cũ หรือ Việt cũ)

⁷⁹ ชาวเวียดนามรุ่นใหม่ หรือที่มักเรียกว่า ฉวนใหม่ หรือ เหวียดเกี้ยวเหมย (Việt kiều mới) หรือ เหวียดเหมย (Việt moi)

การยอมรับอณัมนิกาย (อีกทั้งจินนิกาย) อย่างเป็นทางการในสมัยรัชกาลที่ 5 อีกทั้ง การโปรดให้ตั้งสมณศักดิ์แก่คณาจารย์เวียดนาม (และจีนในสมัยนั้น) ทำให้อณัมนิกาย (และ จินนิกาย) ได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของพระพุทธศาสนาในไทย เทียบเท่ากับนิกายเถรวาท ซึ่ง นับว่า เป็นการสนับสนุนที่สำคัญยิ่งต่อพระพุทธศาสนาฝ่ายอณัมนิกาย

วัดสมณานัมบริหาร ก็ได้รับการอุปถัมภ์จากรัชกาลที่ 4 จากรัชกาลที่ 5 จากรัชกาล ที่ 6 และจากรัชกาลที่ 9 เช่นเดียวกับวัดอณัมนิกายอื่นๆ

ชาวเวียดนามที่อพยพเข้ามาในสยามตั้งแต่สมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี เป็นทั้ง ผู้นำพระพุทธศานานิกายมหายานมาจากเวียดนาม และยังมีส่วนในการสร้าง หรือ อุปถัมภ์ วัดฝ่ายอณัมนิกายในประเทศไทย

ชุมชนเวียดนามที่เคยอาศัยอยู่ในพื้นที่รอบวัดสมณานัมบริหารในอดีต มีส่วนสำคัญ ในการช่วยสร้างวัด เช่นเดียวกับวัดฝ่ายอณัมนิกายอื่น ดังเช่น วัดอณัมนิกายาราม หรือ วัด กว่างเฟือก (Chùa Quảng Phước) หรือ วัดญวนบางโพธิ์ที่มีชาวเวียดนามตั้งถิ่นฐานอาศัย อยู่เป็นชุมชนตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 ชาวเวียดนาม เหล่านี้ก็ได้มีส่วนร่วมในการสร้างและอุปถัมภ์วัดเช่นกัน

หรือ ในกรณีวัดถาวรวาราราม หรือ วัดแจ้งhtëเถาะ (Chùa Khánh Thọ) ที่ กาญจนบุรี ก็สร้างขึ้นโดยชาวเวียดนามที่ถูกนำพามาจากศึกสงครามในกัมพูชาในช่วงรัชกาล ที่ 3 ก่อนที่ชาวเวียดนามเหล่านี้จะได้รับอนุญาตให้ย้ายมาอาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ ที่ริมคลอง ผดุงกรุงเกษม

ชาวเวียดนามมีบทบาทไม่น้อยในการสร้างวัดหลายวัด แต่ในเวลาต่อมา ชาวจีนที่มี จำนวนเพิ่มมากขึ้นก็เข้ามามีบทบาทสนับสนุนวัดฝ่ายอณัมนิกาย และด้วยเหตุผลบาง ประการที่ชาวเวียดนามอยู่ในพื้นที่น้อยลง ก็ทำให้วัดฝ่ายอณัมนิกายบางวัดกลายเป็นวัดฝ่าย จินนิกายไป ดังเช่นวัดในเขตสัมพันธวงศ์ อันได้แก่ วัดทิพยวารีวิหาร (หรือ วัดกามโหละ Chùa Cam Lộ) และวัดบำเพ็ญจีนพรต (หรือ วัดเป็ยนเฟือก Chùa Biền Phước)

ส่วนวัดอณัมนิกายที่สร้างขึ้นใหม่ในสมัยใหม่หลายแห่ง จะมีพระสงฆ์ในวัดเป็นคน ไทย หรือ ชาวไทยเชื้อสายจีนเสียมากกว่า ทั้งนี้ ในปัจจุบันพระสงฆ์เชื้อสายเวียดนามไม่มี แล้วย

ในอดีต วัดสมณานัมบริหาร เป็นวัดที่ชาวเวียดนามทั้งชาวเวียดนามรุ่นเก่า (หรือที่มักเรียกว่า ญวนเก่า) และชาวเวียดนามรุ่นใหม่ (หรือมักเรียกว่า ญวนใหม่) มักจะมาสวดมนต์ ไหว้พระ ทำบุญ เพราะความเป็นมาอันยาวนานของวัดมีความใกล้ชิดเกี่ยวพันกับบรรพบุรุษของตน อีกทั้งเจ้าอาวาสบางรูป เป็นคนเวียดนามโดยแท้และพูดเวียดนามได้ชัด และมีชื่อเสียงในการทำพิธีกรรม เช่น การเชิญวิญญาณ ดังเช่น หลวงพ่อบ่าวเอ็ง เจ้าอาวาสของวัดตั้งได้กล่าวมาแล้ว อันเป็นความเชื่อของคนในสังคมไทยไม่น้อยในอดีต

และในกรณีของวัดอนัมนิกายาราม พื้นที่ตรงนั้นเป็นชุมชนชาวเวียดนามเก่าในอดีต อีกทั้ง ในอดีตมีเจ้าอาวาสบางรูปเป็นคนเวียดนามเช่นกัน วัดนี้จึงเป็นที่รู้จักและเป็นที่ยอมรับในหมู่ชาวเวียดนามในช่วงระยะเวลาหนึ่ง

การอพยพของชาวเวียดนามมายังสยาม หรือ ไทยในช่วงสมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีและในช่วงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น นำมาซึ่งการนำพระพุทธรูปศาสนานิกายมหายาน หรือ อนัมนิกายมายังประเทศนี้อย่างปฏิเสธมิได้ รวมทั้งการก่อตั้งวัดต่างๆ อันรวมถึงวัดสมณานัมบริหาร

เป็นที่น่าสนใจว่า ในช่วงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น วัดฝ่ายอนัมนิกาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วัดสมณานัมบริหาร ได้พระคัมภีร์และพระสูตรในภาษาจีนเก่า หรือ ภาษาห่าน-โนมมาได้อย่างไร จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ 4 รูป อันได้แก่ พระมหาคณานัมธรรมปัญญาวิวัตร (ถนอม เกียนถึก) พระคณานัมธรรมเมธาจารย์ (ณรงค์ ตีนเรียน) องพจนกรโกศล และองปลัดธรรมปัญญาวิวัตร ทำให้ทราบว่า ประการแรก พระคัมภีร์ พระสูตรเป็นสิ่งที่พระสงฆ์นำติดตัวมาจากเวียดนาม ซึ่งคาดว่า คงไม่มีจำนวนมากนักเพราะการเดินทางจากเวียดนามมายังสยามเป็นการเดินทางไกลและกันดาร ประการที่สอง เป็นการคัดลอกจากความทรงจำของพระสงฆ์ และยังได้จัดคัดลอกบันทึกมาเป็นภาษาไทยอีกทีหนึ่ง และอาจจะมิโดยวิธีอื่นที่ผู้วิจัยยังสืบค้นไปไม่ถึง

เรื่องราวเกี่ยวกับวัดฝ่ายอนัมนิกายต่างๆ ยังมีความน่าสนใจในอีกหลายด้าน ซึ่งสมควรที่จะมีการทำวิจัยให้ลึกซึ้งขึ้นไปอีก เช่น เรื่องชุมชนของชาวเวียดนามในบริเวณรอบวัดสมณานัมบริหาร หรือ พื้นที่ใกล้เคียงในอดีต ดังเช่น ในช่วงรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 อีกทั้งเรื่องชุมชนเวียดนามริมคลองผดุงกรุงเกษม อันรวมทั้งชาวเวียดนามในย่านนางเลิ้งซึ่ง

ผู้วิจัยเชื่อว่า ในช่วงเวลาหนึ่งในอดีต น่าจะมีชาวเวียดนามจำนวนมากไม่น้อยอยู่อาศัยอยู่ในย่านนางเลิ้ง

ทั้งหมดนี้ เป็นงานทางประวัติศาสตร์ที่มีการบันทึกทำวิจัยน้อยมากในรูปของชิ้นข้อมูลชิ้นเล็กชิ้นน้อยในเอกสารหลายฉบับที่ต้องการการอ่านสืบค้นอย่างละเอียด

นอกจากนี้ ยังมีประเด็นความสัมพันธ์ทั้งในอดีตและปัจจุบันระหว่างวัดอนัมมิทายในประเทศไทยกับประเทศเวียดนามที่น่าทำการสืบค้นอีกด้วยเช่นกัน

บรรณานุกรม

Đại Nam thực lục chính biên, Viện Sử học. (The Official Historical Records of Nguyen Dynasty), Institute of History (Hanoi, 1963).

Edward Van Roy. *Siamese Melting Pot: Ethnic minorities in the Making of Bangkok* (Chiang Mai: Silkworm Books, 2017).

Peter A. Poole. *The Vietnamese in Thailand: A Historical Perspective* (Ithaca: Cornell University Press, 1970).

คณะกรรมการจัดทำหนังสือประวัติวัดกุศลสมาคร. *ประวัติวัดกุศลสมาคร* (มปท., มปป.).

คณะสงฆ์อนัมมิทายแห่งประเทศไทย. *เจริญธรรมปัญญาอนุสรณ์* จัดพิมพ์เนื่องใน พิธีบำเพ็ญกุศล ครบ ๑๐๐ วัน พระมหาคณานัมธรรมปัญญาธิวัตร (เจริญ กิ่งเจียมมหาเถร) ณ วัดกุศลสมาคร ถนนราชวงศ์ แขวงสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร วันอังคารที่ ๒๓ เดือนกรกฎาคม ๒๕๖๑ (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2561).

คณะสงฆ์อัครมุนีการแห่งประเทศไทย. อนุสรณ์ คณะสงฆ์อัครมุนีการแห่งประเทศไทยได้รับพระบรมราชานุญาตให้บำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทาน (กงเต็ก) ถวายพระบรมศพ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง วันอังคารที่ 21 มีนาคม พุทธศักราช 2560 (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2560).

เจ้าคณะใหญ่อัครมุนีการแห่งประเทศไทย. อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ พระคณานัชมธรรมสมาธิวัตร (ฮักเหม็งมหาเถระ) เจ้าอาวาสวัดมงคลสมาคม คณะใหญ่อัครมุนีการกิตติมศักดิ์ ณ เมรุวัดสมณานัมบริหาร กรุงเทพมหานคร (กรุงเทพมหานคร : ประชาชน, 2537).

ทิพากรวงศ์ (ข้า บัญนาค), เจ้าพระยา. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 (กรุงเทพฯ : องค์การค้าของคุรุสภา, 2526).

ทิพากรวงศ์ (ข้า บัญนาค), เจ้าพระยา (เรียบเรียง) ; สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (ทรงตรวจชำระและทรงนิพนธ์อธิบาย). พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 (กรุงเทพฯ : กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, 2545).

ทิพากรวงศ์มหาโกษาธิบดี, เจ้าพระยา. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3 (กรุงเทพมหานคร: คุรุสภาลาดพร้าว, 2547).

ทิพากรวงศ์มหาโกษาธิบดี (ข้า บัญนาค), เจ้าพระยา. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๓ (กรุงเทพฯ : ไทยควอลิตี้บุคส์, 2560).

ทิพากรวงศ์มหาโกษาธิบดี (ข้า), เจ้าพระยา. พระราชพงศาวดาร กรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๔ พ.ศ. ๒๓๙๔ - ๒๔๑๑ ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ พิมพ์เป็นที่ระลึก ในงานพระราชทานเพลิงศพ

คุณหญิงธรรมสารเนติ (อบ บุนนาค) วันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๗ ฼วัดประยูรวงศาวาส (พระนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์, 2477).

ทิวารี โฆษิตธนเกียรติ. การปรับตัวของพุทธอนันนิกายในกรุงเทพมหานคร (The Adaptation of Annam-nikai in Bangkok) (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548).

บดีนทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี),เจ้าพระยา. (เรียบเรียง). อานามสยามยุทธ ว่าด้วยการสงครามระหว่างไทยกับลาว เขมร และญวน (พระนคร : แพร่พิทยา, 2514).

ผุสดี จันทิมล. เวียดนามในเมืองไทย (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541).

พระราชพงศาวดาร กรุงรัตนโกสินทร์ รัชชกาลที่ ๔ พ.ศ. ๒๓๙๔ – ๒๔๑๑ ฉะบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ พิมพ์เป็นที่ระลึก ในงานพระราชทานเพลิงศพ คุณหญิงธรรมสารเนติ (อบ บุนนาค) วันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๗ ฼วัดประยูรวงศาวาส (พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์ ท่าพระจันทร์, 2477).

พระครูคณานันสมณาจารย์ (ไผ่เรียน เป้า) (รวบรวมและเรียบเรียง). ประวัติพระสงฆ์อนันนิกายในราชอาณาจักรไทย และ ประวัติความเป็นมาของชนเชื้อชาติญวนในสมัยรัตนโกสินทร์ซึ่งเกี่ยวกับประเทศไทย. ตีพิมพ์เป็นธรรมพลีในงานพระราชทานเพลิงศพ องสรภานมธุรส (บัวเอ็ง) ณ เมรุวัดสมณานันบริหาร นางเล็ง พระนคร วันที่ ๒๘ เมษายน ๒๕๑๑ (พระนคร : โรงพิมพ์ประยูรวงศ์, 2511).

พระครูคณานันสมณาจารย์ (ไผ่เรียน เป้า) (รวบรวมและเรียบเรียง). ประวัติพระสงฆ์อนันนิกายในราชอาณาจักรไทย และ ประวัติความเป็นมาของชนเชื้อชาติญวนในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ซึ่งเกี่ยวกับประเทศไทย. ใน ที่ระลึกงานฉลองสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะ ที่ พระคณานันสมณาจารย์ (ไผ่เรียน เป้า) เจ้าอาวาสวัดชัยภูมิการาม กรุงเทพมหานคร (กรุงเทพมหานคร : ประชาชน, 2535).

พลเรือเอก ทวีวุฒิ พงศ์พิพัฒน์ ที่ปรึกษาพิเศษกองทัพเรือ. **นักเรียนนอกคนแรกของสยามประเทศ, (บทความ)** สืบค้นเมื่อ 19 ตุลาคม 2020, จาก เว็บไซต์:

<http://www.rtni.org/th/ebook/9412/012.pdf>.

วัดอภัยราชบำรุง. **อภัยฉลอง 2543** (กรุงเทพมหานคร : ประชาชน, 2543).

วลัยลักษณ์ ทรงศิริ. “วัดญวนสะพานขาวกับการทบทวนเรื่องราวของชุมชนแออัดที่มีการศึกษาทางมานุษยวิทยาแห่งแรกของกรุงเทพฯ”. เรียบเรียงเมื่อ 7 ก.ค. 2560, สืบค้นเมื่อ 18 สิงหาคม 2020, จากเว็บไซต์: <http://lek-prapai.org/home/view.php?id=5290>.

ศรีนิล น้อยบุญแนว (บรรณาธิการ). **พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี แผ่นดินสมเด็จพระบรมราชาที่ 4 (สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช) ฉบับหมอบรัดเล. พิมพ์ครั้งที่ 3** (กรุงเทพมหานคร: โฆษิต, 2554).

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, **พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2. พิมพ์ครั้งที่ 9** (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2546).

หอจดหมายเหตุ. (2558). **ประวัติศาสตร์การอพยพของชาวเวียดนาม. สืบค้นเมื่อ 10 พฤศจิกายน 2563, จากเว็บไซต์:**

<http://catholichaab.com/main/index.php/2015-09-22-02-53-59/2015-09-30-02-35-12/527-2015-10-19-04-34-47>.

หอพระสมุดวชิรญาณ. **ปัญหาพยากรณ์ของหอพระสมุดวชิรญาณ, แจกในงานศพหลวงอนันนิกรฤทธิ, พิมพ์ครั้งที่ 2** (พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒนาการ, ปีจอ 2465).

องไบบัฏกาปริชา เกียนกือ และนายประชา กุศลสุวรรณ (ผู้รวบรวม/เรียบเรียง). **พระราชทานนามวัดถาวราราม** (กาญจนบุรี : พรสวรรค์การพิมพ์, 2539).

องวินัยธรพิสิษฐ์ เกียนบัว (ผู้รวบรวมข้อมูล). **ตำนานพระญวนและวัดญวนในประเทศไทย พระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ**. ที่ระลึกในงานบำเพ็ญกุศลอายุวัฒนมงคล ๗๕ ปีพระมหาคณานัมธรรมปัญญาธิวัตร เจ้าคณะใหญ่หน้มนิกายแห่งประเทศไทย (กรุงเทพมหานคร : วินดาต้าโปรดักส์, 2546).

องสรภานมธุรส (บัวเอ็ง) **เจ้าอาวาสวัดสมณานัมบริหาร แปลเป็นภาษาไทยโดย นายเสถียร โพนันทะ. บรรพชาอุปสมบทวิธีหน้มนิกาย** พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระครูคณานัมสมณาจารย์ (โผซ่าย) เจ้าคณะใหญ่หน้มนิกาย ณ เมรุวัดสมณานัมบริหาร (วัดญวนสะพานขาว) พระนคร (พระนคร: โรงพิมพ์สหวิทยพานิชย์, 2502).

องสรภานมธุรส (บัวเอ็ง). **รังษีธรรม** (กรุงเทพ: ประชาชน, 2552).

“๒๓. ขุดคลองผดุงกรุงเกษมและสร้างป้อม”, **วชิรญาณ**. สืบค้นเมื่อ 10 พฤศจิกายน 2563, จากเว็บไซต์: <https://vajirayana.org/>.

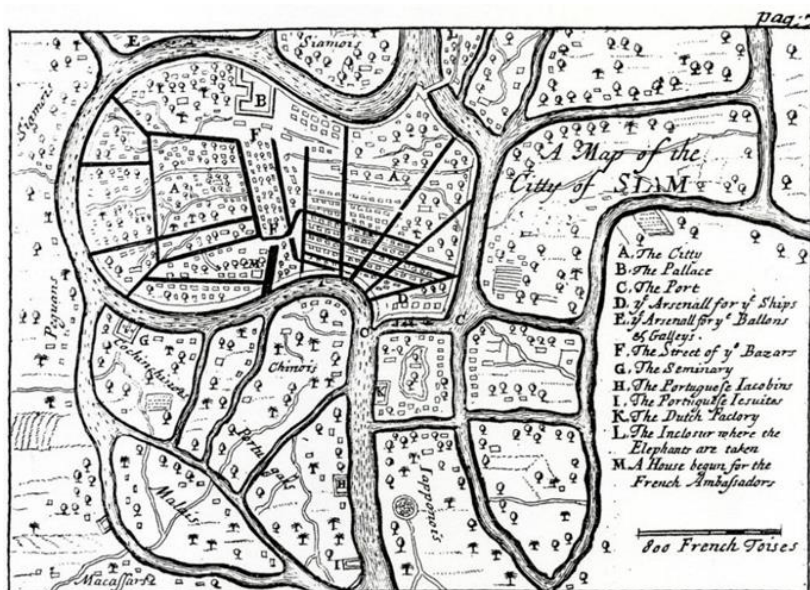
ベトナム人と安南派仏教（アンナムニカーイ）の来泰、およびラッタナコーシン王朝初期におけるワット・サマナーナムポーリハーンの建立

タンヤーティップ・シーパナー⁸⁰

タイ語和訳 西田 昌之⁸¹

はじめに

史料によるとアユッタヤー時代にはすでにベトナム人のシャム（現在のタイ）への移住が行われていたという。このことはシモン・ド・ラ・ルベール（Simon de la Loubère）のアユッタヤーの地図の中にも見ることができ、そこにはベトナム人の集落を意味するコーチンシヌワ（Cochinchinois）という名の集落が、地図の左側、中国人集落の左手に記載されている⁸²。

シモン・ド・ラ・ルベールの『アユッタヤーの地図（Map of Ayutthaya）』

1693年出版（英語版）

出典: https://www.ayutthaya-history.com/Geo_Map_DeLaLoubere.html

⁸⁰ チュラーロンコーン大学アジア研究所講師およびシニア・リサーチャー Email: sthanyat@hotmail.com
（より詳しい経歴については本書末の「略歴」を参照のこと）

⁸¹ チェンマイ大学人文学部日本研究センター客員助教授および元副所長 Email: nishida.masayuki@gmail.com

⁸² 1693年出版のシモン・ド・ラ・ルベールの『アユッタヤーの地図』（英語版）を参照のこと。（出典：https://www.ayutthaya-history.com/Geo_Map_DeLaLoubere.html）

しかし、本論文では特にトンブリー王朝期とラッタナコーシン王朝期初期のベトナム人のタイへの移住に関して論じる。それというのもトンブリー王朝期のベトナム人の移住は、タイ国内でアンナムニーカイ（安南派）と呼ばれる大乘仏教の一宗派がベトナムからタイに伝来したことに関係しているからである。

タイ国における大乘仏教は、安南派と中国派（ヂーンニカーイ）の二派から構成される。安南派はベトナムから伝来した大乘仏教の一宗派である。一八世後期にベトナムからベトナム人によって持ち込まれたと彼ら自身が語っており、ベトナム人はタイにおける安南派の創設およびその発展において、その最初期から重要な役割を担ってきた。続いて中国人が加わって寺院の発展のために貢献し、協力しあった。そのために安南派寺院のいくつかは中国風になってしまったが、多くはまだしっかりと安南派の様式を維持している。しかし、僧団の構成は現在すでに生粋のタイ人もしくは中華系タイ人だけになっている。

今回、本調査団がワット・サマナーナムボーリハーン、またの名をチュア・カインフォック(Chùa Cảnh Phước)の仏教経典について調査を行った。その調査の一環として、本論文はタイにおける安南派仏教の概要とワット・サマナーナムボーリハーンの来歴に関する調査をまとめることを目的とする。本寺院はタイ国内の安南派寺院の一つであり、建立は古く、非常に長い歴史を有している。またワット・サマナーナムボーリハーンはバンコク在住のベトナム人が修繕や行事に協力し、タイ歴代国王も参拝に訪れる寺院である。一八世紀後期ラッタナコーシン王朝初期におけるベトナム移民たちの安南派寺院建立の経緯を明らかにするために、特にワット・サマナーナムボーリハーンの事例に注目し、ワット・サマナーナムボーリハーン建立におけるベトナム人の関与について論じる。

この本研究において次のような研究方法を用いた。文献調査、関係者への聞き取り、古写真や諸国王の御親書、御著書の調査、そしてワット・サマナーナムボーリハーンとその近辺での現地調査である。さらにワット・グソンサマーコーン、ワット・モンコンサマーコム、ワット・アンナムニカーヤーラームやワット・ローカーヌクロなど数カ所の他の安南派寺院も訪問して調査を行った。

文献調査に関しては、安南派寺院は一八世紀末期以降に創建されたが、これらの寺院での文献調査は容易ではなかった。寺院では系統だった文献保管を行っていなかったために古文書の中には散逸したものが数多くあった。また文献の一部はワット・グソンサマーコーン文書のように火災で焼失したものもあった。そのために本研究ではトンブリー王朝期やラッタナコーシン王朝期の諸国王の王朝年代記といったタイ王室に残る記録の調査も行った。

本研究ではトンブリー王朝期とラッタナコーシン王朝初期のベトナム人移民に関する文献として、一部にトンブリー王朝年代記、ラーマ一世ラッタナコーシン王朝年代記、ラーマ三世ラッタナコーシン王朝年代記、ラーマ四世ラッタナコーシン王朝年代記、ラーマ五世ラッタナコーシン王朝年代記を用いている。

また、プラクルーカナーナムサマナーチャーナー師（ポーリアンパオ）が編纂した『タイ王国における安南派僧団の歴史 タイ国ラッタナコーシン王朝初期のベトナム系住民の来歴（*Prawat Phrasong Annamnikai Nai Ratchaanacakthai Lae Prawat Khwampenma Khong Chonchueachatyuan Nai Samai Rattanakosin Sueng Kiaokap Prathet Thai*）』⁸³は、いくつかの王朝年代記の中にも原史料として編纂されて登場するが、そこには安南派僧団に関する記事と、ラッタナコーシン王朝初期の様々な時期にベトナム人がシャムに移住してきたことが記載されている。

安南派の布教については、安南派の諸寺院に次のような文献が残されている。

『チャルーン・タムパンヤーを偲ぶ（*Caroen Tham Panyanuson*）』は、タイ国安南派僧団によって編纂されており⁸⁴、タイ国内の安南派諸寺院の来歴について概要が記されている。

『追悼 タイ国安南派僧団がラーマ九世王の葬儀に追善供養（ゴンテック）⁸⁵を行う勅許を賜る（*Anuson Khanasong Annamnikai Haeng Prathetthai Dairap Praboromrachanuyat Hai Bamphenkuson Thaksinanupathan(Kongtek) Thawai Phraboromsop Phrabatsomdet Phra Paraminthon Maha Phumiphon Adunyadet Mahittalathibeson Ramathibodi Cakkrinaropdinthon Sayaminthirathirat Boromnatbophit*）』には、ダムロンラーチャーヌパー親王が執筆した書籍の中に安南派僧（ベトナム僧）の伝承が記載されており、ラーマ三世の治世にベトナム人の度重なる移住があったという。またチャクリー王家諸国王の葬儀や重要人物の葬儀の際に行ったゴンテック儀式についての記述も見える。

『タイの中のベトナム（*Wiatnam Nai Mueangthai*）』では、プッサディー・チャンタウィモンがアユッタヤー時代からラーマ五世期までのベトナム人のシャムへの移住の要因について論じている。それは政治、宗教的な問題による亡命と戦争奴隷として捕囚のためであったという。さらにシャム国内のベトナム人たちもまたラッタナコーシン王朝初期からラーマ五世期においても政治問題となった。特にラーマ五世期はフランスのベトナム統治期であったので、タイ国内のベトナム人についても「フランス管理下にある人民」として庇護する権利を求めた。

『仏法の光（*Rangsi Tham*）』は、プラサマナーナムティーラーチャーナー（ナロン・ティ

⁸³ Phrakhrukhananamsamanacan (Phorianpao) (Ruapruam Lae Riapriang) *Prawat Phrasong Annamnikai Nai Ratchaanacakthai Lae Prawat Khwampenma Khong Chonchueachatyuan Nai Samai Rattanakosin Sueng Kiaokap Prathet Thai* [タイ王国における安南派僧団の歴史 タイ国ラッタナコーシン王朝初期のベトナム系住民の来歴] 仏暦2511年4月28日バンコク都ナーンルーンワット・サマナーナムポーリハーンにおいて高僧ソーラーパーンマトゥロット（バーウ・ウーン）の葬儀の法事として出版 (Phranakhon: Rongphim Prayunwong, 2511)。

⁸⁴ Khanasong Annamnikai Haeng Prathet Thai. *Caroen Tham Panyanuson* [チャルーン・タムパンヤーを偲ぶ]。2561年7月23日火曜日バンコク都サムパッタウォン区ラーチャウォン通りワット・グソンサマーコーンにおいて行われたプラマハーカナーナムタムパンヤーティワット（チャルーン・キンティアウマハーテン）の100周年の追善供養として出版 (Krungthepmahanakhon : Amarin Printing & Publishing, 2561)。

⁸⁵ ゴンテックとは漢字では「功德」と書き、中国仏教徒やベトナム仏教徒が死者に対して行う追善供養である。読経を行ったり、様々な供物の形に切った紙を燃やしたりして死後の世界および来世での安寧を願う（訳者注）。

ン・リアン)によって出版され、タムマタン社によって領布された(バンコク: プラチャー
ーチョン、2009)。全79頁の小冊子に、プラカーナムサマナーチャー(チールップ Chí
Lập)に関する貴重な記事が記載されている。執筆者はオン・ソーラパーンマトウロット(バ
ーウ・ウーン)である。

本研究では様々な方々にインタビューをする機会を得られ、恐縮するとともに価値ある情
報を授けてくださったことに感謝を述べたい。特にタイ国安南派僧団長プラマハーカナー
ナムタムマパンヤーティワット(実のところ、僧団長は本名をタノーム・ティアン・トゥ
ット(Thanom Thiện Thật)であると述べたが、様々な書籍にはタノーム・ティアン・ト
ウック(Thanom Thiện Thực)の名が使用されており、混乱しないように併記しておく)、
タイ国安南派副僧団長プラカーナムタムマメーターチャー(ナロン・ティン・リアン、
Narong Tình Riêng)、安南派僧団広報担当兼ワット・タムマパンヤーラームバーンムアン住
職オン・ポチャナゴンゴソン(ピシット・ティアン・バーウ博士、Phisit Thiện Bảo)、
安南派僧団事務局長兼ワット・ウパイパーティガーラーム住職オン・パラットタムマパン
ヤーティワット(ティーラユット・ティアン・カイ、Theerayut Thiện Khai)、ワット・ア
ンナムニカーヤーラーム(バーンポーのベトナム寺)住職オン・タムマトーンマーニット
(ティアン・ターンもしくはティアン・テン、Thiên Thành)、並びにワット・サマナーナ
ムボーリハーン住職オン・サンカラックチャググラパン(ティアン・ウェー、Thiện Huệ)
に感謝を申し上げる。さらにルアンユット・ルアン氏、ポン・ルアンスワット氏、ソーポ
ン・シローラットタンチョーク氏の価値ある協力に対しても謝意を表する。

現地調査に関しては、調査地はワット・サマナーナムボーリハーン寺院内、ナーンルー
ン市場、寺院周辺のベトナム人古集落、寺院からナーンルーン競馬場までの地区、寺院か
らナーンルーン市場及びマハーナーク市場までの地区からなるパドゥンクルンガセム運
河沿いの周辺集落である。寺院敷地内では、布薩堂とその周辺、仏足堂(モントップ・ロ
ーイプラプッタバート)などを調査した。

さらにバンコク市内の主要な安南派寺院でも調査を行った。ワット・グソンサマーコー
ン、ワット・アンナムニカーヤーラーム(周辺住民はバーンポーのベトナム寺と呼び習わ
している)、そしてワット・ローカーヌクロといった寺院である。

最後にワット・サマナーナムボーリハーン古写真、国王の御親書や御著書の調査に関
して、本調査に対する寺院の厚意として多数の写真を提供頂いた。古写真は寺院の来歴を
示す明確な証拠として本論文の中で用いた。

ベトナム語語彙の使用について

本研究のベトナム語語彙の使用について、多くはタイ語文献や古くからタイ人の間で呼
び習わされている発音に従った。そのために発音はベトナム語の発音とは正確には一致し
ない。しかし、この発音は現在まで伝承されてきたものであり、いくつかの語彙はベトナム
語の発音とは多少違いがあるかもしれないが、残すことにした。

タイ語文献で用いられ、ほとんどのタイ人の中で発音されている「アナム」あるいは「アンナム」という語は、本来はベトナム語で「アーンナム」と発音されるが、本論文ではタイの発音および書法の慣習に従って「アンナム」という発音を残した。

さらに本研究ではベトナム語もしくは北部ベトナム語の発音を用いた語彙も多くある。僧侶の名前もしくは寺院のベトナム語の名称について、例えばタイ人の発音やタイ語文献ではガンプアック (Cánh Phước) と発音される寺院があるが、本論文においてはガンプアックの代わりにカインフォック (北部ベトナム語の発音) を用いる。

ワット・グソンサマーコーンは、またの名をワット・ポーブアックというが、本論文ではワット・フォーフォック (Chùa Phổ Phước) を用いる。ワット・アンナムニカーヤーラムも、またの名をワット・グワーンプアック (Chùa Quảng Phước) というが、本論文では、ベトナム語の北部発音に従ってワット・クワーンフォックと記載した。

僧侶の名前に関しても、以下のようにする。タイ人やタイ文献の発音では、チー・ラップもしくはチー・リップ、チー・ローブとなるが、ベトナム語の発音では、チー・ルップ (Chí Lập) (北部ベトナム語の発音) となる。そのために本研究ではチー・ルップの表記を採用した。

オン (Ông) という語はベトナム語の敬称であり、高齢者や地位の高い人の名前の前に置く語である。さらにこの語は安南派において高位の僧や僧団幹部僧の名前の前に置く語でもある。本論文において僧階に関わらず、僧団幹部僧の名前の前に使用した。

シャム、タイ国またはタイという語の使用について

本論文において、シャム、タイ国もしくはタイのすべての語彙を用いる。また特にシャムからタイに国号が変更された 1939 年以後の事象において言及する際にはタイ国もしくはタイを用いる。

クメールという語の使用について

タイ人は古来よりカンボジアをクメールと呼んでいたため、過去の事象を話す際にクメールの語を用いる。

西暦の使用について

本論文では、仏暦の代わりに西暦を使用した。

本研究において直面したいくつかの困難について

この論文を執筆するにあたって、筆者が直面した困難については以下のように触れておく。

一点目に、ワット・サマナーナムポーリハーンに関する情報は、寺院に体系立った記録が残っておらず、必要とした情報は数多くの文献に短い記事として載っていた。時に矛盾する内容もあったが、多くの情報源から集めて編纂した。そのために多くの安南派僧団幹部の方々に情報を頂き、より正確な情報になるように検証しなければならなかった。

二点目に、内容検証の証拠とする古文献、古写真の検索は困難を極めた。安南派に関する文献は現在安南派僧団長事務局があるワット・グソンサマーコーンにあったが、火災のために焼失し、その際に価値ある文献もまた多くが消失してしまった。そのために多くの寺院から再度関連文献を探さなければならなかった。

本論文は次の六章から構成される。

第一章 トンブリー王朝期からラーマ五世期までのベトナム人のタイ（シャム）への移住

第二章 タイ国における安南派（アンナムニカーイ）

第三章 ワット・サマナーナムボーリハーンあるいはチュア・カインフォック(Chùa Cảnh Phước)

第四章 ラッタナコーシン王朝初期のワット・サマナーナムボーリハーンの建立と維持発展におけるベトナム人の役割

第五章 ワット・サマナーナムボーリハーン界隈のベトナム人古集落

第六章 結論

1. トンブリー王朝期からラーマ五世期までのベトナム人のタイ（シャム）への移住

記録に残っている限りでは、ベトナム人のタイ（シャム）への移住はアユッタヤー時代から行われていたとみなされている。しかし、大乘仏教伝来に関与しているベトナム人の移住が行われたのはトンブリー王朝期（1767年-1782年）である。おそらくその移住はトンブリー王朝期からラッタナコーシン王朝初期まで続き、特にラーマ三世期（1824-1851年）に最も頻繁に行われたとみられる。

トンブリー王朝期とラッタナコーシン王朝初期のベトナム人の移住には、二点の主要因があった。一点目はベトナム国内の政乱や宗教弾圧である。その一方で同時期、近隣国であったシャムの政情は安定しており、豊かで平和であった。さらに地勢上もベトナムと繋がり、特に海路を通じて難民となって移住した。二点目は戦争奴隷としての捕囚である。

1.1 トンブリー王朝期におけるベトナム人の移住

ベトナム人の移住はトンブリー王朝期から始まり、その主要因は国内の政乱から逃れるためであった。

一八世紀後半、1778年頃に当時ベトナムの王都であったフエ（Huế）で政乱が起こった。西山党もしくはタイソン（Tây Sơn）が阮（Nguyễn）王朝の打倒を試み、その中で阮氏一族は数多く処刑された。そのために、フエ国王の第四皇子であったオン・チェンスン（Ong Chiangsoon）、またの名トーン・テートスワン（Tôn Thất Xuân、尊室春）は嘉定（ザーディン、現サイゴン）への逃亡を余儀なくされた。

オン・チェンスンは、タイ語文献の中に記載されている名前であり、ベトナム語の本名は、トーン・テートスワンという。そのため、本論文ではトーン・テートスワンの名称を用いる。

続いて、西山党がザーディン (Gia Định 嘉定) いわゆるサイゴン近郊まで進軍してきたので、トーン・テートスワンは家族と侍従を率いて、プッタイマートまたの名をバンターイマートと呼ばれる現在のハティエン (Hà Tiên 河僊) のマーク・ティアン・トゥー (Mạc Thiên Tứ、鄭天賜) を頼って逃げた。さらに 1776 年⁸⁶、いくつかの文献では 1778 年⁸⁷ に二人はトンブリー国王を頼って亡命したとある。

『プラボーロマラーチャー四世 (タークシン王) が領土とせるトンブリー王朝年代記 ブラッドレー博士版』によると、西山党の軍勢がハティエンまで攻め寄せた時、ハティエン国主 (マーク・ティアン・トゥー Mạc Thiên Tứ のことか)⁸⁸は対抗できないと判断し、1778 年初め⁸⁹に自分の家族と侍従を引き連れて、トーン・テートスワン⁹⁰と共にトンブリー王⁹¹を頼って亡命したという。

トンブリー王はマーク・ティアン・トゥーとその一族に庇護を与え、現在のパーククロンタラート周辺に住む土地を下賜し⁹²、プラヤーラーチャーサーティーユワンに叙した。

またトーン・テートスワンがトンブリー王都に入城すると、トンブリー王はトーン・テートスワンとその一族に家を建てるための土地を与えた。その土地はチャオプラヤー川東岸の王都の外であり、現在のパーフラット通り周辺の土地であった。そのためパーフラットのベトナム集落 (バーンユアン・パーフラット) と呼ばれた。その後、この場所には大

⁸⁶ 前掲書、Phrakhrukhananamsamanacan (Phorian Pao) (Ruapruam Lae Riapriang) *Prawat Phrasong Annamnikai Nai Ratchaanacakthai Lae Prawat Khwampenma Khong Chonchueachatyuan Nai Samai Rattanakosin Sueng Kiaokap Prathet Thai* [タイ王国における安南派僧団の歴史 タイ国ラッタナコーシン王朝初期のベトナム系住民の来歴], 1頁; Khanasong Annamnikai Haeng Prathet Thai. *Anuson Khanasong Annamnikai Haeng Prathetthai Dairap Prabromranchanuyat Hai Bamphenkuson Thaksinanupathan(Kongtek) Thawai Phraboromsop Phrabatsomdet Phra Paraminthon Maha Phumiphon Adunyadet Mahittalathibeson Ramathibodi Cakkrinaropdinthon Sayaminthirathirat Boromnatbophit* [追悼 タイ国安南派僧団がラーマ九世王の葬儀に追善供養 (ゴンテック) を行う勅許を賜る] 仏暦2060年3月21日ドゥシットマハープラサート宮殿, 1頁。

⁸⁷ Phutsadi Canthawimon. *Wiatnam Nai Mueangthai* [タイの中のベトナム] (Krungthep: Rongphim Mahawitthayalaithammasat, 2541) , 26頁。

⁸⁸ 中国語の姓名は「莫士麟」という。クメールの王朝年代記では「ソムデートプラソータット」と呼び、シャムでは「プラヤーラーチャーサーティーユワン」と呼ぶ。マーク・ティアン・トゥー (Mạc Thiên Tứ) は、クメール語でバンターイマートまたの名をプッタマート、ベトナム語でハーティエンに住んでいた広東中国人であると長らく言われてきたが、おそらくは広東中国人の血統を持つベトナム人であろう。

⁸⁹ Edward Von Roy, *Siamese Melting Pot: Ethnic minorities in the Making of Bangkok* [シャムのメルティングポット: バンコク都形成の中の少数民族] (Chiang Mai: Silkworm Books, 2017), 207頁。

⁹⁰ Sinin Noibunnaeo (Bannathikan), *Phraratchaphongsawadan Krungthonburi Phaendin Somdetphaboromracha Thi 4 (Somdetphraoataksinmaharat) Chabap Mo Bratle* [プラボーロマラーチャー四世 (タークシン王) が領土とせるトンブリー王朝年代記ブラッドレー博士版]. Phim Khrang Thi 3, (Krungthep: Khosit, 2554), 119頁。

⁹¹ Hocotmaihtet. *Prawattisat Kanopphayop Khong Chao Wiatnam* [ベトナム人の移住の歴史], 10 Phruetsacikayon 2563. <http://catholichaab.com/main/index.php/2015-09-22-02-53-59/2015-09-30-02-35-12/527-2015-10-19-04-34-47>.

⁹² マーク・ティアン・トゥーはこの地に小さな交易拠点を作ろうとしたが、福建人や広東人と競い合うことになった。前掲書 Edward Van Roy. *Siamese Melting Pot: Ethnic minorities in the Making of Bangkok* [シャムのメルティングポット: バンコク都形成の中の少数民族], 207頁。

通りが作られ、パーフラット通りと呼ばれて現在に至っている⁹³。現在この土地に住むベトナム人はいない。

その後、トーン・テートスワンは妻子、侍従あわせて53名と共に処刑された。その理由は、トンブリー王がトーン・テートスワンがベトナムに逃げようとしているなどといった知らせを受け、トーン・テートスワンが宝石を腹の中に飲み込んで盗んで逃亡を図ったと思いを込め込んでしまったためであった。

またベトナムの年代記によると、広東から戻る途中のシャム船が一艘あり、ハティエンの都の沖を航行しているときに海上でベトナム海賊に襲われた。ちょうどその時、シャムのトンブリー王の前に一人のチャム人（いくつかの文献ではクメール人とも、クメールのチャム人とも記されている）⁹⁴が現れ、ザーディン（Gia Định、嘉定、現在のサイゴン）はあなたの王都を我がものにしようと画策をしており、トーン・テートスワンとマーク・ティアン・トゥーを亡命させ、王都に（その軍と呼応するために）潜伏させているのだという讒言を奏上した。二人は問い質されたときにその言を否定した。しかし、語るも恐ろしいことではあるが、二人は敵方のベトナム人であり、またトーン・テートスワンが逃亡しようとしているとの更なる讒言があり、トーン・テートスワンは一族郎党を含めて53名とともに処刑された⁹⁵。いずれにしても、生き残ったベトナム人はどれ程いたのかはわかっていないが、トンブリー王は全員を王都の外に追放した⁹⁶。

1780年頃マーク・ティアン・トゥーがプッタイマートの都に逃げたとトンブリー王に奏上するものがあり、そこでトンブリー王はマーク・ティアン・トゥーも捕縛し、処刑した。いくつかの資料では、マーク・ティアン・トゥーは自殺したとも伝えている⁹⁷。この二つの事件は、処刑された人数も同じであることから、おそらく同時もしくはほぼ同時期に起きた事件と推測される。

ラッタナコーシン王朝ラーマー一世期（1782年-1809年）になると、王は生き残ったベトナム人たちに金銀と衣服、食料を与え、家を建ててやり、バンコク都内に再び以前と同じように住ませた。その場所は現在のパーフラット通りにあったバーンモー準郡（タンボン）のノンラホーン集落と、もう一か所はバーンポー準郡であったという。

⁹³ 前掲書 *Phrakhrukhananamsamanacan (Phorian Pao) (Ruapruam Lae Riapriang) Prawat Phrasong Annamnikai Nai Ratchaanacakthai Lae Prawat Khwampenma Khong Chonchueachatyuan Nai Samai Rattanakosin Sueng Kiaokap Prathet Thai* [タイ王国における安南派僧団の歴史 タイ国ラッタナコーシン王朝初期のベトナム系住民の来歴], 1頁。

⁹⁴ 前掲書 Phutsadi Canthawimon. *Wiatnam Nai Mueangthai* [タイの中のベトナム], 26頁。

⁹⁵ *Đại Nam thực lục chính biên, Viện Sử học, [The Official Historical Records of Nguyen Dynasty] (Institute of History, Hanoi, 1963), 34-35頁。以下も参照、Thiwari Khositthanakiat, Kanpraptua Khong Phutannamnikai [バンコクにおける安南派仏教の適応] (Witthayaniphon Aksonsatmahabandit Sakhawichathaisueksa Khanaaksonsat Culalongkonmahawitthayalai, 2548), 15頁。*

⁹⁶ 前掲書 Phutsadi Canthawimon. *Wiatnam Nai Mueangthai* [タイの中のベトナム], 26頁。

⁹⁷ 前掲書 Edward Van Roy. *Siamese Melting Pot: Ethnic minorities in the Making of Bangkok* [シャムのメルティングポット：バンコク都形成の中の少数民族], 207頁。

以上まとめると、トーン・テートスワンの一族は、アユタヤの都がビルマに攻め滅ぼされたのちにシャムに移住した最初期のベトナム人グループであったとすることができるであろう。

1.2 ラッタナコーシン王朝期におけるベトナム人の移住

ラッタナコーシン王朝期のラーマー一世期からラーマ五世期（1868年-1910年）まで、ベトナム移民の数は非常に多く、そして多様な集団を含んだ。その多くはバンコクやチャンタブリー、タイ東北部に移住した。バンコクのベトナム人は王都の様々な場所に住み込み、集落を形成した。主な集落をあげると、バーンポー準郡のベトナム人集落、サムセーンのベトナム人集落、サパーン・カーウのベトナム人集落などである。

ラーマー一世期にも阮王家の王侯が一人おり、名をタイ語ではオン・チアンスー（Ong Chiangsue）、ベトナム語名ではギアン・フック・エーン（Nguyễn Phúc Ánh、阮福暎）、もしくはグウィアン・エーン（Nguyễn Ánh）と呼んだ。

グウィアン・フック・エーンはサイゴンの領主であり、トーン・テートスワンの孫だった。1781年、西山党の侵攻から逃れるためにタイ国王の庇護を求めて、母親と妻、臣下とともにサイゴンから亡命し、クメールとの境界であるグラブー島に隠れ住んだ。

その後、プラーヤーチョンブリーとプラーラヨーンが海賊を平定しながらグラブー島まで進軍した際にグウィアンに遭遇し、1782年ラーマー一世に謁見させた（いくつかの史料では、1784年と記載されている）。王はグウィアンに慈悲を示し、グウィアンはバンコクに少なくとも四年間滞在したという⁹⁸。

ラーマー一世はグウィアン・フック・エーンと従者にチャオプラーヤー川東岸（パドゥンクルンガセム運河入口）、コークグラブー（コーククワーイ）準郡のトンサムローン村南の土地を下賜した。現在、ポルトガル大使館が立地する辺りの土地である。さらに王はグウィアンを王都に住んでいたクメール王侯と同等の地位に叙し、年5タムルの俸禄と、檳榔樹の実の高坏、水瓶、短傘といった位階勲等に応じた正装祭具を下賜した。さらに母親と付き随ってきた臣下にも俸禄を与え、様々な省庁の役人に取り立てた。しかし、それだけではなく、加えて領主に王命を下し、サムットプラーカーン政庁にグウィアンの臣下のベトナム人を任せ、海の生業をしやすいように便宜を図ってやった⁹⁹。最初に亡命をした20名の侍従に続き、グウィアンを支援するためにさらにベトナム人がベトナムから移住してきた。多くはチャンタブリーに移り住んだが、その一部にはバンコクに居住する者もいたという。

ラーマー一世はグウィアン・フック・エーンを支援して派兵し、二度ベトナムの西山党と

⁹⁸ Thiphakkonwong (Kham Bunnak), Caophraya (Riapriang); Somdet Phracabborommawongthoe Kromphraya Damrongrathanuphap (Songtruat Chamra Lae Songniphon Athibai) *Phraratchaphongsawadan Krungrattanakosin Ratchakan Thi 1* [ラーマー一世ラッタナコーシン王朝年代記] (Krungthep: Kong Wannakhadi Lae Prawattisat Kromsinlapakon, 2545), 13頁。

⁹⁹ Thiphakkonwong (Kham Bunnak), Caophraya. *Phraratchaphongsawadan Krungrattanakosin Ratchakan Thi 1* [ラーマー一世ラッタナコーシン王朝年代記] (Krungthep: Ongkankhakhongkurusapha, 2526), 29-30 頁。

交戦した（1783年と1784年）（ベトナムの文献では支援派兵は一度のみ）。しかし、二度とも敗北を喫した。グウィアン軍のベトナム兵は再びグウィアンに付き随ってバンコクに帰還した。その時は貴族と将校28名、将官階級の陸兵と海兵およそ200名が5隻の船に乗艦して戻った。また阮王家に忠義を尽くしたベトナム人たちの中には、西山党から逃げ隠れ、散り散りになりながらも、家族を連れて歩いてシャムに逃げ込んだ者たちもいた。そのためにコーチシナ（Cochinchine）、もしくはコーチンチャイナ（Cochinchina）地域から来たベトナム人の人数は初め1,000人ほどであったが、その後、その数を大きく増やすことになった。そこでラーマー一世はグウィアンにコークルワン準郡の新しい居住地を与えた。

ベトナムの年代記によると、シャム領土以外でベトナムの将兵が集住した場所は、バンターイマート周辺に中心があり、皆グウィアンに通じていたという。この時期、レ・ワン・グン（Lê Văn Cung 黎文勻）によって率いられたグウィアン・フック・エーンのベトナム兵主力部隊が600名ほどおり、ベトナム義勇軍として1785年から1786年¹⁰⁰までビルマとの戦争に加わり、先鋒部隊としての役割を果たし勝利した。

続いて1786年グウィアン・フック・エーンはマレー反乱討伐を支援した。グウィアンはベトナム兵を10隻の戦艦に乗船させ、チャーノ島で反乱軍を迎え撃ち、さらにレ・ワン・グンを王弟マハースラシンハナート親王討伐軍の支援に向かわせ、敵軍を平定した。

同1786年、グウィアン・フック・エーンは一族と忠臣150名とともに4隻の船に乗って密かにバンコクから離れた¹⁰¹。のちにグウィアンが再びベトナムでの戦いの援軍に向かっていたのを見たというものもいたという。しかしグウィアンの家臣のベトナム人の多くはシャムに残留した。なぜならベトナム人の多くは、戦いのためにベトナムに戻ることに賛同できず、引き続きシャムに居住することを選んだためである。おそらくはベトナム人たちはバンコクの平和な生活に馴染み始めていたためであろう。これを語った人によると、ベトナムに帰ったとしても、西山党に勝つ見込みは無く、命の危険があった。またベトナム人たちは体一つで兵士になったが、すでにバンコクでタイ人と結婚してしっかりとした家庭を築くことができていたからであろうという。残留したベトナム人の数が多かったことから、ラーマー一世はこのベトナム人をコークグラブーからバーンポー準郡に移住させた。

さらにグウィアン・フック・エーンの亡命からすぐ後、グウィアン・フック・エーン麾下のベトナム軍総司令であったグウィアン・フウィン・ドゥック（Nguyễn Huỳnh Đức、阮黄徳）も1783年、西山党に敗れると、およそ五千人の軍勢とともにラオスを通過してシャムに亡命し、バンコクに到着した。ラーマー一世はバンコクで配下に加わるように誘ったが、

¹⁰⁰ 前掲書 Thiphakkonwong (Kham Bunnak), Caophraya (Riapriang); Somdet Phraçaoborommawongthoe Kromphraya Damrongrachanuphap (Songtruat Chamra Lae Songniphon Athibai) Phraratchaphongsawadan Krungrattanakosin Ratchakan Thi 1 [ラーマー一世ラッタナコーシン王朝年代記], 32-42頁; さらに、前掲書 Phutsadi Canthawimon. *Wiatnam Nai Mueangthai* [タイの中のベトナム], 28頁。

¹⁰¹ 前掲書 Thiphakkonwong (Kham Bunnak), Caophraya (Riapriang); Somdet Phraçaoborommawongthoe Kromphraya Damrongrachanuphap (Songtruat Chamra Lae Songniphon Athibai) Phraratchaphongsawadan Krungrattanakosin Ratchakan Thi 1 [ラーマー一世ラッタナコーシン王朝年代記], 44-45頁。

グウィアン・フウィン・ドゥックはグウィアン・フック・エーンの助けになりたいと奏上したため、王は船を設えて行かせてやった。しかし、グウィアン・フウィン・ドゥックはバンコクに残ることを希望したベトナム兵はそのままに残してやった。バンコクに残ることを決めたベトナム兵はおよそ三分の二に相当した。このなかで仏教徒であったベトナム人たちはバーンポーのベトナム人と一緒に家を建て暮らし、キリスト教徒であった人々はサームセーンに住んだという。

バンコクに残ったベトナム人たちは、ベトナムでの階級と同じ階級を叙され、シャム軍の軍務に就くことができた。例えば、トン・ユン・ヤーンまたの名をトン・スン・サーン (Thông Dung Gian) と、ホー・ユアン・ドゥックまたの名をホー・スアンドゥック (Hò Dương Đức)¹⁰²の二人はベトナムの将校であり、バーンポー村の村長と軍最高位サムハプラグラーホーム直属の軍司令官に任じられた。

このトン・ユン・ヤーンとホー・ユアン・ドゥックは安南派寺院のひとつの創建に関わった。その経緯は後に述べる。

ラーマ三世期にもベトナム人の移住は続いた。この時期の主な移住の原因は宗教弾圧や戦争奴隷としての捕囚である。この時期はタイとベトナムが15年間¹⁰³にわたって戦争していた。また勧奨されてシャムに移り住んだものもいる。

このラーマ三世期のシャムへの宗教上の亡命は、ベトナム人にキリスト教の信仰を禁じた明命帝 (Minh Mạng) が行ったキリスト教徒弾圧政策に起因する。1834年、明命帝はキリスト教を信仰するベトナム人すべてに処罰や処刑を科す勅令を発した。そのために数多くのベトナム人が家族を連れてシャムに亡命し、その多くはチャンタブリーに定住した。

しかし、いずれにしても明命帝統治期のキリスト教徒弾圧は、その後の嗣徳帝 (Tự Đức) (1848年-1883年) に比較するとまだ激しいものではなかった。嗣徳帝は禁教政策を西洋のカトリック神父や宣教師による王朝統治への政治的介入に対する対抗手段として用いた。ベトナム人キリスト教徒の処刑を命じ、キリスト教を信仰する村々を取り潰した。そのために数千人にも及ぶベトナム人キリスト教徒たちが処刑された。

そこで1858年フランスがトゥーラーン (Tourane) 港 (現在のダナン (Đà Nẵng)) に一回目の侵攻を行い、コーチシナ (Cochinchine) もしくはコーチンチャイナ (Cochinchina) 地域を掌握した。しかし、皇帝はベトナム人キリスト教徒がフランスに協力していることを知り、さらにベトナム人教徒に対する残虐行為は激しさを増すようになっていった。

¹⁰² 他の文献によると、ホー・スアンドゥックやホー・ユアンダック (Hò Dương Đắc) の名が散見される。しかし、前掲書 Phrakhrukhananamsamanacan (Phorian Pao) (Ruapruam Lae Riapiang) *Prawat Phrasong Annannikai Nai Ratchaanacakthai Lae Prawat Khwampenma Khong Chonchueachatyuan Nai Samai Rattanakosin Sueng Kiaokap Prathet Thai* [タイ王国における安南派僧団の歴史 タイ国ラッタナコーシン王朝初期のベトナム系住民の来歴], 46-48頁では、ホー・スアンドゥックやホー・ユアンダック (Hò Dương Đức) の名称が使用されており、本論においてホー・スアンドゥックやホー・ユアンダック (Hò Dương Đức) を使用するのがより適切であると考えた。

¹⁰³ 前掲書 Phutsadi Canthawimon. *Wiatnam Nai Mueangthai* [タイの中のベトナム], 35頁。

教徒たちにとって良かったことには、その後フランスはトゥーラーン市占領を皮切りに、ベトナム全土に侵攻を開始した。ベトナムはフランスとの戦争に敗北し、1884年フランスの保護国の地位に貶められた。他方でこの戦乱を逃れてシャムに移住するベトナム人の数はさらに増加した。彼らはフランスに統治されることを拒否して逃れた人々であったので、フランスに抵抗するベトナム人ナショナリストのグループでもあった。

次に戦争奴隷として捕囚された人々や、シャムに住むことを勧められて移住した人々に注目する。被占領国の人民を戦勝国が戦争奴隷として捕囚するのは、古代から行われてきた戦争慣習である。これは次の戦争のために相手国の戦奴戦力を削減することであるとともに、荒廃した都市の人民に対する戦後の生活補償でもあった。さらに将軍や将官に対する褒賞として戦争奴隷たちが与えられ、奴隷や使用人とした。当時は労働力が国家の重要な経済的要素であった。また捕囚されたもののなかには訓練を施されて、様々な部隊の常備兵となるものもいた。様々な専門的技術を持った個人や集団は、捕囚されてその分野の職務を与えられた。

戦後に強制的に捕囚される以外に、説得されてシャムに招かれることももう一つの移住方法であった。この方法によって入国したベトナム人も数多くおり、特にシャムに入国したベトナム人キリスト教徒たちがそうであった。例えば、1834年頃にシャム軍がクローン・デュアンに侵攻した時に、プラヤーウィセートソンクラーム（サームセーン準郡のポルトガル系クメール人集落長）に同行した一人のカトリック神父がおり、クローン・デュアンに住むベトナム人キリスト教徒にシャムへと移住するように勧め、300人余を得た。さらにそれにチョードック市¹⁰⁴のベトナム人信徒たちも加わった。

このベトナム人キリスト教徒たちがバンコクに到着すると、ラーマ三世はワット・ソムグリアン脇のクメール人キリスト教徒集落の土地を彼らに与えて住ませ、手首の入れ墨をし、「ベトナム忠義隊（ユワンサワーミパック）」と呼ばれるベトナム人部隊に入隊させた¹⁰⁵。

もう一つの事例では、1840年頃にベトナム軍の要塞で疫病などの問題が発生したためにシャムに逃れてきたという。当時、チャオプラヤーボーディンタラデーチャーが軍を率いてプラタボン市（現在のバツタンバン）に駐留した¹⁰⁶。その折にガムポントム市（現在のコンポントム）にあった敵ベトナム軍本隊であるオン・ディアン・グン¹⁰⁷またはオン・

¹⁰⁴ チョードック市もしくはチョーウドーク市は現在のチョウドック市（Châu Đốc）のことである。

¹⁰⁵ 前掲書 Phrakhrukhananamsamanacan (Phorian Pao) (Ruapruam Lae Riapriang) *Prawat Phrasong Annamnikai Nai Ratchaanacakthai Lae Prawat Khwampenma Khong Chonchueachatyuan Nai Samai Rattanakosin Sueng Kiaokap Prathet Thai* [タイ王国における安南派僧団の歴史 タイ国ラッタナコーシン王朝初期のベトナム系住民の来歴], 36-37頁; さらに、前掲書 Phutsadi Canthawimon. *Wiatnam Nai Mueangthai* [タイの中のベトナム], 36頁。

¹⁰⁶ Bodindecha (Sing Singhaseni), Caophraya. (Riapriang). *Anamsayamyut Waduai Kansongkham Rawang Thai Kap Lao Khamen Lae Yuan* [タイとラオス、クメール、ベトナム間の戦いであった安南シャム戦争] (Pranakhon: Phraepitthaya, 2514)。

¹⁰⁷ 前掲書 Phutsadi Canthawimon. *Wiatnam Nai Mueangthai* [タイの中のベトナム], 36頁。

ティアン・グンの要塞では、ベトナム兵たちが疫病（下痢と嘔吐を伴う伝染病であったという）に罹患して逃げ出してしまったという。搜索して見つけ出せたのは皆、クメール人で134名であった。続いてプノンペンの要塞からはおよそ200名が投降してきたという。バンコクへ彼らを移送すると、ラーマ三世は彼らに手首の入れ墨を与えて「ベトナム義勇兵部隊（ゴーンアーサーロップユワン）」を編成し、ノンヤーテー親王の麾下に加えた。このベトナム人たちはバーンポー準郡に住むことを許された¹⁰⁸。

さらに戦功としてベトナム人奴隷を得た事例もある。例えば、1833年から1841年までの事例では、タイ側に味方していたクメール人たちがゲリラ戦を展開してベトナム軍と戦い、二千人以上のベトナム兵の捕囚に成功した。このベトナム人はラーマ三世によってカーンチャナブリー、ピッサヌロークやタークなどの北部の諸都市¹⁰⁹に送られた。ただキリスト教徒であれば、サムセーンに送ったという。

そのカーンチャナブリーに送られたベトナム人は、1832年にチャオプラヤークランがモン人を監督して建設した新しい城壁を守ることを目的に送られた。城壁の西側はビルマ領となるために国境を守備する必要があったためであった。後年、このベトナム人たちは王宮の大砲兵部隊となった。

ラーマ四世期（1851年-1868年）にも、政治や宗教上の理由でシャムに亡命するものが多くいた。またベトナムでの貧困から難民となって逃れてきたベトナム人がいたことも明らかであった。

宗教上の理由で亡命した人たちの中で、ベトナム南部にいた人々の多くは海路で入国した。クメールの沿岸を航行して、シャムの東岸の辺りまでやって来てから分散して各主要都市に集落を形成した。例えば、チャンタブリー、クルン、トラート、ラヨン、チョンブリー、サムットソクラームなどである。さらに彼らの一部はチャオプラヤークの流れて沿って遡り、バンコク、アユッタヤーそしてナコーンサワン（パークナムポー）に上陸した。当時の難民の数はおよそ五千人であったという。

このラーマ四世期に、国内政治および宗教上の問題で亡命したベトナム北部の人たちの多くはラオス経由で入国し、メコン河の川岸周辺に居住した。タインホア（Thanh Hóa）、ゲアン（Nghệ An）、ハティン（Hà Tĩnh）といった安南地域北部の諸都市出身のベトナム人たちはメコン河の左右両岸に居住することが多かった。数百人のベトナム人がサイニャブリー市、ナコーンパノム県ターウテム市そしてノンカーイ市に定住した。ラーマ四世

¹⁰⁸ 前掲書 Phrakhrukhananamsamanacan (Phorian Pao) (Ruapruam Lae Riapriang) *Prawat Phrasong Annamnikai Nai Ratchaanacakthai Lae Prawat Khwampenma Khong Chonchueachatyuan Nai Samai Rattanakosin Sueng Kiaokap Prathet Thai* [タイ王国における安南派僧団の歴史 タイ国ラッタナコーシン王朝初期のベトナム系住民の来歴], 206-207頁; さらに、前掲書 Phutsadi Canthawimon. *Wiatnam Nai Mueangthai* [タイの中のベトナム], 37頁。

¹⁰⁹ 前掲書 Phrakhrukhananamsamanacan (Phorian Pao) (Ruapruam Lae Riapriang) *Prawat Phrasong Annamnikai Nai Ratchaanacakthai Lae Prawat Khwampenma Khong Chonchueachatyuan Nai Samai Rattanakosin Sueng Kiaokap Prathet Thai* [タイ王国における安南派僧団の歴史 タイ国ラッタナコーシン王朝初期のベトナム系住民の来歴], 214頁。

は勅命を出して、ラオスの首都領主に各地を巡察し、亡命してきたベトナム人にラオスでの定住を勧めるように命じた。それによりシャム領地に多くのベトナム人が定住することになった。いずれにしても、その引き入れられたベトナム人たちの中には、さらに長きにわたるベトナムの干ばつによる貧しさに耐えかねて逃げ出した難民もまた多くいた。このような移民の勧奨は1862年まで続き、ナコーンパノムとサコンナコーン地域ではベトナム人133人が許可を受け、生活のために移住してきた。

ラーマ五世期には、フランス管理下にある人民という身分を持ったままタイに移り住んできたベトナム人たちがいた。フランスは、シャムとラッタナコーシン暦112年（仏暦2436年または1893年）条約を締結して、シャム国内においてベトナム人などのフランスのアジア領土管理下の人民に対して影響力を行使できることを認めさせた。フランスは在シャムフランス領事館の持つ自国民保護権を用いて、裁判所を通じて管理することができるようになった。この時期、シャムには数多くベトナム人たちが商売、あるいは雇われ人としてフランス人に付き随って入国していた。これらのベトナム人たちは、バンコク都内バーンラック準郡や東北部ウボンラーチャターニーといった地域に集住する傾向があった。その状況を利用して、フランスは自国民の保護を名目にチャンタブリーの占拠を行い、シャムはフランスに対してメコン川左岸をフランス領土と認める条約を承認しなければならなくなった。フランスは多数のベトナム兵を率いてチャンタブリーに駐屯したが、このベトナム人たちは一時滞在したに過ぎなかった。フランスがチャンタブリーから撤退すると、このベトナム人たちもまたほぼ全員が退去していった。

ラッタナコーシン王朝初期に移住したベトナム人の数についてはその正確な人数を推定することはできない。この移住したベトナム人たちは、シャムに入国すると諸地方に移り住んで行ってしまった。そのためにその総数を推し量ることは難しく、記録された決定的な数というものもまだ見つかっていない。

ラーマ三世期にカーンチャナブリーに送られ、ラーマ四世期にバンコクに帰還したベトナム人については、ワット・サマナーナムボーリハーンの成立と大いに関連している。どのように関係しているのかに関しては後述する。

2. タイ国における安南派（アンナムニカーイ）

仏教は大きく二つの宗派からなる。元来の宗派はインド南方のマガダ国で成立し、「小乗仏教」と呼ばれる。他方、インド北方のガンダーラ国で成立した新しい宗派は「大乘仏教」と呼ばれる。仏教が様々な国々に伝播していく中で、インド人たちは小乗仏教を信仰として受け入れた。

仏教は海路で、まずはスリランカ、そしてビルマ、モン、タイ、クメールと伝播していった。ここに名を挙げた国々は現在に至るまで小乗仏教を信仰している国々である。他方で大乘仏教を信仰するインド人たちは陸路で仏教を伝えていき、チベット、中国を通過し、日本に到達した。

「安南派」は、ベトナムから伝来したタイの大乘仏教を意味する。

安南派（アンナムニカーイ（Annamnikai）もしくはアンナムニカーヤ(Annamnikaya)）はベトナム語の発音に正確に従うのであれば、「アーンナムニカーイ」と発音されるべきであるが、古くからタイ人はベトナム語に慣れていないために「アンナムニカーイ」と訛って発音されて今日に至っている。

一般的にタイ人は安南(An Nam) の語を、実際にはアーンナムと発音すべきであるが、アナム、またはアンナム、もしくはアーナムと発音する。しかし、どのように発音しようとも、アンナムニカーイはベトナム人の手によってベトナムより伝来したタイ（シャム）の大乗仏教を呼称する際に用いる語である。またアンナムニカーイはタイ国内でのみ使用される用語である。現在、ベトナム国内においても時にアンナムニカーイもしくはアーンナムニカーイと呼ばれることもあるが、主にベトナム派を意味するウィアット・トン(Việt Tông) の語が用いられる。ベトナム派大乗仏教を意味する¹¹⁰。

ベトナムより伝来したタイの大乗仏教、いわゆる安南派仏教の全体像とワット・サマナーナムポーリハーンの来歴を理解するために、先に安南派仏教がタイにいつ、どのように伝来し、現在どのような状況にあるのかを述べる必要がある。またタイ国安南派仏教の信仰の広がり、現在タイ国における安南派寺院、そして歴代の安南派仏教団長についても述べる。

2.1 タイにおける安南派の来歴と広がり

安南派仏教が入ってきたのはトンブリー王朝期からであり、ベトナムから政乱を逃れてきたベトナム人たちの信仰であった。タイの王の庇護を求めて難民となって入国して定住した際に集落を形成し、そこでベトナム人たちは故国を離れたもの同士の心の拠所としてタイ国内に寺院を建立した。

人によっては、安南派仏教が初めてシャムに入ってきたのはラーマ一世期であると信じるものもいる。しかし安南派寺院の創建に関して、二か所の寺院ではトンブリー王朝期とされている。その寺院の一つはのちに中国派寺院になってしまうのではあるが、この事実から安南派仏教のタイへの最初の伝来はトンブリー王朝期というべきであろう。しかし、当時はまだ安南派（アンナムニカーイ）という呼称はまだ用いられていなかった。

この安南派（アンナムニカーイ）という呼称が法令などに公式に用いられるようになるのは、ラーマ五世期からである。

トンブリー王朝にタイに移住したベトナム人の大乗仏教僧団は、おそらくはまず初めにベトナムで受戒して僧になり、その後タイへと向かうベトナム人たちと一緒に移住してきたと信じられている。続くラーマ二世期（1809年-1824年）末期およびラーマ三世期には、両国間の関係は良くなく、特にラーマ三世期には両国間で戦争があった。そのために両国の民衆の交流は断絶し、ベトナム僧もまたタイに入国することができなくなったために、ベトナム人たちはタイ国内で受戒して僧になるようになった。プラクルーカナーナムサマ

¹¹⁰ 2020年12月15日にバンコク都ワット・グソンサマーコーンにおいてインタビューを行った際のオン・ブラットタムマパンヤーティワットの見解に依拠する。

ナーチャーン・オン・フン¹¹¹、もしくはオン・チュン・フン (Ong Trần Hưng) (タイの史料ではオン・チュン・フンと呼称) とプラクルーカナーナムサマナーチャーン・オン・グラーム、またの名をシアウ・チャーム、もしくはジウ・チャム (Diệu Tram)¹¹²の場合も、二人ともラーマ三世期に幼少の頃に両親に付き随ってタイに移住し、バンコクで得度した。以降、安南派僧はタイで生まれて、タイで得度したベトナム人のみとなった。ただ例外もあり、例えばソーラパーンマトゥロット (バーウ・ウーン) はベトナムで受戒して僧となったのちにラーマ三世期以降、大戦間期である1930年にタイに移住した¹¹³。

ラーマ一世期からラーマ三世期までの初期の寺院と僧団では、ほとんどがベトナム人集落から受戒して僧になったものによって占められていた。しかしこれはタイ人やタイ宮廷が安南派を嫌悪したわけではなく、同じ仏教であり、単なる宗派の違いにすぎないと考えられていた。

安南派に帰依し、協力するものは、初めベトナム人だけであったが、当時タイに中国仏を祀る寺院がなかったために、中国人は中国と同じ大乘仏教を信仰し、ゴンテックなどの同じ儀礼を行うベトナム人の寺院で積徳をすることがよくあった。またベトナムは大乘仏教を中国から受容したので、ベトナム人は得度や教学、様々な宗教儀礼において中国と類似しており、タイの儀礼とは異なっていた。

中国人がベトナム寺院で積徳をするようになると、寺院の運営にも協力するようになっていった。中国人の信者が増加して、バンコクの市域が拡大してくると、当初主な成員であったベトナム人たちは市外へと移住していったが、寺院は元の場所に残った。そうして、かつてベトナム人たちだけが積徳をしていた寺院は中国寺院へと変わっていったのである。

ラーマ三世期、モンクット王子 (のちのラーマ四世) が剃髪して僧となった時に、王子は小乗仏教だけではなく、大乘仏教の戒律にも興味を持った。そこでフンが戒律についての下問を受け、王子の自由時間にわかりやすく教授した。このようなことから、王は安南派僧団と出家していた頃から親しい間柄にあり、それ以降ベトナム僧は王の御前に伺候する機会が与えられた。

1851年に王子がラーマ四世として即位すると、王はフンをワット・ケンウーン (Chùa Khánh Vân)、別名タラート・ノーイのベトナム寺の僧院長に任じて、初めてワット・ケンウーンの修繕の支援を行った。さらにワット・サマナーナムポーリハーンの布薩堂の建立も支援した。

¹¹¹ オン・フンもしくはオン・チュンフン (Ong Trần Hưng)はラーマ五世期の初代プラクルーカナーナムサマナーチャーンである。

¹¹² オン・グラームもしくはシアウ・チャーム、ジウ・チャム(Diệu Tram) は続いて安南派仏教で第二代目となるプラクルーカナーナムサマナーチャーンの僧位階を下賜された。

¹¹³ 前掲書 Phrakhrukhananamsamanacan (Phorian Pao) (Ruapruam Lae Riapriang) *Prawat Phrasong Annamnikai Nai Ratchaanacakthai Lae Prawat Khwampenma Khong Chonchueachatyuan Nai Samai Rattanakosin Sueng Kiaokap Prathet Thai* [タイ王国における安南派僧団の歴史 タイ国ラッタナコーシン王朝初期のベトナム系住民の来歴] 高僧ソーラパーンマトゥロット (バーウ・ウーン) の葬儀の法事として出版, 5頁。

ラーマ四世は安南派僧団を称揚し、毎年の王室行事に参加できる宗派僧団の一つとして、御前に伺候すること、王の誕生日の祝いの儀式に僧が祝いを述べることを許した。さらにこのラーマ四世期には、ベトナムの僧団は初めて王宮でゴンテック儀礼を行う名誉に浴し、現在に至るまで王や王族の葬儀において執り行っている。ゴンテック儀礼は1861年（仏暦2404年酉年）のテープシリントラー王後の葬儀の際に初めて献じられた。その後、1865年（仏暦2408年丑年）の王弟ピンクラオ副王の葬儀の際にも王宮においてゴンテック儀礼が再度献じられた。それからグロムマムーンマヘースワンシワウィラート親王の葬儀の際にもゴンテック儀礼が行われた。それ以降、ゴンテック儀礼は葬儀の式次第の中に加えられるようになっていった。

ラーマ五世期になっても、王族の葬儀の際にゴンテック儀礼が行われた。ラーマ四世の葬儀ののち、1880年（仏暦2423年辰年）のスナンターグマーリーラット王後の葬儀にもゴンテック儀礼を献じ、盛大な葬儀の際に行うことが伝統的慣習となっていった。

ラーマ四世期およびラーマ五世期には、タイとベトナムはもはや紛争を起こすことはなくなり、タイ国内のベトナム僧はベトナム宗派と交流しようとしたが、交流は簡単ではなかった。ベトナムはフランスの勢力下に落ちており、タイのベトナム僧とベトナムの僧は互いに連絡を取り合うことはできなかったからである。そのためにそれぞれの住む国でそれぞれの教えを守ることになった。その結果として、タイに住むベトナム僧はタイの僧団に近い戒律に数多くの改変をしなければならなかった。たとえば、夕食を食さない非時食を守ること、黄衣は一色として、他色を用いずに身に纏うこと、中国やベトナムの僧と同じように靴や靴下を履かないことといった戒律である。しかし、他の戒条や儀礼についてはベトナムの様式に従って行われる。

ラーマ五世は僧の数が増えていたベトナム僧や中国僧に僧位階を下賜し、この二つの僧団に対して1899年から安南派と中国派という二つの宗派として公式に承認を与えた。さらに王は王室公式行事としてゴンテック儀礼を行い、僧を招来することとした。そのためにベトナム僧団はタイの僧団が執り行う儀式に近似した様々な儀式を増やしていくことになったのである。

安南派僧団は中国派に近似した儀礼を行うが、小乗仏教から移入した儀礼である得度式、入雨安居の儀式、仏像への灌頂儀式は別である。

2.2 タイにおける安南派寺院またはベトナム寺院

タイ国内に建立されたベトナム伝来の大乘仏教寺院である安南派寺院、またはユワン寺院、ベトナム寺院とも呼称するが、これらの寺院は元来ベトナム語の寺院名称を持っていた。しかし、のちにすべての寺院はラーマ五世からベトナム語名称の意味に沿った代わりとなるタイ語名称を授かった。

バンコクには安南派寺院はベトナム人古集落地区に7寺院あり、その地区はサパーン・カーウ地区、バーンポー地区、ヤワラート地区、そしてタラート・ノーイ地区である。これらの地区は昔ベトナム人集落があり、そのために寺院が建てられたことが推測できる。し

かし、それらの地区では現在ベトナム人に会うことはできない。それというのも、元の集落が大きな集落に交じり合ってしまったたり、時とともに他の場所に移り住んでしまったたりしたためである。だがいくつかの場所ではまだベトナム人集落の文化の名残を見出すことができる。例えばバーンポー地区では、ワット・アンナムニカーヤーラーム、別名ワット・クワンフォック (Chùa Quảng Phước) の壁の外にはベトナム人の墓碑銘がしっかりと残っている。

最初期にタイ国内に建てられた安南派寺院、当時の呼称で言うところのベトナム寺院は、トンブリー王朝期にトーン・テートスワンもしくはオン・チェンソンがバーンモーに建てたワット・ガーマロ (Chùa Cam Lộ) とワット・ホーイケーン (Chùa Hội Khánh) の二寺院である。

ワット・ガーマロ (Chùa Cam Lộ) は、タイの古文書ではワット・ガーマロトウー (Cam Lộ Tụ) ¹¹⁴、もしくはワット・ティパヤワーリーウィハーンの名称が用いられ、最初のベトナム寺院とされている。当時はまだ大乘仏教の一宗派である安南派は創設されておらず、安南派という呼称は用いられていなかった。この寺院はバンコク都内バーンモー市場の裏手にあるが、現在、中国派僧団の管理下にある。ここは一時期、廃寺として打ち捨てられていたのを、中国人たちが中国派寺院として改修した。次の安南派寺院と言われるのは、ワット・ホーイケーン (Chùa Hội Khánh)、別名ワット・モンコンサマーコムであり、いまでも正式な安南派寺院である。

タイ国内の安南派寺院は、現在の以下の22寺院である¹¹⁵。

1. ワット・ホーイケーン (Chùa Hội Khánh) は、タイの古文書ではワット・ホーイカントウー (Hội Khánh Tụ)、別名ワット・モンコンサマーコムともいい、1776年に建立された。もともとはブーラパーピロム宮殿裏側のベトナム人集落にあったが、パーフラット通りを建設する際に寺院はその大通りの建設地に当たっていた。そこでラーマ五世は他のタイ寺院と同様に元の寺院の代わりとして新しい土地を寄進して新しい寺院を建ててやり、バンコク都サムパンタウォン準郡、プレーンナム通りの脇に移転した。この寺院は安南派僧団に所属する二番目の寺院である。

続いてラーマ一世期になると、グウィアン・フック・エーンに付き随ってきたベトナム人たちがワット・ケンウーンとワット・クワンフォックの二カ所に寺院を建設した。

2. ワット・ケンウーン (Chùa Khánh Vân) は、タイの古文書ではワット・カンユントウー (Khánh Vân Tụ)、別名をワット・ウパイラートバムルンもしくはタラート・ノーイのベトナム寺という。サムパンタウォン郡タラートノーイ (チャルンクルン通り脇) の裏にあり、1787年に建立された。後の1877年にラーマ五世がワット・ウパイラートバムルンの

¹¹⁴ タイの文献では、ガーマロトウーと読まれ、ベトナム語ではガーマロトウと読まれる。「トウ」という語はタイ語では長音で発音され「トゥー」となる。

¹¹⁵ 前掲書 *Khanasong Annamnikai Haeng Prathet Thai. Caroen Tham Panyanuson* [チャルーン・タムパンヤーを偲ぶ], 82-120頁。

名を下賜した¹¹⁶。さらにこのラーマ五世期にこの寺院の住職オン・フンもしくはオン・チュン・フンが「プラクルーカナーナムサマナーチャー」の僧位階の下賜を受け、初代の安南派僧団長として職務に就いた。

3. ワット・クワンフォック (Chùa Quảng Phước) は、タイの古文書ではワット・クワンフォックトゥー (Quảng Phước Tự)、別名ワット・アンナムニカーヤーラーム、一般的な呼称ではバーンポーのベトナム寺という。この寺院はバンコク都バーンポーにあり、ラーマ一世期に建立された。グウィアン・フック・エーンが王の庇護を求めてシャムに入って来た時にホー・ユアン・ドゥック (Hò Dương Đức) とトン・ユン・ヤーン (Thông Dung Gian) の一族もまたグウィアンに付き随って難を逃れ、このバーンポー村に定住した。このトン・ユン・ヤーンとホー・ユアン・ドゥックはこの寺院を建立するのに尽力し¹¹⁷、1787年に落成した¹¹⁸。

エドワード・ヴァン・ロイの『シャムのメルティングポット：バンコク都形成の中の少数民族 (Siamese Melting Pot: Ethnic Minorities in the Making of Bangkok)』によると、ラーマ一世に身を捧げて仕えたグウィアン・フック・エーンの妹がこのワット・アンナムニカーヤーラームのパトロンになったという¹¹⁹。

続いてラーマ四世はワット・クワンフォックに新しいアンナムニカーヤーラームという名を与えた。

ラーマ三世期に移住して来たベトナム人たちは、以下の三カ所の寺院を建立した。

4. ワット・ケント (Chùa Khánh Thọ) は、タイの古文書ではワット・カントトウー (Khánh Thọ Tự)、別名ワット・ターウォーンワラーラームといい、カーンチャナブリーにある。寺院の創建はラーマ三世期であり、カーンチャナブリー県にある最初のベトナム寺院として180年間以上崇拜を集めてきた。建立はラーマ三世期に起きたタイとベトナムとの戦争の後に移住してきたベトナム人仏教徒たちによって行われ、力と心を合わせ、私財を寄進して、1834年頃に寺院を作り上げたという。のちにラーマ五世がワット・ターウォーンワラーラームの名を与えた¹²⁰。

5. ワット・カインフォック (Chùa Cảnh Phước) は、タイの古文書ではワット・ガンブワックトゥー (Cảnh Phước Tự)、別名ワット・サマナーナムボーリハーンといい、バンコクのパドゥンクルンガセーム運河の岸辺にある。ラーマ三世期に建設が始められ、ラーマ五世が1875年にこの寺院にワット・サマナーナムボーリハーンの名を与えた。

¹¹⁶ Wat Uphairatchbamrung. *Uphai Chalong 2543* [仏暦2543 ウバイを祝う] (Krungthepmahanakhon: Prachachon, 2543), 17頁。

¹¹⁷ Peter A. Poole, *The Vietnamese in Thailand: A Historical Perspective* (Ithaca: Cornell University Press, 1970), 25頁。

¹¹⁸ Ibid., Peter A. Poole, *The Vietnamese in Thailand: A Historical Perspective*, 25頁。

¹¹⁹ Op.cit., Edward Van Roy, *Siamese Melting Pot: Ethnic minorities in the Making of Bangkok*, 209-210頁。

¹²⁰ Ong Baidikapricha Thiankue Lae Naipracha Kunsuwan (Phu Ruapruam/Riapriang). *Phraratchathan Nam Wat Thawonwararam* [ワット・ターウォーンワラーラームの名の下賜]. (Kancanaburi: Phonsawankanphim, 2539), 8頁。

6. ワット・フワックディアン (Chùa Phước Điền) は、タイの古文書ではワット・プワックディアントゥー (Phước Điền Tự)、別名ワット・ケートナーブンヤーラームといい、チャンタブリー県にある。ラーマ三世期にチャンタブリー県に移住したベトナム人によって1834年に建立された。

続いてベトナム人と中国人が協力し合って建立したベトナム寺院に、以下のラーマ三世期創建されたワット・フォーフワック、ワット・トゥウィーガーン、ワット・トゥーテーといった寺院がある。

7. ワット・フォーフワック (Chùa Phỏ Phước) は、タイの古文書ではワット・ポープアックトゥー (Phỏ Phước Tự)、別名ワット・グソンサマーコンという。サムパンタウォン郡ラーチャウォン通り近辺に立地し、1840年に建立され、1857年シーマー結界処を授かり寺院となった¹²¹。

8. ワット・トゥウィーガーン (Chùa Túy Ngạn) は、タイの古文書ではワット・ティーガントゥー (Thúy Ngạn Tự)、別名ワット・チャヤプーミガーラームといい、サムパンタウォン郡ヂェースワニヨム小路に立地しており、ラーマ三世期に建立された。ラーマ三世期の1840年頃に僧院として建立されたのに続いて、ラーマ四世期の1862年にシーマー結界処を授かって寺院となった。その後、ラーマ五世にチャヤプーミガーラームの寺名を授かった。

9. ワット・トゥーテー (Chùa Tự Tế) は、タイの古文書ではワット・トゥーテートゥー (Tự Tế Tự)、別名ワット・ローガースクロと呼ばれ、バンコクのラーチャウォン通りに立地する。教徒たちはこの寺院をラーチャウォンのベトナム寺、もしくはもう一つの呼称であるトンソムのベトナム寺と呼び習わしている。

この寺院はラーマ三世期後半である1851年頃に中国人とベトナム人の商人が協力して、大乘仏教の教えに沿った宗教行事を行い、毎年の雨安居に安南派僧団の僧を招へいできる僧堂として建立した。続いてラーマ五世期の1887年に、この僧堂の施設区分を僧堂 (サムナックソン) から寺院 (ワット) に昇格する許可を受けた。

1899年、ウィン・ギム僧院長 (ジャオアティガーン)、別名ウィン・ギーム (Vĩnh Kim) は当時住職であったが、安南派僧団の法主である安南派僧団長ワット・サマナーナムボーリハーンのプラクルーカナーナムサマナーチャー・チー・ルップ (Chí Láp) (タイ語文献や口語では、チー・ラップやチー・ロップの語が用いられる) を通して、ジャオプラヤーパートサゴンウォンに趣意書を送り、ワット・トゥーテーにタイ語の名称をつけて頂けるようにラーマ五世に奏上した¹²²。王はその願いを聞くと、ジャオプラヤーパートサゴンウォンに「トゥーテートゥー」の意味を下問するように命じた。そこでチー・ルップは

¹²¹ Khana Kammakan Cattham Nangsue Prawat Wat Kusonsamakhon. *Prawat Wat Kusonsamakhon* [グソンサマーコンの歴史] (印刷所不詳, 出版年不詳), 5頁。

¹²² 前掲書 Khanasong Annamnikai Haeng Prathet Thai. *Caroen Tham Panyanuson* [チャルーン・タムパンヤーを偲ぶ], 85頁。

解説文書を再び上奏し、最初の文字である「トゥー」は慈悲（メーター）を、二番目の文字の「テー」は済度（アヌクロ）を、最後の文字の「トゥー」は寺院を意味することを説明した。ラーマ五世はそこで1899年8月26日、ワット・ローガーヌクロという名称を下賜した。

10. ワット・ロンズーン (Chùa Long Sơn) (タイ語の古文書では、ワット・ロンズントゥー)、別名ワット・タムカオノーイといい、1883年にカーンチャナブリー県に建立され、壮麗な中国様式の建築と芸術を誇る寺院である。この寺院は130年以上の歴史がある古い寺院で、カーンチャナブリー県にある二つある安南派寺院の一つである。もう一つの寺院は、すでに述べた市内にあるワット・ターウォーンワラーラームである。

11. ワット・ウパイパーティガーラーム、別名ワットタームバーウゴン (Chùa Tam Bảo Công)、中国人たちは「ワット・サムポーゴン」と呼んでいる寺院は、チャチュンサオ県にある。ラーマ五世期1906年に創建され、同王がワット・ウパイパーティガーラームの寺院名を下賜した。

次の寺院は新しい時代であるラーマ九世期に創建された寺院であり、創建時にベトナム語の名称と同時に、タイ語名称も付けられた。

12. ワット・ターウォーンワラーラーム・ハートヤイ、ベトナム語の別名ワット・ケント (Chùa Khánh Thọ) は、タイの文書の中ではワット・カントートゥー (Khánh Thọ Tự) と表記される。ソクラー県ハートヤイ郡で1954年に建立された。

13. ワット・スントーンプラディット、別名ワット・ケンアーン (Chùa Khánh An) (タイの文書の中では、ワット・カンアントゥー) は、1964年に初代住職が創建し、1966年に教育省が大乗仏教寺院として昇格を公示した。タイ仏教法王ワット・マクットガサットトリヤーラームのソムデートプラアリヤウォンサーカタヤーン大僧正 (チュワン・ウッターイーマハーテーン) がこの寺院をワット・スントーンプラディットと名付けた。ウドーンターニー県に位置する。

14. ワット・マハーヤーンガーンチャナマートラートバムルン、別名ワット・ケンセン (Chùa Khánh Sanh) (タイの文書ではワット・カンサントゥー) は、1997年、ヤラー県で創建された。

15. ワット・アンナムニカーイチャルムプラチョンマバンサーガーン、別名ワット・ゴックテン (Chùa Ngọc Thanh) (タイ語の文書ではワット・ゴックタントゥー) は1999年1月28日にスパンブリー県に創建され、「ワット・ゲックセントゥア」と名付けられた。さらに1999年5月3日に安南派僧団長がタイ国法王 (ソムデートプラヤーナサンウォーン) に新しい名称の下賜を願って奏上した。法王はそれを受け、「ワット・アンナムニカーイチャルムプラチョンパンサーガーン」の名を与えた。

16. ワット・サッターイムパーニットワラーラーム、別名ワット・フォーディアウ (Chùa Phổ Chiếu) (タイの文書ではワット・ポーディアウトゥー)、またの名をマハーチャイのベトナム寺といい、2003年、サムットプレーカーン県に建立されたことが公示された。

17. ワット・タムマパンヤーラームバーナムアン、別名ワット・フンテン (Chùa Hưng Thanh) はナコンパトム県にあり、2005年寺院として認可された。

18. ワット・チャルーンブンパイサーン、別名ワット・フンフォック (Chùa Hưng Phước) (タイの文書ではワット・フンプアックトゥー) は、2008年にカーンチャナブリー県で安南派に所属する寺院として創建が公示された。

19. ワット・ムーンピーワナーラーム、別名ワット・ワント (Chùa Vạn Thọ) は2012年、国家仏教庁によってラーチャブリー県に仏教寺院の建立許可が公示され、「ワット・ムーンピーワナーラーム」の名称が与えられた。

20. ワット・ノパラットワナーラーム (Chùa Phước Thọ) (タイの文書ではワット・プアックトートゥー) はチャンタブリー県にあり、2013年に「ワット・ノパラットワナーラーム」の名の下で条件を満たした寺院となった。

21. ワット・シリジャンヤータムマパンヤーラーム、別名ワット・フンウーン (Chùa Hưng Vân) (タイの文書ではワット・フンユーントゥー) は、2016年、パトゥムタニー県にあるタイ国安南派僧団に所属する仏教寺院「ワット・シリジャンヤータムマパンヤーラーム」として公示された。

22. ワット・スカーワディーチェンマイ、別名はワット・グックラークチェンマイ (Chùa Cục Lạc Chiêng Mài) である。

さらにすでに中国派の寺院となってしまった二つの寺院があり、それぞれワット・ガーマロ (Chùa Cam Lộ)、別名ワット・ティパヤワーリーウィハーンとワット・ビアンフォック (Chùa Biển Phước)、別名ワット・バムペンヂーンプロットであり、現在は中国派僧団の管理下にある。ゆえに現在、安南派寺院は22寺院ある。

2.3 安南派僧団の統治組織

安南派僧団の統治組織に関して、ラーマ五世は僧団にラーマ四世がモン人僧団に与えたのと同等の僧位階を授けた。しかし中国派僧団と安南派僧団は、大乘仏教を信仰していることと、タイ僧やモン僧といった上座部仏教の僧団とは異なる儀礼を行っていることから、安南派僧に対して異なった僧位階表を制定し、さらに中国人僧に対してもほぼ同様の僧位階表を与える措置をとった。まず適切な資質を持った僧を選抜し、プラクルー、プラパラット、ローンパラット (サム (長) の僧位の同格、下から二番目の僧位)、プーチュアイパラット (バイディーガーの僧位の同格、最下級の僧位) の僧位、任命書、欽錫名、僧位扇 (パットヨット) を下賜した。この僧位扇は上座部仏教僧団の僧位扇を模倣したものであるが、サイズは一回り小さく作られた。

安南派僧団はもともと外務左局 (グロムターサーイ) に属し、プラヤーチョードウクラーチャセートティー (パン) の庇護下にあった。またクンアンナムサンカガーンも安南派側から並行して僧団の庇護を行った。この代表を通じて王室、道德局 (グロムタムマガーン)、外務左局と連絡し合ってきたが、王は1898年に道德省 (グラスワンタムマガーン) を創設して、安南派僧団と中国派僧団を担当させた。

現在の安南派僧団の統治組織は、仏暦2505年（1962年）サンガ法に基づいて定められた2536年（1993年）省令第四改訂版に従っている。サンガ法は仏暦2535年（1992年）サンガ法（第二改訂版）によってサンガ行政を十全なものとするべく増補改訂されており、2536年省令第四改訂版は僧の統治上の職階を次のように規定した。

僧団長（ヂャオカナヤイ）
副僧団長（ローンヂャオカナヤイ）
右僧団長補（プーチュワイヂャオカナヤイファーイクワー）
左僧団長補（プーチュワイヂャオカナヤイファーイサーイ）
右次官（パラットクワー）
左次官（パラットサーイ）
右副次官（ローンパラットクワー）
左副次官（ローンパラットサーイ）
右次官補（プーチュワイパラットクワー）
左次官補（プーチュワイパラットサーイ）
住職（ジャオアーワート）
副住職（ローンジャオアーワート）
住職補（プーチュワイジャオアーワート）

戒律、教理、宗派、法律や法王勅令に従って僧団の運営が行われており、法王や公的行事に関する僧団の仕事については宗教局が対応する。

僧団としての職務を行う上で、戒律、教理、宗派、法律、法王勅令さらに公の国家秩序に反しない限りにおいて、僧団長は僧団の秩序を保つために権力を行使し、命令を下すことができる。と省令によって規定されている。

さらに現在の安南派僧団の統治も、仏暦2505年（1962年）サンガ法と同法を基礎に作られた仏暦2520年（1977年）省令第二改訂版に従うことになっており、他の僧団の統治も同様に、戒律、教理、宗派、法律、法王勅令に従って統治を執り行うことが定められている¹²³。

2.4 歴代タイ国安南派僧団長¹²⁴

歴代のタイ国安南派の僧団長は現在までに以下の12名がいる。

1. 初代のタイ国安南派僧団長は、オン・フン、もしくはオン・チュン・フン（Ong Trần Hưng）、別名ブラクルー・フンと呼ばれ、バンコクのワット・ウパイラートバムルンの住職

¹²³ 前掲書 *Khanasong Annamnikai Haeng Prathetthai. Anuson Khanasong Annamnikai Haeng Prathetthai Dairap Praboromrathanuyat Hai Bamphenkuson Thaksinanupathan(Kongtek) Thawai Phraboromsop Phrabatsomdet Phra Paraminthon Maha Phumiphon Adunyadet Mahittalathibeson Ramathibodi Cakkrinaropdinthon Sayamintharithat Boromnatbophit* [追悼 タイ国安南派僧団がラーマ九世王の葬儀に追善供養(ゴンテック)を行う勅許を賜る], 44頁。

¹²⁴ 同上, 46-47頁。

であった。この僧団長はベトナム人であり、ベトナムから来て、タイで具足戒を受けた。

プラクルーカナーナムサマナーチャーン (オン・チュン・フン (Ong Chan) もしくはオン・チュン・フン (Ong Trần Hưng)) 初代住職 (1877 年)

出典：Wat Uphayarachbamrung, *Uphai Chalong 2543* (Krungthepmahanakhon: Prachachon, 2543), p. 10.

2. 第二代タイ国安南派僧団長は、プラクルーカナーナムサマナーチャーン・イアウ・グラーム (タイ語発音) もしくはシアウ・チャム (北部ベトナム語発音)、もしくはジウ・チャム (Diêu Trám) (南部ベトナム語発音) であり、バンコクのワット・アンナムニカーヤーラムの住職であった。この僧団長もまたベトナム人であり、ベトナムから来て、タイで具足戒を受けた。

3. 第三代タイ国安南派僧団長は、プラクルーカナーナムサマナーチャーン (チー・ラップもしくはチー・ルップ (Chí Lập))、バンコクのワット・サマナーナムポーリハーンの住職であった。この僧団長もベトナム人であり、ベトナムから移り住んできた。

プラクルーカナーナムサマナーチャーン (チー・ルップ) (Chí Lập)

ワット・サマナーナムボーリハーン (ワット・カインフォック)

出典：ワット・サマナーナムボーリハーン提供

4. 第四代タイ国安南派僧団長は、プラクルーカナーナムサマナーチャーン (タンキアット、またはテン・キアット (Thanh Khiết)) であり、バンコクのワット・ウパイラートバムルンの住職であった。

5. 第五代タイ国安南派僧団長は、プラクルーカナーナムサマナーチャーン (ムーク・ゴーンもしくはムート・ゴーン (Mật Ngôn)) であり、バンコクのワット・モンコンサマーコムに住職であった。

6. 第六代タイ国安南派僧団長は、プラクルーカナーナムサマナーチャーン (ウィアン・マーン (Viên Mãn)) であり、バンコクのワット・グソンサマーコーンの住職であった。

7. 第七代タイ国安南派僧団長は、プラクルーカナーナムサマナーチャーン (ポー・サーイもしくはフォー・サーイ (Phổ Sái)) であり、バンコクのワット・ウパイラートバムルンの住職であった。

8. 第八代タイ国安南派僧団長は、プラクルーカナーナムサマナーチャーン (ビン・ルアン、もしくはビン・ルアン (Bình Lương)) であり、バンコクのワット・ローガーヌクロに住職である。この僧団長はベトナム人であり、ベトナムから来て、タイで具足戒を受けた。

9. 第九代タイ国安南派僧団長は、プラクルーカナーナムサマナーチャーン (ポー・リアン、もしくはフォー・リアン (Phổ Riên)) であり、バンコクのワット・チャヤプーミガラーームに住職であった。

10. 第十代タイ国安南派僧団長は、プラカナーナムタムマサマーティワット (ヤーク・ムーン (Giác Mãn)) であり、バンコクのワット・モンコンサマーコムに住職であった。

11. 第十一代タイ国安南派僧団長は、プラマハーカナーナムタムマパンヤーティワット (チャルーン・ギン・ディアウ (Charoen Kính Chiểu)) であり、バンコクのワット・グソンサマーコーンの住職であった。

12. 第十二代タイ国安南派僧団長は、プラマハーカナーナムタムマパンヤーティワット (タノーム・ティアン・トゥック (Thanom Thiện Thực)) であり、バンコクのワット・グソンサマーコーンの住職である。

2.5 タイ国王による安南派への支援

安南派仏教は代々のタイ国王から認可と支援を受けてきた。特にラーマー一世、ラーマ三世、ラーマ四世、ラーマ五世、ラーマ六世、そしてラーマ九世からの支援は篤かった。

本論では特に安南派仏教への支援で重要な役割を担った以下の諸国王に注目して、その支援と内容を記す。ラーマ四世、ラーマ五世の支援、そしてラッタナコーシン王朝初期ではないが、支援の概要を理解するためにラーマ九世の安南派仏教への支援も加えた。

ラーマ四世による安南派への支援

ラーマ四世の安南派に対する支援は、まず王が即位した際に寄進を行い、王宮で大乘仏教の作法に則った積徳儀式を行うことを許した。それから大乘仏教の信仰に従った儀礼として王の誕生日の祝いの儀式など、現在まで慣習として受け継がれている王宮儀礼を受容した。また安南派寺院の修復も支援して僧団に対して補修費用を下賜したり、直接ウパイラーチャバムルンを初め、ワット・サマナーナムボーリハーンなどの布薩堂の建設を支援したりした。

このほかにラーマ四世はバーンポのベトナム寺、別名ワット・クワーンフォックにワット・アンナムニカーヤーラームの名称を新たに与えた。

ラーマ五世による安南派への支援

ラーマ五世が1868年に即位した際には、父王と同様にベトナム寺院を支援し、修繕を行った。タラート・ノーイのベトナム寺に資金を下賜して、ワット・ウパイラートバムルンという新たな名を下賜した。「ウパイ」の語は、数字の2を意味することから、この寺院の名称の意味は二人の王の庇護を受けた寺院という意味になる。二人の王とはラーマ四世とラーマ五世のことである。続いてワット・ウパイラートバムルンの住職であったオン・フンに「プラクルーカナーナムサマナーチャー」の僧位階を与え、初代安南派僧団長としての行政的地位につけた。

1887年、インド政府が多数の菩提樹の苗をラーマ五世に献上した。王はその苗をバンコクの諸寺院に下賜し、ワット・ウパイラートバムルンもその一本を頂戴する恩恵に浴した寺院の一つとなった。王は仏暦2420年(1877年)丑年四月白分第十四日日曜日にワット・ウパイラートバムルンに苗木に水をかけるために御幸された¹²⁵。

ラーマ五世はベトナム人やベトナム僧に対しても多大な慈悲を示され、王が寺院を支援する際には安南派寺院が必ず含められ、奏上すべきことがある際にはそれが認められた。王は寺院を名付けたり(1875年に王が安南派寺院すべてに名前を下賜されたことは上述している)、寺院を建てる土地を下賜したり、安南派僧団を招へいして積徳の儀礼や様々な宗教儀礼を行ったりした。

またワット・モンコンサマーコム事例のように寺院で重要な祝いの行事がある際には、王はタイの僧と同様に僧房の必需品を住職に下賜した。

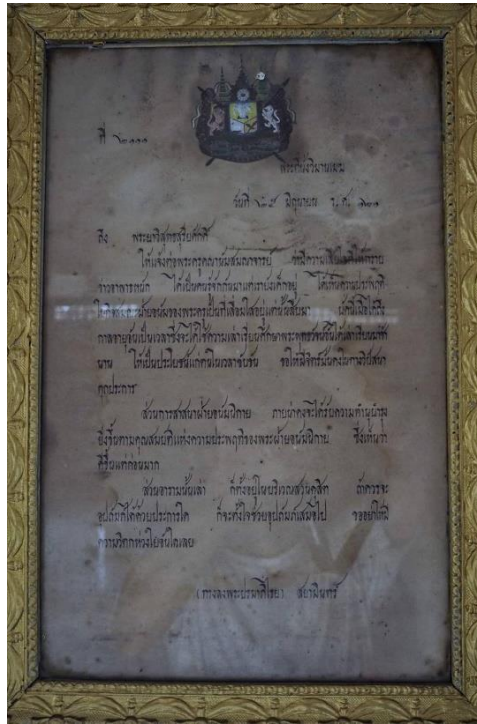
さらに1902年にワット・サマナーナムボーリハーンのプラクルーカナーナムサマナーチャー・チー・ルップが病床に就き、死出の暇乞いを王に奏上すると、王はオン・チー・ルップの容態に御心を砕かれ、見舞いの励まし言葉と寺院をさらに発展させるために寄進の約束を書き送った。しかし、オン・チー・ルップは程無くして奏上した通りに死去した¹²⁶。

オン・チー・ルップはタイ語を話すことはできず、通訳とともに暮らしており、師は喜びを自らの言葉に託し、形見としてラーマ五世に奏上した¹²⁷。

¹²⁵ 前掲書 Wat Uphairatchbamrung. *Uphai Chalong*2543 [仏暦2543 ウパイを祝う], 14頁。

¹²⁶ 前掲書 Phutsadi Canthawimon. *Wiatnam Nai Mueangthai* [タイの中のベトナム], 109頁。

¹²⁷ Ong Soraphanamathurot (Baw Oeng). *Rangsi Tham* [仏法の光]. (Krungthep: Prachachon, 2552), 40頁。

1902年ラーマ五世はワット・サマナーナムボーリハーンのプラクルーカーナムサマナーチャーンへ御心配と安南派寺院への御支援を表した
出典：ワット・サマナーナムボーリハーン提供

このラーマ五世の御親書はプラヤーウィスットティスリヤサックに渡され、ラッタナコーシン暦121年、仏暦2445年（1902年）6月25日の日付とタイ国王の御名が記されていることから、ワット・サマナーナムボーリハーンの歴史、また国王と安南派寺院とのつながりを示す明確な証拠となっている。

ベトナム人僧団に比べて中国人僧団は数の上では多く、また大乘仏教を信仰するベトナム人僧団や中国人僧団は、モン人僧団と同じようにタイ人僧団とは一緒に宗教行事に参加することはできない。そこでベトナム人僧と中国人僧には異なる僧位階表が与えられており、安南派と中国派は組織統治の上、副僧団長を持つことができるようになった。

また1899年にはベトナム人僧と中国人僧は道德省が管轄することになった。

さらにクンアンナムサンカラーチャを王宮の王族、道德局と外務左局と連絡を取り合うための代理人とし、安南派を応対する官吏（サンカガーリー）の役職の一つとした。当初は少なかった業務が次第に増加してくると、外務左局のプラヤーチョードウクラチャーセーティー（パン）が安南派の担当官となった。

ラーマ九世とワット・サマナーナムボーリハーン

ラーマ九世もまた常に安南派仏教に協力し、支援をしてきた。ワット・サマナーナムボーリハーンの現地調査においても、1953年にラーマ九世がワット・サマナーナムボーリハーンを訪問した事実を見つけることができた。この王の訪問の目的は参詣であるとともに、

タイ国王として寺院を支援することでもあった。

1953年2月にラーマ九世は、ワット・サマナーナムボーリハーンに御幸し、布薩堂の中の仏像のブークプララッサミープラプラターン（修復した仏像に再度力を籠める仏事）の儀式を行った。その当時、ルワンポー・バーウ・ウン、別名オン・バーウ・ウンが住職を務めていた¹²⁸。

1953年2月ラーマ九世がワット・サマナーナムボーリハーンに御幸し、
仏像のブークプララッサミープラプラターンの儀式を行った。

出典：ワット・サマナーナムボーリハーン提供

1953年2月ラーマ九世がワット・サマナーナムボーリハーンに御幸し、
仏像のブークプララッサミープラプラターンの儀式を行った。

出典：ワット・サマナーナムボーリハーン提供

¹²⁸ タイ人はルアンポー・バーウ・ウンと呼び習わしている。

1953年2月ラーマ九世がワット・サマナーナムボーリハーンに御幸し、
 仏像のブークプララッサミープラプラタンの儀式を行った際にオン・スッタボツ
 トバウオン（ルワンポー・バーウ・ウーン）と挨拶を交わす
 出典：ワット・サマナーナムボーリハーン提供

ラーマ九世が1953年2月24日にワット・サマナーナムボーリハーンで仏像のブークプララッ
 サミープラプラタンの儀式を行った際に、王の御返答の御言葉の複製
 出典：ワット・サマナーナムボーリハーン提供

王室と安南派との親密な関係性について述べられたラーマ九世の御言葉は以下の通りである。

今日、私はワット・サマナーナムボーリハーンを訪問し、儀式に参加する機会を得られ、住職と諸氏の歓待を受けたことに満足している。皆がこれまで行ってきて、そしてこれからも行っていく寺院の仏像の修復における儀礼において一緒に私も祈らせていただきたい。また、わが身に対する祝福の言葉についても感謝を述べたい。

さらに仏像のブークプララッサミープラプラターンの儀式において、宗教儀式を開始するために私は除幕式を執り行った。これからもこの寺院の儀式がよく執り行われ、今後もこの寺院が発展することを願っている。

ラーマ九世の当寺への支援と帰依を示すもう一つ事例として、ワット・サマナーナムボーリハーンで執り行った昇進式がある。1993年12月5日に王は安南派副僧団長であり、ワット・サマナーナムボーリハーン住職のプラクルーソーラパーンアンナムポット（ナロン・ティン・リアン）（現プラカナーナムタムマメーターチャーン（ナロン・ティン・リアン））に僧位階を授ける儀式を行った。

ラーマ九世と安南派副僧団長兼ワット・サマナーナムボーリハーン住職の
プラカナーナムタムマメーターチャーン（ナロン・ティン・リアン）

出典：ワット・サマナーナムボーリハーン提供

2.6 タイ国王による帰依と信仰、ゴンテック儀礼の受容¹²⁹

ゴンテック儀礼（ベトナム語ではゴンドック（Công đức）と呼ばれる）はベトナム人と中国人の葬儀において故人に対して行われる追善供養の儀礼であり、靈魂を天国に送るため

¹²⁹ 前掲書 *Khanasong Annamnikai Haeng Prathetthai. Anuson Khanasong Annamnikai Haeng Prathetthai Dairap Praboromrachanuyat Hai Bamphenkuson Thaksinanupathan(Kongtek) Thawai Phraboromsop Phrabatsomdet Phra Paraminthon Maha Phumiphon Adunyadet Mahittalathibeson Ramathibodi Cakkrinaropdinthon Sayamintharithat Boromnatbophit* [追悼 タイ国安南派僧団がラーマ九世王の葬儀に追善供養(ゴンテック)を行う勅許を賜る], 36-37頁。

に行う。ベトナム人や中国人が古くから行ってきた風習と信じられており、千年以上にもおよぶ長きに渡って受け継がれ、執り行われてきたという。このゴンテック儀礼には、仏教、道教、そして儒教の三つの根源となる信仰がある。

ラーマ四世が初めてゴンテック儀礼を挙行することを認めたのは、仏暦 2404 年(1861 年) 酉年のテープシントラー王後の葬儀の際であった。その後、仏暦 2408 年(1865 年) 丑年の王弟ピンクラオ副王の葬儀の際にも王宮においてゴンテック儀礼が再度献じられた。それからグロムマムーンマヘースワンシワウィラート親王の葬儀の際にもゴンテック儀礼が行われた。以降、ゴンテック儀礼は盛大な王族の葬儀の際の式次第の中に加えられるようになった¹³⁰。

さらにラーマ五世期にもラーマ四世の葬儀を始めとしてゴンテック儀礼が行われた。その後、仏暦2423年(1880年) 辰年のスナンターグマーリーラット王後の葬儀にゴンテック儀礼を献じ、そのほかの盛大な葬儀の際にも執り行われ、それ以降、伝統的慣習となった。

ゴンテック儀礼には二種類あり、王族などに献ずる宮中行事としての儀礼と一般庶民が行う儀礼である。このことからタイの民衆の中にベトナム僧団に帰依する人が増え、広がったことがわかる。

ラーマ五世が崩御されたのちにも王室のゴンテック儀礼は続いた。ラーマ六世によって 1910 年のラーマ五世の葬儀の際にも執り行われ、さらに 1919 年シーパットチャリントウラー(サオワパーボンシー) 王後の葬儀でも執り行われた。

続いてラーマ七世は、ラーマ六世の葬儀に 1925 年 1 月 14 日に五十日法要(クロップパンヤーサマワーン)(50 日目)と 1925 年 3 月 5 日に百日法要(クロップサッターマハ)(100 日目)にゴンテック儀礼を献じた。

話は前後するが、ラーマ六世は崩御する前に遺言状を作っており、その中で五点目としてゴンテック儀礼への信仰を次のように記載している。

七日間積徳のうちに、国王の遺体を礼拝する時でもよいし、プラメーン(火葬場)での儀式をするときでもよいが、ゴンテック儀礼を行ってほしい。もし私のために行ってくれる信者が誰もいなかったら、私の後継者に安南派か中国派の求道者を探し出して、私のために儀式を行ってほしい¹³¹。

前国王の遺言に記載された信仰はラーマ六世がみとめられて遺言通りに安南派仏教の儀礼が行われた。

さらに全体像を提示するために、ラッタナコーシン王朝初期の期間に含まれるものではないが、ラーマ九世期に至るまでのタイ国王のゴンテック儀礼への信仰と受容についての情報を付け加えることにする。

ラーマ九世期もまた王の葬儀や王族の儀式の中でゴンテック儀礼を重要な儀礼と見なし、

¹³⁰ 同上、6頁。

¹³¹ さらに同上、39頁。

以下のように執り行った。

- 1950年3月26-28日 ラーマ八世の葬儀
- 1956年シーサワリンティラー王妃の葬儀
- 1985年3月19日火曜日ラーマ七世妃ラムパイバンニー王後の葬儀
- 1995年2月18日月曜日シーナカリン王太后の葬儀
- 2008年3月28日金曜日ガラヤーニワッターナー王姉の葬儀
- 2011年10月14日金曜日ペッチャラットラーチャスダー王妃の葬儀
- 2017年3月21日火曜日ラーマ九世の葬儀

以上、執り行われたゴンテック儀礼から諸国王の安南派仏教への帰依、信仰、受容そして儀礼の改変についてみてきた。これらの事実は安南派仏教とタイ国王との親密な関係性を証明している。またタイ社会の仏教徒たちの間で、ゴンテック儀礼への信仰が本章では語りきれないほど広がっているのである。

3. ワット・サマナーナムボーリハーンあるいはワット・カインフォック(Chùa Cảnh Phước)

ワット・サマナーナムボーリハーンはタイ国における安南派寺院の一つであり、その来歴、建立の経緯、ベトナム人との関係性について論じる。

3.1 ワット・サマナーナムボーリハーンの建立

ワット・サマナーナムボーリハーンはラッタナコーシン王朝初期に移住したベトナム人集落の中に建立された。同時期に建立された寺院にバーンポーのワット・アンナムニカーヤーラームとカーンチャナブリー市のワット・ターウォーンワラーラームがあるが、それらもまた寺院建立以前からあったベトナム人集落の住民たちが協力しあって建立した寺院であった。

ワット・サマナーナムボーリハーンの敷地周辺には昔からベトナム人集落があった。ここにカーンチャナブリーに送致されたベトナム人の一団がラーマ四世の許しを得てバンコクのパドゥンクルンガセーム運河岸边に移り住み、このベトナム人たちがワット・サマナーナムボーリハーンの建設を続け、寺院を大きくするのに重要な役割を担ったとされる。しかし、ラーマ三世期にはすでに僧堂の形での寺院の建立が始まっていたと信じられている。

ベトナム人たちの痕跡は、納骨堂として使用され、その後に破棄された古い仏塔群の写真や、現在に至るまで周囲に納骨されている仏足堂に見ることができる。中国的特徴しか残していないサムパンタウォン地区の多くの安南派寺院とは異なり、この寺院はベトナム人集落がかつて存在したことを明らかに示している。

ワット・サマナーナムボーリハーンはタイに数ある安南派寺院の一つであり、元来の名称をチュア・カインフォックという。タイの古文書には、ワット・ガンプアックトゥー (Cánh

Phước Tự) の名が用いられ、タイ人の村人たちはワット・クローンパドゥン、もしくはワット・ナンルーン、またはサパーン・カーウのベトナム寺と呼び習わしてきたと記載されている。しかし本調査において一般の人が当該の寺院を正式名称であるワット・サマナーナムボーリハーンと呼称するのをあまり聞いたことがなく、同様に現在、旧名となっているワット・カインフォックと呼称するのを耳にしたことはなかった。

いずれにしても、現在、ワット・クローンパドゥンと呼ぶ人もいない。おそらくはもう古い名前となってしまったのであろう。たしかに本寺院はパドゥンクルンガセム運河(クローン)の岸边にある¹³²。ワット・クローンパドゥンという名称は、ソーラパーンマトウロット(タイ人からはバーウ・ウーン Bảo An と呼ばれていた)¹³³、その僧が著した書籍『仏法の光』の中に明記されている。

さらにこの寺院はナンルーンのベトナム寺とも呼ばれており、それはこの寺院の立地がナンルーン地区¹³⁴に近いためである。ベトナム人たちはこの地区をベトナム人の村を意味するソム・キン(Xóm Kinh)と呼んでいる(いつの時代からこの名称で呼ばれているのかは未詳)。これはナンルーン地区にかつてベトナム人集落があったためである。このナンルーン集落はパドゥンクルンガセム運河の対岸に位置しており、ワット・サマナーナムボーリハーン的位置からずれてはいるが、350メートルほど離れているだけに過ぎない。

ワット・サマナーナムボーリハーンはバンコク都ドゥシット区マハーナーク交差点地区のパドゥンクルンガセム運河の岸边にあり、大乘仏教の寺院として重要な寺院であると共に昔は寺院の周辺や近隣にあったベトナム人集落の中心地の一つであった。

この寺院のもう一つの別名サパーン・カーウのベトナム寺の名称に関しては、ワット・サマナーナムボーリハーン付近にあるパドゥンクルンガセム運河の兩岸を渡す橋から名付けられた。この橋の正式名称はサパーン・チャトゥラパックランスリットというが、

¹³² この運河は王都の外縁を囲む運河であり、ラーマ四世期に掘削された。1851年に掘削を初め、運河を掘削した土は王都の中に運び上げられた。これによって居住者が増え、王都は拡大し発展していった。1852年にこの運河の掘削が終了し、王は「パドゥンクルンガセム運河」と名付けた。さらにパドゥンクルンガセム運河はラッタナコーシン王都に商品を運ぶ重要な流通路としての役割を担っていくことになった。

¹³³ 前掲書 Ong Soraphanamathurot (Baw Oeng). *Rangsi Tham* [仏法の光], 42頁。

¹³⁴ ナンルーンはバンコク都の古い集落の一つで200年以上の歴史を持っている。ラッタナコーシン王朝初期、いわゆるラーマ一世期からラーマ三世期に、ナンルーン地区は、「バーン・サナムグラブ(水牛の広場村)」と呼ばれ、王都城壁の東から離れたところにあり、ほとんどの場所に水田や原野が広がっていた。クメール人、モン人、ラオス人、ベトナム人、南部の人々が一緒に集落に住んでいた。そこにはワット・サナムグラブという寺院もあった。ラーマ四世期(1851年-1868年)には、パドゥンクルンガセム運河とプレーンブラチャーゴン運河の掘削に伴って王都の市域が広がり、ナンルーン地域も「タイ初の陸上商業地区」と呼べる地域に変貌した。この地はパドゥンクルンガセム運河とプレーンブラチャーゴン運河の交差点に当たり、ナンルーン地区には荷を積んだ舟の漕ぎ手が休憩や宿泊をするようになり、次第にこの地域は繁華街として発展するようになっていったのである。

人々は白い橋を意味するサパーン・カーウ¹³⁵と呼んでいる。この橋はラーマ五世によって建設され、寺院と橋はお互いに近いところにある。そのために現在サパーン・カーウのベトナム寺と呼ばれている。

タイ国安南派副僧団長であり、現在、ワット・サマナーナムボーリハーン住職（2020年12月時点）の地位にあるプラカナーナムタムメーターチャーン（ナロン・ティン・リアン）が語ったところによると¹³⁶、昔、人々はワット・サマナーナムボーリハーンを「ナーンルーンのベトナム寺（ワットユワン・ナーンルーン）」と呼んでいた。しかし、それは1953年2月にラーマ九世がブークプララッサミープラプラターンの儀礼のために御料車に乗って、この寺に御幸されるまでであった。王が御幸されるためにはパドゥンクルンガセーム運河に架かる橋を渡って来なければならなかったのであるが、もともとの橋は木製の太鼓橋で、御料車でこの木橋を通行することができなかった。そこでラーマ九世の御料車が運河を渡れるように木橋を取り払ってコンクリート製の橋に建て替え、白く塗ったのである。

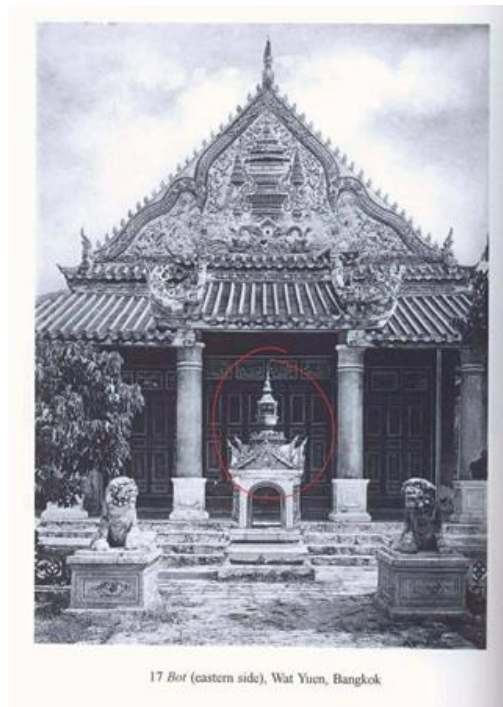
このラーマ九世の御幸の後に、この地域の人々は寺の呼称を「ナーンルーンのベトナム寺」から、現在の「白橋（サパーン・カーウ）のベトナム寺」に変えたのだという。

ワット・サマナーナムボーリハーンは、ラーマ三世期に建設が始まり、ラーマ四世期に王の支援を受けて布薩堂を建立した。当時、オン・チールップが住職であり、ちょうど同時期にプラチョンラターンウィニットチャイ（別名プラチョンラターンウィニットチャイ）とクンアンナムカームボーリラック（別名ルアンアンナムニゴーンリット）がタイ人、中国人、ベトナム人の信徒の指導者となり、協力して寺院の建設と補修を行った。

続いてラーマ五世が1875年にプラクルーカナーナムサマナーチャーン（チールップ）を正式に住職に任命して、布薩堂建設の支援を行い、さらに寺院にワット・サマナーナムボーリハーンの名を下賜した。

¹³⁵ サパーン・カーウ（白橋）またはサパーン・ヂャトゥラバックランサリットは、1903年に建設が始まり、1904年に落成し、さらに1953年に修復された。この橋は王都市域の拡大と運河兩岸の人口の増加があったために、ラーマ五世が建設局に命じてパドゥンクルンガセーム運河を横断する橋として建設した。

¹³⁶ 2020年7月28日にバンコク都ワット・サマナーナムボーリハーンまたの名をチュア・カインフォックにおいてタイ国安南派副僧団長兼ワット・サマナーナムボーリハーン住職（2020年現在）のプラカナーナムタムメーターチャーン（ナロン・ティン・リアン Narong Tinh Rien）にインタビューを行った際の見解に依拠する。

ワット・サマナーナムポーリハーンの布薩堂正面の破風
 ラーマ五世の紋章であるプラキアウ王冠がみえる
 シーマー結界石（赤い丸で囲んだ部分）には、ラーマ四世の紋章であるプラマハーピチャ
 イモンクット王冠の意匠がみえる
 芸術局提供の古写真
 （撮影年月日不詳）

現在のワット・サマナーナムポーリハーンの布薩堂正面の破風
 筆者タンヤーティップ・シーパナー撮影（2020年11月25日）

過去のワット・サマナーナムボーリハーンの布薩堂背面の破風
芸術局提供の古写真
(撮影年月日不詳)

これらのワット・サマナーナムボーリハーンの布薩堂正面の破風の写真は、芸術局によって撮影されたモノクロ写真である。これらの写真から過去から現在までのデザインの推移が見て取れる。過去から現在までさほど大きな変化はないが、デザインの細部の変化がはっきりとわかり、ワット・サマナーナムボーリハーンの来歴を示す重要な証拠となっている。

ワット・サマナーナムボーリハーンの布薩堂正面の破風には、ラーマ五世のプララーチャランチャゴーン（紋章）であるプラキアウ王冠が見える（「プララーチャランチャゴーン」とは国王各々が持つ紋章のことである）。

またシーマー結界石には、ラーマ四世の紋章であるプラマハーピチャイモンクット王冠が見える。このことからワット・サマナーナムボーリハーンの布薩堂は当時の「王室趣味」（プララーチャニヨム）の様式に沿って建設されていることがわかる。布薩堂はラーマ四世期に、初代住職となったプラクルーカナーナムサマナーチャー、別名オン・チールップ、またはルワンプーチールップと、タイ人、中国人、ベトナム人の信徒が協力して労働力や資材を供出して建設し、ラーマ五世が土地と「ワット・サマナーナムボーリハーン」

の名前を下賜した¹³⁷。

二人の王の紋章が残っていることから、二人の王がこの寺院の造営を支援したことを如実に示している。

現在のワット・サマナーナムボーリハーンの布薩堂
筆者タンヤーティップ・シーパナー撮影（2020年7月28日）

3.2 ワット・サマナーナムボーリハーンあるいはチュア・カインフォックの歴代住職

安南派仏教の宗派創設公認後のワット・サマナーナムボーリハーンの歴代住職は以下の通りである。

- 初代 プラクルーカナーナムサマナーチャーン（チー・ルップ Chí Lập）
- 第二代 オン・ソーラポチャナスントーン（プアック・キアンもしくはフォック・キアン Phước Kiến）
- 第三代 オン・ソーラポチャナスントーン（デューン・トゥルンもしくはデューン・デュン Trần Trung）
- 第四代 オン・ソーラパーンマトゥロット（バーウ・ウーン Bảo Ân）ベトナム人
- 第五代 オン・アナンタソーラナート（ギム・フー、ギーム・フーもしくはティン・ラーク Kim Phú、Tinh Lạc）中華系タイ人
- 第六代 プラカナーナムタムマメーターチャーン（ナロン・ティン・リアン Narong Tinh Riên）1985年から現在まで 中華系タイ人

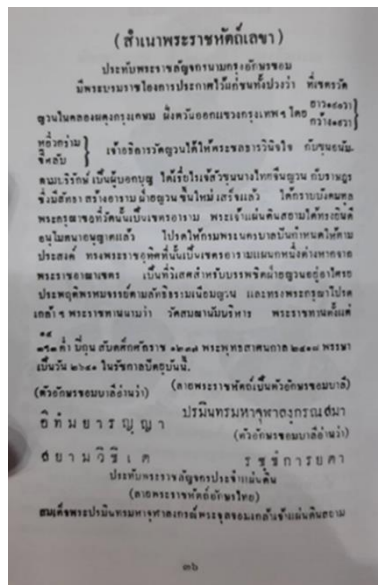
¹³⁷ 2020年2月21日にバンコク都ウィパーワディー病院においてタイ国安南派僧団長プラマハーカナーナムタムマパンヤーティワット（タノーム・ティアン・トゥック（Thanom Thiên Thực））にインタビューを行った際の見解と、2020年7月28日にバンコク都ワット・サマナーナムボーリハーンまたの名をチュア・カインフォックにおいてプラカナーナムタムマメーターチャーン（ナロン・ティン・リアン Narong Tinh Riên）にインタビューを行った際の見解に依拠する。

プラクルーカナーナムサマナーチャーン（チー・ルップ、タイ人の発音やタイ文献では、チー・ラップもしくはチー・ロップとなる）は、ベトナムから移住して来て、タイで得度したベトナム人である。初代の住職であり、ラーマ五世期に僧位階を受けてプラクルーカナーナムサマナーチャーンとなった。

さらにオン・チー・ルップについて述べると、チー・ルップは初めての僧団の住職と言われている。つまり安南派仏教がシャムにおける国内僧団として公認された後、僧団における最初の住職になったということである。だがラーマ五世御親書によると、オン・イアウ・グラーム、もしくはシアウ・チャーム（北部ベトナムの発音）、もしくはジウ・チャム（南部ベトナムの発音）も一緒に住職として言及されている。

さらに御親書によると、オン・ジウ・チャムはオン・チー・ルップよりも先にこの寺院の住職（チャオアアワート）もしくは僧院長（アーティガーン）であったとされており、住職代理もしくは以前所属したいずれかの寺院の住職であったのかもしれない。

さらにタイ国安南派僧団長のプラマハーカナーナムタムマバンヤーティワット（タノーム・ティアン・トゥック）は、オン・ジウ・チャムとオン・チー・ルップが同時期に寺院にいたと証言している¹³⁸。

ラーマ五世御親書の複製

出典: オン・ソーラパーンマトウロット（バーウ・ウーン）『仏法の光 (Rangsi Tham)』 p.36

しかし、オン・ジウ・チャムが住職、さもなくば住職代理であった頃より以前、ラーマ三世期に誰がこの寺の住職もしくは僧院長、僧団長であったかについては明確な情報は無い。

¹³⁸ 2020年2月21日にバンコク都ウィパーワディー病院においてタイ国安南派僧団長プラマハーカナーナムタムマバンヤーティワット（タノーム・ティアン・トゥック (Thanom Thiên Thực)）にインタビューを行った際の見解に依拠する。

4. ラッタナコーシン王朝初期のワット・サマナーナムボーリハーンの建立と維持発展におけるベトナム人の役割

ラッタナコーシン王朝初期の寺院の建設、およびその維持発展において、特にワット・サマナーナムボーリハーンではベトナムの人々が重要な役割を担った。

4.1 カーンチャナブリー出自のベトナム人

『タイ国安南派僧団記念集 (Anuson Khanasong Annamnikai Haeng Prathet Thai)』¹³⁹と『ダムロン親王御著書 ベトナム僧の物語 (Tamnan Phra Yuan Sueng Pen Phraniphon Khong Somdet Phraccaoborommawongthoe Kromphraya Damrongrachanuphap)』¹⁴⁰の二つの資料によると、ラーマ三世期、仏暦 2376 年 (1833 年) 巳年チャオプラーヤーボーディンタラデーチャー (シン・シンハセーニー) が兵を率いてベトナムまで遠征を行った際に、仏暦 2377 年 (1834 年) 午年、戦争奴隷としてベトナム人を捕囚してバンコクへ送ったという。

この時に送られたベトナム人には二集団があり、初めの集団は仏教徒のベトナム人たちであり、もう一つの集団はキリスト教徒のベトナム人たちであった。キリスト教徒のベトナム人には、王はバンコクのサームセーン準郡地区に家屋を与えた。一方で仏教徒のベトナム人はカーンチャンブリーに家屋を与えた¹⁴¹。それは 1832 年にカーンチャンブリーのパークプレークにおいてチャオプラーヤークランがモンの人々を監督して建設した新しい城壁の防衛のためであった。

ベトナム人キリスト教徒に関しては、以前よりキリスト教に入信したベトナム人がサームセーンに住んでいたことから、バンコクのサームセーン準郡に家屋を建ててやり、すでにシャムに逃がれて住んでいたベトナム人と一緒に住まわせた。この集落はクメールから移住してきたポルトガル系住民の集落と隣接しており、王弟ピンクラオ副王の庇護下に置かれた。そして王弟がまだソムデートチャオファークロマクンイサレートランサンの地位にあった頃にベトナム人を訓練し大砲兵隊にしたという。

¹³⁹ 前掲書 Khanasong Annamnikai Haeng Prathetthai. *Anuson Khanasong Annamnikai Haeng Prathetthai Dairap Praboromranchanuyat Hai Bamphenkuson Thaksinanupathan(Kongtek) Thawai Phraboromsop Phrabatsomdet Phra Paraminthon Maha Phumiphon Adunyadet Mahittalathibeson Ramathibodi Cakkrinaropdinthon Sayamintharithir Boromnatbophit* [追悼 タイ国安南派僧団がラーマ九世王の葬儀に追善供養 (ゴンテック) を行う勅許を賜る], 2頁。

¹⁴⁰ Ong Winaithonphisit Thianbao (Phu Ruapruam Khomun). *Tamnan Phrayuan Lae Watyuan Nai Prathet Phraniphon Khong Somdetphraccaoborommawongthoe Kromphraya Damrongrachanuphap* [ダムロン親王御著書 タイ国のベトナム僧とベトナム寺院の物語]. Thiraluek Nai Nganphamphenkusonayu Wat Mongkhon 74 Pi Phramahakhananamthampanyathiwat Caokhanayai Anamnikai Haeng Prathet Thai. (Krungthepmahanakhon: Windataproduct, 2546), 23頁。

¹⁴¹ 前掲書 Khanasong Annamnikai Haeng Prathetthai. *Anuson Khanasong Annamnikai Haeng Prathetthai Dairap Praboromranchanuyat Hai Bamphenkuson Thaksinanupathan(Kongtek) Thawai Phraboromsop Phrabatsomdet Phra Paraminthon Maha Phumiphon Adunyadet Mahittalathibeson Ramathibodi Cakkrinaropdinthon Sayamintharithir Boromnatbophit* [追悼 タイ国安南派僧団がラーマ九世王の葬儀に追善供養 (ゴンテック) を行う勅許を賜る], 2頁。

このラーマ三世期、カーンチャナブリーのベトナム人は協力して重要な安南派の寺院を建立した。この寺院がワット・ケント（Chùa Khánh Thọ）であり、別名ワット・ターウォーンワラーラームといい、現在に至るまでカーンチャナブリーの市内にある。またカーンチャナブリーには、昔ベトナム人が居住していた土地であったとされる「チュックヤーイユワン（ベトナムおばあちゃんの村）」という名の準郡がまだあるという。

続いてラーマ四世期には、王はカーンチャナブリーに住むベトナム人の多くがバンコクに帰りたがっていることを知ると、王は新しい居住地としてパドゥムガセーム運河の川岸を与え、家を建てることを許した。その後、彼らを王宮の大砲砲兵として召し抱えたという。

このようにベトナム人仏教徒たちは新しい居住地を得ると、功德を積むためにベトナム僧を招いて、寺院を建立し、集落の団結と統合の拠所とした。

ラーマ三世期、ワット・サマナーナムポーリハーンの建設が始まった頃（この時期、まだ布薩堂は建設されていなかった）には、すでにベトナム人仏教徒たちがこの地に移り住んでいたと信じられている。おそらくはラーマ三世期にチャオプラヤーボーディンタラデーチャー（シン・シンハセーニー）に付き随って来たベトナム人仏教徒たちはバンコクまで来たが、全員はカーンチャナブリーまで行くことができずに、一部はこの地にとどまり、寺院もしくは小さな僧院を建てたものと思われる

続いてラーマ四世から布薩堂建設の支援を受けつつ、カーンチャナブリーから再移住して一緒に集落を形成するようになったベトナム人たちと力を合わせて寺院建設を行った。そこにはおそらくは中国人の協力もあったものと思われる。この地には様々な出自の人々が集まっており、中国人もまた今日に至るまで特に商業地域を中心に住み続けている。

プラカーナーナムタムマメーターチャー（ナロン・ティン・リアン）へのインタヴューによると、この寺院の周辺は昔ベトナム人が住んでいた場所であり、パドゥンクルンガセーム運河の岸からナンルーン競馬場までの土地で生活をしていた。この土地は生計を立てるには十分に広い土地であった。

当時、ベトナム人はワット・サマナーナムポーリハーンの建立や維持発展に重要な役割を演じただけでなく、さらに軍事上でも重要な役割を担っていた。そして、王都の外郭を取り囲む運河であるパドゥンクルンガセーム運河の掘削工事に参加するためにこの地点に集められたのだという。

4.2 ワット・サマナーナムポーリハーンの建設修繕に協力したベトナム人とベトナム系住民

本節で語るべき個人は少なくとも三人いる。一人目は第三代タイ国安南派僧団長ブラクルーカナーナムサマナーチャー・チー・ルップであり、ワット・サマナーナムポーリハーンの住職でもあった。二人目はプラチョンラターンウィットチャイ、三人目はルアンアンナムニゴンリット、別名クンアンナムカームポーリラックである。

ワット・サマナーナムボーリハーンの住職 プラクルーカナーナムサマナーチャーン・チャー・ルップ（上の写真）

プラチョンラターンウィニットチャイ、別名プラチョンラターンウィニットチャイ（左下の写真）

クンアンナムカームボーリラック、別名ルアンアンナムニゴーンリット（右下の写真）
この三人の写真は現在、ワット・サマナーナムボーリハーン布薩堂の入り口の扉に掲げられている

一人目は、第三代タイ国安南派僧団長プラクルーカナーナムサマナーチャーン・チャー・ルップ（Chí Láp）であり、ワット・サマナーナムボーリハーンの住職であった。

オン・チャー・ルップはラーマ四世期に住職になり、ラーマ五世期にワット・サマナーナムボーリハーンの僧団組織上、最初の住職となった。また安南派僧団長としてプラクルーカナーナムサマナーチャーンの地位に就いた。

ラーマ四世期にオン・チャー・ルップは王に布薩堂建設の支援を願う奏上をして、下賜された。

オン・チャー・ルップはタイに移り住んできたベトナム人であるが、いつ来泰したのかよく分かっていない。ティワーリー・コーシットタナギアットの研究によると、ラーマ三世期にベトナム僧は皆タイ国内で具足戒を受けるようになり、プラクルーカナーナムサマナーチャーン・チャー・ルップもタイ国内で具足戒を受けたという¹⁴²。

プラマハーカナーナムタムマパンヤーティワット（タノーム・ティアン・トゥック Thanom Thien Thuc）とのインタビューによると、オン・チャー・ルップはベトナムで得度してきたというが、筆者はその証言は受け入れがたいと考えている。オン・チャー・ルップはやはりラーマ三世期にタイに入国し、オン・フンやオン・ジウ・チャムのようにタイで具足戒を受けたのではないだろうか。

それというのも、オン・ソーラパーンマトウロット（バーウ・ウーン）の著書『仏法の

¹⁴² Thiwari Khositthanakiat. *Kanpraptua Khong Phut Annamnikai Nai Krungthepmahanakhon* (The Adaptation of Annam-nikai in Bangkok)[安南派仏教のバンコクにおける適応], 38頁。

光』における記録によれば¹⁴³、オン・チー・ルップは仏暦 2445 年（1902 年）69 歳で死去している。そこから引き算をすると、生まれは仏暦 2376 年（1833 年）になる。僧籍に 48 年間あったので、チー・ルップが具足戒を受けたのは仏暦 2397 年（1854 年）となるからである。

二人目は、プラチョンラターンウィニットチャイ（チュン・チャラーヌクロ）、別名プラチョンラターンウィニットチャイである。

プラチョンラターンウィニットチャイ（チュン）¹⁴⁴は勸進者であり、寺の建設や維持補修のために富裕な華人、タイ貴族、中国人やベトナム人から寄進を集めた。

プラチョンラターンウィニットチャイ（チュン・チャラーヌクロ）は 1826 年にチャンタブリーに生まれた。父はムーンカヂョーンヂェーンチャラー（グン）、母の名前は未詳であるが、第一世代のベトナム人（ユアン・ガオ）であろう。彼は外国で教育を受けた最初の留学生でもあり、ラーマ三世期にイギリスに行き、航海術を学んで来た。そのためにラッタナコーシン王朝で最初の留学生と信じられている。西洋式の航海術の学位を得ており、当時、「キャプテン・チュン」の通り名で知られていた。

ラーマ四世期にプラチョンラターンウィニットチャイは官位を叙され、クンヂョーンヂェーンタレーの欽賜名を下賜された（年不詳）。続いて同ラーマ四世期 1862 年にルアンチョンラターンウィニットチャイに叙され、さらに 1888 年に官位が上がり、プラチョンラターンウィニットチャイを叙された。この役職は王都の大小の運河を警邏し、保全することであった。最後にプラヤーチョンラターンウィニットチャイに昇格し、運河局局長の役職となった¹⁴⁵。

運河局局長の役職に就くと、パドゥンクルンガセム運河の掘削に従事した。当時、掘削には多くのベトナム人たちが加わったと言われている。

三人目はルアンアンナムニゴンリット、別名クンアンナムカームボーリラックである¹⁴⁶。

¹⁴³ 前掲書 Ong Soraphanamathurot (Baw Oeng). *Rangsi Tham* [仏法の光], 41 頁。

¹⁴⁴ 彼の名前については、ラーマ五世の御親書によると、プラチョンラターンウィニットチャイと綴られている。しかし現在、プラチョンラターンウィニットチャイと呼ぶ人が多い。他の文書においてもプラチョンラターンウィニットチャイと綴られる。このことから推測するに、彼の本名はおそらくはプラチョンラターンウィニットチャイであり、昔ウィニットチャイの名はあまり用いられることはなかったであろう。いずれにしても、のちにプラチョンラターンウィニットチャイに綴りを変えたのだろう。さらに彼の名はワット・サマナーナムボーリハーンの布薩堂内の入り口の扉に張り付けられてある写真の下に記載されているのであるが、そこにはプラチョンラターンウィニットチャイ（チュン）と書かれている。プラチョンラターンウィニットチャイとプラチョンラターンウィニットチャイは、この点から同一人物と思われるが、興味深く、今後も調査を行う。

¹⁴⁵ Phonruea Ek Thawiwutthi Phongphiphat Thiprueksa Phiset Kongthaprua, *Nakriannok Khon Raek Khong Sayam Prathet* [シヤム国の最初の留学生], (Botkhwan) <http://www.rtni.org/th/ebook/9412/012.pdf>. (19 Tulakhom 2020).

¹⁴⁶ *Panha Phayakon Khong Hophrasamutwachirayan* [ワチラヤーン図書館の将来の問題], Caek Nai Ngansop Luangannamnikonrit, Pico Pho. So. 2465, Rongphim Sophonphiphatnakon, (Phim Khrang Thi 2), 2 頁。

多くの人が呼び慣れている名前はクンアンナムカームボーリラック（トー・アンナムグン）である。彼もまた勸進に協力し、寺院の維持補修に努めた。さらに市当局とワット・カインフォック、いわゆる昔のワット・サマナーナムボーリハーン周辺のベトナム人集落との相互連携のための仲介役を担った。

彼は 1849 年カーンチャナブリーのバーンユワン準郡に生まれた。父はベトナム人で名はムーンバンポーウェー（レーティーン）¹⁴⁷、母はナーンダーといい、父親はおそらくはラーマ三世期にベトナムから移住して来たと思われる。

ルアンアンナムニゴーンリット、別名クンアンナムカームニゴーンリットが公務に就いたのは 1866 年であり、ベトナム人大砲砲兵部隊、後に 1880 年からベトナム人大砲砲兵義勇部隊となる部隊の隊長の役職であった。

続いて 1887 年、ベトナム人大砲砲兵大隊の隊長に昇格し、1922 年に亡くなるまでこの地位にあった。

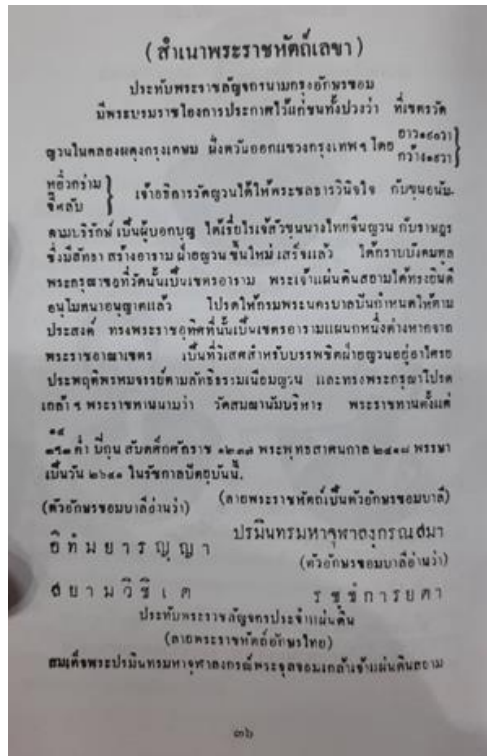
1898 年に官位を授かり、クンアンナムカームボーリラックとなった（軍務局公務に就任）。

次に 1905 年ルアンアンナムニゴーンリットに昇格した（ガラーホーム省公務に就任）¹⁴⁸。おそらくはこのおかげで少なくないベトナム人兵が安心してシャム軍の中で公務に就くことができたのだろう。

ルアンアンナムニゴーンリットは、1922 年 5 月 30 日、プラナコーン県ドゥシット郡バーンユワン準郡のワット・サマナーナムボーリハーン傍に建てた自宅において 73 歳で死去した。

¹⁴⁷ ムーンバンポーウェーの名前はベトナム語では綴ることはできない。

¹⁴⁸ 前掲書、*Panha Phayakon Khong Hophrasamutwachirayan* [ワチラヤーン図書館の将来の問題], 2頁。

ラーマ五世御親書の複製

プラチョンラターンウィニットチャイ (プラチョンラターンウィニットヂャイ) とクンアンナムカムポーリラック (ルアンアンナムニゴーンリット) の役割について言及しており、新しい寺の建立のためにタイ人、中国人、ベトナム人に勧進を行う役目を担った。
 出典：オン・ソーラパーンマトウロット (バーウ・ウーン) 『仏法の光 (Rangsi Tham)』 p.36

この二人の寺院への寄進は、トン・ユン・ヤーン (Thông Dung Gian) とホー・ユアン・ドック (Hò Duong Đức) のワット・クワンフォック別名ワット・アンナムニカーヤーラムもしくはバーンポーのベトナム寺の建立の際の寄進に比肩しうるものであろう。ラーマ一世の妻となったグウィアン・フック・エーンの妹もまた寄進者の一人であった。以上、この三名は皆、ベトナム人であった。

5.ワット・サマナーナムポーリハーン界隈のベトナム人古集落

5.1 ベトナム人古集落の来歴

もしラーマ三世期に、僧院の形にしろ、寺院の形にしろ、この寺院が創建されたのであれば、この寺院の周辺の土地にそれ以前からベトナム集落があったことや、集落の人々が寺院の建設に協力してきたこと、さらにラーマ四世期にベトナム人の一団がカーンチャナブリーから移住してきてパドゥンクルンガセーム運河の岸辺の集落に加わることで、そのもとからあったベトナム人集落が拡大したのだということが整合的に理解できるであろう。

さらにラーマ四世期にはパドゥンクルンガセーム運河の掘削が行われたことで、運河に沿って船による流通が増加した。それによって様々な民族出自を持つ人々がベトナム人集

落と交じり合い、集落はさらに大きく成長した。ベトナム人たちは現在のナンルーン競馬場からマハーナーク市場、ナンルーン市場に至る長細い土地に住み、生計を立ててきた。このナンルーン地区はベトナム語で「キノの村」を意味するソム・キン (Xóm Kính) といい、ベトナム集落であることを示している。

ナンルーン地区のベトナム語の地名はソム・キン (Xóm Kính) といい、ベトナムの集落であったことを示している。そのために昔のナンルーン地区は少なくない数のベトナム人が在住していたのであろう。

さらにかつてマレー系ムスリムやチャム系ムスリムもワット・サマナーナムボーリハーンの集落からさほど遠くないマハーナーク運河の岸に住んでいた。この地域に居住していたチャム人、マレー人、ベトナム人は皆、ソムデートチャオプラヤーボーロムマハーシーヌリヤウォン (チュワン・ブンナーク)¹⁴⁹の孫であるチャオクンガラーホーム、別名チャオクンタハーン、本名チャオプラヤースラウォンワイヤワット (ウォーラ・ブンナーク)の庇護のもとに集まっていた。これらの民族集団はおそらくは王都の外堀となる運河の掘削の労働力となっていたと推測される (ただし中国人だけは賃金労働者として雇用され、掘削に来ていた)。その運河とはパドゥンクルンガセーム運河とプレームプラチャーゴーン運河のことであるが、プラヤーチョンラターンウィニットチャイ (チュン・チョンラーヌクロ) (運河局局長) がパドゥンクルンガセーム運河の掘削に関与していたことは、すでに述べた通りである。

昔、この地のベトナム人と海南系中国人は、瓦やタイル作り、木材加工を生業としていた。第二次世界大戦の頃までは寺院の前の通りにはまだ数多くの製材所や家具屋があり、ゴンテック儀礼に使う紙細工の職人もいた。

ゴンテック儀礼に用いる紙細工の製造については、昔からワット・サマナーナムボーリハーンの周辺集落に職人が集まっていた。ルワンポー・バーウ・ウーンが住職であった時に有名になり、王室公式行事としてゴンテック儀礼が王宮で挙行される際には昔からワット・サマナーナムボーリハーンの紙細工職人たちが雇用された。いずれにしても、この寺院周辺ではラーマ四世期もしくはラーマ五世期からゴンテック儀礼用の紙細工の製造が始まったと言われているが確証はない。しかし、紙を燃す儀礼の始まったラーマ四世期に製造が始まったと推測される。

この職は古くから伝承されてきたもので、1992年から1993年頃までゴンテック儀礼用の紙細工製造店が少なくとも二軒ほどあった。しかし、現在、それらの紙細工製造店はすべて移転してしまった。

¹⁴⁹ Walailak Songsiri. “Watyan Saphan Khao Kap Kanthopthuan Rueangrao Khong Chumchon Aeat Thi Mi Kansueksa Thang Manutsayawithaya Haeng Raek Khong Krungthep”[サパーン・カーウのベトナム寺とバンコクにおける最初の人類学研究としての密集集落の語りの再考]. Riapriang Muea 7 karakadakhom 2017, Suepkhon Muea 18 Singhakhom 2020, Cak website: <http://lek-prapai.org/home/view.php?id=5290>.

この飾り門は紙細工で作られており、門の構造は竹で作られ、色とりどりの紙細工が貼りつけられている。ワット・サマナーナムポーリハーンの近隣集落のベトナム人紙細工職人の仕事である。

出典：ワット・サマナーナムポーリハーン提供

歳月が経過してゆく中で、ベトナム人たちは少しずつ、もといた場所から出ていくものが増えていった。現在、ベトナムの血統を持つ人にほとんど出会えなくなっており、ただ集落の名前に「ラムパック運河のベトナム人集落（チュムチョンバーンユワンクローンラムパック）」などと残っているぐらいである。それというのも、第二次世界大戦後の冷戦期、特にベトナム戦争期などにタイ国中のベトナム人が恐れられ、信用されなくなったり、共産主義体制下にあった北ベトナムへの支援を疑われたりしたために、ベトナム人たちはタイ政府当局に行動を監視されたことにある。そのためにベトナム人集落で平穏に生活を送ることができなくなっただけではなく、自分がベトナム系住民であることを公言することさえも憚られるようになった。彼らは集落から出てゆき、様々な場所にちりぢりになってしまった。しかし、場所によっては機会がある度にベトナム人たちが密かに祖霊祭祀や新年の祭り（テト Tết）のような宗教儀礼を行うために集まって来ていたのであろう。しかし、ついにはそのようなこともなくなり、長い時間が経過してしまった。

5.2 ワット・サマナーナムポーリハーンの仏足堂（モントップ・ローイプラプッタバート）とベトナム人の遺骨

仏足堂（モントップ・ローイプラプッタバート）はワット・サマナーナムポーリハーンにある寺院施設の一つであり、現在の布薩堂の裏側にあり、堂には多くの遺骨が納められている。

安南派僧団長プラマハーカナーナムタムマパンヤーティワット（タノーム・ティアン・トゥック Thanom Thiện Thực）と安南派副僧団長兼ワット・サマナーナムポーリハーン住職

プラカーナムタムマメーターチャー（ナロン・ティン・リアン）によると、この堂は仏足堂（モントップ・ローイプラプッタバート）と呼ぶという。

この仏足堂はいかなる時代に建てられ、どのような重要性を持っているのだろうか。

1921年3月28日王室省大臣から、第一宮廷執事卿で国王秘書のプラヤーチャックラパーニーシーシーンウィスットのもとに、以下のような上奏状が届けられた。

56/2437号書状 今月6日到着 プラナコーン県ユワン準郡、ワット・サマナーナムポーリハーン住職、右副次官オン・ポチャナスントーンが本書状を送付し奉る。私は諸所の観点から、布薩堂裏手の仏足堂の建立について王の御寄進を賜りたく御願ひ申し上げ、本状を奏上し奉る。

私は先に道德局局長に質問を致し、次の回答を頂いた。オン・ポチャナスントーンが奏上した書状によると、自身で私財を募って（堂を）建設する計画はまだ完成していない。またこの仏足堂は保護すべき古跡とは言い難い。それというのも、これはワット・ウパイのプラクルーカーナムサマナーチャー（オン・テン・キアット）が作ったものであり、建設に着手されたがまだ完成に至っていない。そのために寺院の必須物とみなすことはできない。しかし、ラーマ五世の御代に、この寺院に王陛下が布薩堂を寄進し、王の所有物の一部とされた事例はあると述べられた。このような道德局局長の言に従うのであれば、最後の手段ではあるが、王に御寄進におすがりするより他なく奏上し奉る。

王室省大臣から第一宮廷執事卿兼国王秘書の
プラヤーチャックラパーニーシーシーンウィスットに送られた上奏状
出典：ワット・サマナーナムポーリハーン提供

この奏上状からわかるのは、オン・テンキアット、別名オン・タンキアット (Thanh Khiết)

が仏足堂の建立者であるということである¹⁵⁰。この仏足堂はおそらくラーマ五世期にチー・ルップがワット・サマナーナムボーリハーンの住職にあり、オン・テン・キアットが僧としてワット・サマナーナムボーリハーンにいた時に建設が始まったのだろう。

時は下り 1921 年、ラーマ六世期に当時ワット・サマナーナムボーリハーン住職であった右副次官オン・ポチャナスントーン(プアック・キアンもしくはフォック・キアン *Phước Kián* のこと)¹⁵¹が仏足堂を落成させるために寄付を求めた。しかし、この上記の書状の情報をまとめると、王室省大臣は未完成の仏足堂の建設のために王室財源から寄進することは、意図的に言及しないている。それというのもこの仏足堂にいかなる重要性も認められなかったからである。

上述の書状は、すでに何人かの人々が述べているように、仏足堂が 1940 年代に落成したことを裏づけている。

ワット・サマナーナムボーリハーンの仏足堂
筆者タンヤーティップ・シーパナー撮影 (2020 年 11 月 25 日)

¹⁵⁰ その後、オン・テン・キアットはワット・ウパイラートバムルの住職になり、オン・チー・ルップの次のブラクルーカナーナムサマナーヂャーンの僧位階を下賜された。

¹⁵¹ 当時、オン・プアック・キアンはオン・テン・キアット付きの無位階僧であった。同時期、オン・テン・キアットは第四代ブラクルーカナーナムサマナーヂャーンの地位にあった。前掲書 *Ong Winaitonphisit Tianbao (Phu Ruapruam Khomun). Tamnan Phrayuan Lae Watyuan Nai Prathet Phraniphon Khong Somdetphracaborommawongthoe Kromphraya Damrongrathanuphap* [ダムロン親王御著書 タイ国のベトナム僧とベトナム寺院の物語], 32-33頁。

ワット・サマナーナムポーリハーンの仏足堂の上部房室に置かれた仏足石
筆者タンヤーティップ・シーパナー撮影（2020年11月25日）

ワット・サマナーナムポーリハーンの仏足堂の上部房室の仏足石（赤い部分）
筆者タンヤーティップ・シーパナー撮影（2020年11月25日）

ワット・サマナーナムボーリハーンの仏足堂の上部房室の仏足石（赤い部分）
筆者タンヤーティップ・シーパナー撮影（2020年11月25日）

さらにタイ国安南派僧団長プラマハーカナーナムタムマパンヤーティワット（タノーム・ティアン・トゥック）とのインタビューによると¹⁵²、この仏足堂はオン・チー・ルップが住職であった時に建設され、ラーマ四世期、そうでなければラーマ五世期であったと信じられているという。

加えてプラマハーカナーナムタムマパンヤーティワット（タノーム・ティアン・トゥック）によると¹⁵³、その後、堂の上部小房室に仏足石を作って運び入れた。寺院側では、堂の中に仏足石を運び入れるためにラーマ六世の王室財源から寄進を願って奏上し、王は御寄進をされたが、金額は誰も覚えていないという。

この仏足堂は王室省大臣の見解では何の重要も見出せないと判断されたが、この堂は寺院と国内外のベトナム人との関係を示すものである。それはベトナム人の遺骨が持ち込まれ堂に納められていることから分かる。

プラマハーカナーナムタムマパンヤーティワット（タノーム・ティアン・トゥック）とプラカナーナムタムマメーターチャー（ナロン・ティン・リアン）の話によると、年を経る毎に仏足堂の周りに遺骨が集まるようになったという。仏足堂に納められている遺骨はタイ人や中国人から、以前、寺院の近くの集落に住んでいたベトナム人、様々な別な場所に居住していたベトナム人の遺骨まで多様な出自を持つようになっていった。またこの堂の周りに納骨する目的は、故人・家族等とこの寺院とのかかわりや、住職への帰依がある。堂の周囲に納められているベトナム人の遺骨は、この寺院とベトナム人、もしくは周

¹⁵² 2020年2月21日にバンコク都ウィパーワディー病院においてタイ国安南派僧団長プラマハーカナーナムタムマパンヤーティワット（タノーム・ティアン・トゥック（Thanom Thiện Thực））にインタビューを行った際の見解に依拠する。

¹⁵³ 2020年2月21日にバンコク都ウィパーワディー病院においてタイ国安南派僧団長プラマハーカナーナムタムマパンヤーティワット（タノーム・ティアン・トゥック（Thanom Thiện Thực））にインタビューを行った際の見解に依拠する。

辺集落とのつながりを示す標識となっており、そのために遺骨をこの寺院に納めているのである。いずれにしても、オン・テン・キアットがそもそもなぜこの仏足堂を建てたのか、その目的についてわれわれはもはや知ることはできない。

納骨されているベトナム人もしくはベトナム系住民について、生年月日や死亡年、出生地が、堂の周りの墓碑銘に彫り込まれている。大半はフランス統治時代、特にベトナム中央北部から、ラオスやタイ東北部を通過して移住してきたベトナム人である。

しかし古写真の調査によって、堂が建設される以前に遺骨を納めた古い時代の仏塔群が、現在の布薩堂のある辺りに並行するようであった塙の傍に整然と並んでおり、さらに布薩堂の前面に向かって伸びていたことが分かった。しかし、その後、この仏塔群は撤去され、次の時代には仏足堂一カ所にまとめて移し替えられてしまった。この古い時代の仏塔群にはおそらくラーマ四世期、ラーマ五世期にこの地に移住したベトナム移民たちの遺骨が納められていたと考えられる。

撤去されたワット・サマナーナムボーリハーンのタイ様式の古い仏塔群

出典：ワット・サマナーナムボーリハーン提供

古写真もなく、確証はないが、整然と並べられていた古い仏塔群があった土地の幅と長さがちょうど、かつてこの地にあったベトナム古集落の土地の広さに相当したという。

さらに寺の関係者の話によると、現在、関帝廟のある土地も古い仏塔の並んでいた土地にあたり、昔は葬儀の森（パーチャー）いわゆる古い墓地があり、ラーマ四世期とラーマ五世期に集落に住んでいたベトナム人の土葬地（ティーファンラーン）であったと信じられているという。

遺骨を仏足堂に移す際に、多くの遺骨は再び納骨されることなく、1954年から1955年頃に葬儀の森の中に撒かれてしまった。その時、多くの遺骨には、宗旨通りの儀礼や火葬を

してくれる親戚がすでにいなかったためである。そのためにラーマ四世期とラーマ五世期にこの地に住んでいたベトナム人たちの生年月日や死去年月日といった刻み残されるべき墓碑銘の痕跡が残らなかったのである。

仏足堂に残る墓碑銘から分かることは、多くはベトナム中央部もしくは中央北部から来たベトナム人であることぐらいである。研究者たちの調査によると、この堂は1940年代に建立され、堂建立の理由の一つは、タイ東北部を通過してタイに移住してきたベトナム移民たちの納骨のためであったと一般には結論づけられている。しかし、以上の理由から、1940年代に納骨のために建立されたという点は史実とは言えないであろう。

かつてこのワット・サマナーナムポーリハーンにはベトナム人の住職がおり、ベトナム語を話し、明らかなベトナム性を有していた。オン・チー・ルップやオン・チュン・ヂュン (Trần Trung)、オン・バーウ・ウーン (Bảo Ân) といった僧たちがいたことは、ベトナム人たちにとってこの寺院の仏足堂に父母や祖先の遺骨を納めにくる十分な理由の一つになり得ただろう。さらに真正のベトナム人であったルワンポー・バーウ・ウーンなどの住職とベトナム語で会話ができたために、この寺院に積徳に来たのだろう。バンコクや地方に住んでいたベトナム人たちは、この寺院を通してベトナム人らしさとベトナム文化とのつながりを維持した。それは「ユアン・ガオ」と呼ばれる古い越僑¹⁵⁴だけではなく、「ユワン・マイ」と呼ばれる新しい越僑¹⁵⁵も同様であった。

いずれにしても、ベトナム戦争期になると、寺院は北ベトナムを支援するベトナム人たちが逃げ隠れてくることを疑われ、監視されることになった。そのために新たなベトナム人をこの寺院に呼びよせることが少なくなっていっただけではなく、いつしか誰も来なくなり、亡くなった親戚や家族の遺骨を仏足堂に納骨することも少なくなっていった。その一方でこの堂に納骨に来る中国人やタイ人は残ったのである。

現在、この地でベトナム人に出会うことはもうないのである。

6. おわりに

ベトナムからタイに伝来した安南派仏教は、トンブリー王朝時代から少なくとも二百四十年以上の歴史があり、さらにラッタナコーシン王朝のラーマ四世期およびラーマ五世期にも漸次伝来し、帰依者が増え、歴代王からも寄進があつて次第に発展していった。

安南派仏教（別派として中国派仏教もある）の受容は、ラーマ五世期にベトナム人と中国人の僧たちに僧位階を下賜し、安南派（と中国派）をタイ仏教の一派として編入することから始まった。この編入は上座仏教とほぼ同等の地位で行われ、安南派仏教に多大な支援があつたことが推測される。

ワット・サマナーナムポーリハーンは、ラーマ四世、ラーマ五世、ラーマ六世、そして

¹⁵⁴ 古い越僑は、ユワン・ガオ、もしくは、ヴィエット・キェウ・クー (Việt kiều cũ)、もしくはヴィエット・クー (Việt cũ) という。

¹⁵⁵ 新しい越僑は、ユワン・マイ、もしくは、ヴィエット・キェウ・モイ (Việt kiều mới)、もしくはヴィエット・モイ (Việt mới) という。

ラーマ九世から、他の安南派寺院と同様に篤い支援を受けた。

トンプリー王朝時代からのベトナム移民は、ベトナムから来た大乘仏教の宗教者をリーダーにしてタイで安南派寺院の建設や寄進を行った。

ワット・サマナーナムボーリハーン周辺にかつてあったベトナム人集落は、寺院建設において重要な役割を果たした。これは他の安南派寺院の建設の場合も同様であり、例えばワット・アンナムニカーヤーラームの周辺には、ラーマ一世期に形成されたベトナム人集落があるが、そのベトナム人たちは協力して、自分の寺院の建設や寄進を行っている。

さらにカンチャナブリーのワット・ターウォーンワラーラムもまた、ラーマ三世期にカンボジアでの戦争で捕囚されたベトナム人たちによって建立された。その後、彼らはバンコクへの帰還が許され、パドゥンクルンガセーム運河の岸辺に住むようになった。

このようにベトナム人たちは多くの寺院の建設に少なくない貢献をしてきた。しかし、続いて人口が増加した中国人が安南派寺院の運営に参加するようになり、さらに地域に住むベトナム人の人口が様々な理由で減少していくと、安南派寺院の中には中国派寺院に宗旨替えをする寺院も現れた。例えばサムパンタウォン地区の寺院ワット・ティパヤワーリーウィハーン（別名ワット・ガーマロ）やワット・バムペンヂェンプロット（別名ワット・ビアンフォック）がそうである。近年、建立された安南派寺院も数多くあるが、僧はタイ人や中華系タイ人が多くなっており、現在、ベトナム系の僧はいない。

かつてワット・サマナーナムボーリハーンは、古い越僑たち（「ユアン・ガオ」とも呼ばれる）と新しい越僑たち（「ユワン・マイ」とも呼ばれる）がともに訪れる寺院であり、主に読経、拝仏、積徳のために参拝に来ていた。それは寺院の歴史が非常に長く、自分の祖先とのつながりが密接であったためである。また何代かの住職は、真正のベトナム人であり、明瞭なベトナム語を話し、さらに招魂儀礼などの儀式の挙行で有名であった。例えば、すでに紹介した住職、ルアンポー・バーウ・ウーンはタイ人社会でも少なくない尊敬を獲得していた。

さらにワット・アンナムニカーヤーラーラムの場合も、周辺には昔はベトナム人集落があり、この寺院でも何人かの歴代住職はベトナム人住職であった。そのためにこの寺院は一時期、ベトナム人の間で好まれた寺院であったという。

このようにトンプリー王朝期からラッタナコーシン王朝初期までのベトナム人のシャムへの移住に伴って、大乘仏教、いわゆる安南派仏教が同時にタイに伝来したことは否定できない。その根拠として、同時期にワット・サマナーナムボーリハーンを含めた様々な寺院が建立されたことが挙げられるのである。

それに関連してラッタナコーシン王朝初期に創建された安南派寺院、特にワット・サマナーナムボーリハーンには古い漢字いわゆる漢喃文字の仏教経典（プラカンピー）と経文（プラースト）が伝えられている点は大変興味深い。四名の僧、プラマハーカナーナムタムマパンヤーティワット（タノーム・ティアン・トゥック）、プラカナーナムタムメーターチャーソン（ナロン・ティン・リアン）、オン・ポチャナゴンゴソンおよびオン・パラットタムマパンヤーティワットへのインタビューによると、第一に、その経典や経文は僧

たちがベトナムから持ち込んだものであるという。ベトナムからシャムまでの道のりは遠く、険しかったためにあまり多くは持ち込めなかったと思われる。第二に、僧らの記憶を頼りに、写経されたものも含まれるという。現在もタイ語によって記録の書き写しが行われており、おそらくはいまだ研究者が研究に及んでいない特殊なやり方で行われているかもしれないという。

安南派寺院にまつわる話の数々は、様々な観点から興味の尽きないものであり、さらに研究が深められるべきであろう。例えば、ワット・サマナーナムボーリハーン周辺のベトナム人古集落や近隣地域、つまりラーマ四世期とラーマ五世期にパドゥンクルンガセム運河の岸にあった集落と、さらに過去に一時期に少なくない数のベトナム人がかつて住んでいたと筆者が推測しているナーンルーン地区のベトナム人集落についての興味も尽きない。

以上をもって本稿における研究はすべてとなる。とても分量が少なく、また多くの文献の小断片をつなぎ合わせたただけとなってしまった部分もある歴史学論考となってしまったかもしれない。今後さらにタイの安南派寺院とベトナムとの関係性について、過去そして現在にいたる諸問題から研究してゆく価値があるだろう。

参考文献

- Đại Nam thực lục chính biên, Viện Sử học.* (The Official Historical Records of Nguyen Dynasty), Institute of History (Hanoi, 1963).
- Edward Van Roy. *Siamese Melting Pot: Ethnic Minorities in the Making of Bangkok* [シャムのメルティングポット：バンコク都形成の中の少数民族] (Chiang Mai: Silkworm Books, 2017).
- Simon de La Loubere. *Map of Ayutthaya Pub. 1693 (Eng Ver.)* [アユッタヤーの地図 1693 出版 (英語版)] Ayutthaya Historical Research, Website: https://www.ayutthaya-history.com/Geo_Map_DeLaLoubere.html.
- Peter A. Poole. *The Vietnamese in Thailand: A Historical Perspective* [タイの中のベトナム人：歴史的視点から] (Ithaca: Cornell University Press, 1970).
- Bodindecha (Sing Singhaseni), Caophraya. (Riapriang). *Anamsayamyut Waduai Kansongkhram Rawang Thai Kap Lao Khamen Lae Yuan* [タイとラオス、クメール、ベトナム間の戦いであった安南シャム戦争] (Pranakhon: Phraepitthaya, 2514) .
- Caokhanayai Annamnikai Haeng Prathet Thai. *Anuson Ngan Phraratchathan Phloengsop Phrakhananamthamsamathiwat (Yak Moengmahathera) Caoawat Wat Mongkhonsamakhom Khanayai Annamnikaittimsak* [追悼 ワット・モンコンサマーコン住職兼アナムニカーイ名誉僧団長プラカナーナムタムマサマーティワット (ヤークムーンマハーテラ) の葬儀]. Na Meru Wat Samnanamborihan Krungthepmahanakhon (Krungthepmahanakhon: Prachachon, 2537).
- Hocotmaiht. *Prawattisat Kanopphayop Khong Chao Wiatnam* [ベトナム人の移住の歴史], Suepkhon Muea 10 Phruetsacikayon 2563. Cak Website: <http://catholichaab.com/main/index.php/2015-09-22-02-53-59/2015-09-30-02-35-12/527-2015-10-19-04-34-47>.
- Hophrasamut Wachirayan. *Panha Phayakon Khong Hophrasamutwachirayan* [ワチラヤーン図書

- 館の将来の問題]. Caek Nai Ngansop Luangannamnikonrit, Phim Khrang Thi 2 (Krungthepmahanakhon: Rongphim Sophonphiphatnakon, Pico 2465).
- Khana Kammakan Cattham Nangsue Prawat Wat Kusonsamakhon. *Prawat Wat Kusonsamakhon* [グソンサマーコンの歴史] (印刷所不詳, 出版年不詳).
- Khanasong Annamnikai Haeng Prathet Thai. *Caroen Tham Panyanuson* [チャルーン・タムバンヤーを偲ぶ] Catphim Nueangnai Phithi Bamphenkuson Khrop 100 Wan Phramahakhananamthampanyathiwat (Caroen kinciaomahathen) Na Wat Kusonsamakhon Thanonratchawong Khwaeng Samphanthawong Krungthepmahanakhon Wan Angkhan Thi 23 Duean Karakadakhom 2561 (Krungthepmahanakhon: Amarin Print and Publishing, 2561).
- Khanasong Annamnikai Haeng Prathet Thai. *Anuson Khanasong Annamnikai Haeng Prathet Thai Dairap Praboromrachanuyat Hai Bamphenkuson Thaksinanupathan(Kongtek) Thawai Phraboromsop Phrabatsomdet Phra Paraminthon Maha Phumiphon Adunyadet Mahittalathibeson Ramathibodi Cakkrinaropdinthon Sayamintharithat Boromnatbophit* [追悼 タイ国安南派僧団がラーマ九世王の葬儀に追善供養 (ゴンテック) を行う勅許を賜る] Na Phrathinang Dusitmahaprasat Nai Phraborommaharatchawang Wan Angkhan Thi 21 Minakhom Phutthasakkarat 2560 (Krungthepmahanakhon: Amarin Print and Publishing, 2560).
- Ong Baidikapricha Thiankue Lae Naipracha Kunsuwan (Phu Ruapruam/Riapriang). *Phraratchathan Nam Wat Thawonwararam* [ワット・ターウォーンワラーラムの名の下賜]. (Kancanaburi: Phonsawankanphim, 2539).
- Ong Soraphanamathurot (Baw Oeng) Caoawat Wat Samnanamborihan Plae Pen Phasa Thai Doi Nai Sathian Phottinantha. *Banphacha Upasombot Withi Annamnikai* [安南派儀礼による出家について]. Phim Pen Anuson Nai Ngan Phraratchathan Phloengsop Phrakhru Khananamsomnacan (Pho Sai) Caokhanayai Annamnikai Na Meru Wat Samnanamborihan (Watyuan Saphankhao) Phranakhon (phranakhon; Rongphim Sahawitthayaphanit, 2502).
- Ong Soraphanamathurot (Baw Oeng). Rangsi Tham [仏法の光]. (Krungthep: Prachachon, 2552).
- Ong Winaithonphisit Thianbao (Phu Ruapruam Khomun). *Tamnan Phrayuan Lae Watyuan Nai Prathet Phraniphon Khong Somdetphracaaborommawongthoe Kromphraya Damrongrachanuphap* [ダムロン親王御著書 タイ国のベトナム僧とベトナム寺院の物語]. Thiraluek Nai Nganphamphenkusonayu Wat Mongkhon 74 Pi Phramahakhananamthampanyathiwat Caokhanayai Anamnikai Haeng Prathet Thai. (Krungthepmahanakhon: Windataprodak, 2546).
- Phonruea Ek Thawiwutthi Phongphiphat Thiprueksa Phiset Kongthapruea. *Nakriannok Khon Raek Khong Sayam Prathet* [シヤム国の最初の留学生], (Botkhwam). Suepkhon Muea 19 Tulakhom 2563, Cak Website: <http://www.rtni.org/th/ebook/9412/012.pdf>.
- Phrakhrukhananamsamanacan (Phorian Pao) (Ruapruam Lae Riapriang) *Prawat Phrasong Annamnikai Nai Ratchaanacakthai Lae Prawat Khwampenma Khong Chonchueeachatyuan Nai Samai Rattanakosin Sueng Kiaokap Prathet Thai Tiphim Pen Thampli Nai Ngan Phraratchathan Phloengsop Ong Soraphanamathurot (Baw Oeng) Na Meru Wat Samnanamborihan Nangloeng Phranakhon Wan Thi 28 Mesayon 2511* [タイ王国における安南派僧団の歴史 タイ国ラッタナコーシン王朝初期のベトナム系住民の来歴 仏暦 2511 年 4 月 28 日バンコク都ナーンルーンワット・サマナーナムポーリハーンにおいて高僧ソーラパーンマトゥロット (バーウ・ウーン) の葬儀の法事として出版] (Phranakhon: Rongphim Prayunwong, 2511).

- Phrakhrukananamsamanacan (Phorian Pao) (Ruapruam Lae Riapriang). *Prawat Phrasong Annamnikai Nai Ratchaanacakthai Lae Prawat Khwampenma Khong Chonchueachatyuan Nai Samai Rattanakosin Sueng Kiaokap Prathet Thai* [タイ王国における安南派僧団の歴史 タイ国ラッタナコーシン王朝初期のベトナム系住民の来歴]. Nai Thiraluek Nganchalong Samanasak Pen Phrarachakhana Thi Phrakhananamsamnacan (Phorian Pao) Caoawat Wat Chaiyaphumkaram Krungthepmahanakhon (Krungthepmahanakhon: Prachachon, 2535).
- Phutsadi Canthawimon. *Wiatnam Nai Mueangthai* [タイの中のベトナム]. (Krungthepmahanakhon: Rongphim Mahawitthayalai Thammasat, 2541).
- Sinin Noibunnaeo (Bannathikan). *Phraratchaphongsawadan Krungthonburi Phaendin Somdetphraboromracha Thi 4 (Somdetphracaotaksinmaharat) Chabap Mo Bratle* [プラボーロマラーチャー四世(タークシン王)が領土とせるトンブリー王朝年代記ブラッドレー博士版]. Phim Khrang Thi 3, (Krungthep: Khosit, 2554).
- Somdet Phracaoborommawongthoe Kromphraya Damrongrachanuphap. *Phraratchaphongsawadan Krungrattanakosin Ratchakan Thi 2* [ラーマ二世ラッタナコーシン王朝年代記]. Phim Khrang Thi 9 (Krungthep: Kromsinlapakon, 2546).
- Sowattri Na Thalung, Watyuan: Botbat Danphithikam Lae Khwamsamphan Thi Mi To Chumchon Nai Khetkrungthepmahanakhon [ベトナム寺院：バンコク首都圏の集落における儀式での役割と関係性]. (Witthayaniphon Sangkhomwitthaya Lae Manutsayawitthaya Mahabandit Sakha manutsayawitthaya Khanasangkhomwitthaya Lae Manutsayawitthaya mahawitthayalaithammasat, 2537) .
- Thiphakkonwong (Kham Bunnak), Caophraya (Riapriang); Somdet Phracaoborommawongthoe Kromphraya Damrongrachanuphap (Songtruat Chamra Lae Songniphon Athibai) *Phraratchaphongsawadan Krungrattanakosin Ratchakan Thi 1* [ラーマ一世ラッタナコーシン王朝年代記] (Krungthep: Kong Wannakhadi Lae Prawattisat Kromsinlapakon, 2545).
- Thiphakkonwong (Kham Bunnak), Caophraya. *Phraratchaphongsawadan Krungrattanakosin Ratchakan Thi 1* [ラーマ一世ラッタナコーシン王朝年代記] (Krungthep: Ongkankhakhongkurusapha, 2526).
- Thiphakonwongmahakosathibodi (Kham Bunnak), Caophraya. *Phraratchaphongsawadan Krungrattanakosin Ratchakan Thi 4* [ラーマ四世ラッタナコーシン王朝年代記] (Krungthep: Thai Quality Books, 2560).
- Thiphakonwongmahakosathibodi (Kham), Caophraya. *Phraratchaphongsawadan Krungrattanakosin Ratchakan Thi 4 Pho. So. 2394-2411 Chabap Caophraya Thiphakonwong* [ラーマ四世ラッタナコーシン王朝年代記 仏暦 2394-2411 年 デャオプレーヤーティパーゴーンウォン版] Phim Pen Thiraluek Nai Ngan Phraratchathan Phloengsop Khunying Thammasanet (Op Bunnak) Wanthe 17 Kumphaphan Pho. So. 2477 Na Wat Prayunwongsawat (Phranakhon: Rongphim Phracan, 2477).
- Thiphakonwongmahakosathibodi, Caophraya. *Phraratchaphongsawadan Krungrattanakosin Ratchakan Thi 3* [ラーマ三世ラッタナコーシン王朝年代記] (Krungthep: Khurusaphalatphrao, 2547)
- Thiwari Khositthanakiat. *Kanpraptua Khong Phut Annamnikai Nai Krungthepmahanakhon* (The Adaptation of Annam-nikai in Bangkok)[安南派仏教のバンコクにおける適応] (Witthayaniphon Aksonsatmahabandit Sakhawicha Thaisueksa Khanaaksonsat Culalongkonmahawitthayalai, 2548) .

- Walailak Songsiri. “Watyuan Saphan Khao Kap Kanthopthuan Rueangrao Khong Chumchon Aeat Thi Mi Kansueksa Thang Manutsayawitthaya Haeng Raek Khong Krungthep”[サパーン・カーウのベトナム寺とバンコクにおける最初の人類学研究としての密集集落の語りの再考]. Riapriang Muea 7 karakadakhom 2017, Suepkhon Muea 18 Singhakhom 2020, cak website: <http://lek-prapai.org/home/view.php?id=5290>.
- Wat Uphairatchbamrung. *Uphai Chalong2543* [仏暦 2543 ウパイを祝う] (Krungthepmahanakhon: Prachachon, 2543).
- “23 Khut Khlong Phadungkrungkasem Lae Sang Pom”[23. パドゥンクルンガセーム運河の掘削と城壁の建造], *Wachirayan*. Suepkhon Muea 10 Phruetsacikayon 2563, Cak Website: <https://vajirayana.org/>.
- “Saphan Thewadanaruemit` Prakan Pongkan Phranakhon”[「テーワダーナルミット橋」王都防衛の砦として]. *Sinlapawatthanatham*. Suepkhon Muea 10 Phruetsacikayon 2563, Cak website: https://www.silpa-mag.com/news/article_3588.

ประวัติการศึกษาและผลงานทางวิชาการ

ธัญญาทิพย์ ศรีพนา

ธัญญาทิพย์ ศรีพนา เป็นนักเรียนทุนของรัฐบาลฝรั่งเศส จบการศึกษาระดับปริญญาเอกทางรัฐศาสตร์จากคณะกฎหมายและรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเอกซ์-มาร์ไซย์ III) เมืองเอกซ์-ออง-โปรวองซ์ ประเทศฝรั่งเศส จบการศึกษาระดับปริญญาโทและปริญญาตรีทางรัฐศาสตร์ (ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ) จากคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และระดับมัธยมศึกษาจากโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา กรุงเทพมหานคร

ธัญญาทิพย์ ศรีพนา เป็นนักวิจัยอาวุโสและผู้บรรยายประจำสถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีความเชี่ยวชาญและทำวิจัยในด้านเวียดนามตั้งแต่ปี พ.ศ. 2531 (ค.ศ. 1988) มีประสบการณ์ในการทำวิจัยในประเทศลาว กัมพูชา มาเลเซีย ญีปุ่น ฝรั่งเศส แคนาดา และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำวิจัยเชิงลึกในประเทศเวียดนาม

ธัญญาทิพย์ ศรีพนา เป็นนักวิชาการอาคันตุกะในหลายสถาบัน ดังเช่น ศูนย์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา (Center for Southeast Asian Studies หรือ CSEAS) มหาวิทยาลัยเกียวโต ประเทศญี่ปุ่น ในปี 2011 และ 2019 ; Universiti Kebangsaan Malaysia ประเทศมาเลเซีย (ด้วยทุนของ Asian Public Intellectuals or API Fellowships Program-Nippon Foundation); ศูนย์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา ณ กรุงเทพมหานคร (ด้วยทุนของ Asian Scholarship Foundation-Ford Foundation, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย); Institut de Recherche sur le Sud - Est Asiatique (IRSEA) หรือ IrAsia ในประเทศฝรั่งเศส (ด้วยทุนของรัฐบาลฝรั่งเศส); และที่ Laval University เมืองควิเบก ประเทศแคนาดา (ด้วยทุนของ Canadian International Development Agency หรือ CIDA)

ในฐานะนักวิชาการด้านเวียดนามศึกษา ธัญญาทิพย์ ศรีพนา ศึกษาและทำวิจัยเกี่ยวกับการเมืองในปัจจุบันของเวียดนาม เศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่าง

ยิ่ง ความสัมพันธ์ไทย-เวียดนาม ชายแดนระหว่างเวียดนามกับประเทศเพื่อนบ้าน อีกทั้ง ประเด็นความมั่นคงอันรวมถึง ประเด็นเวียดนามกับทะเลจีนใต้ ส่วนในประเด็นเกี่ยวกับ อาเซียนและลุ่มน้ำโขง มีดังเช่น การเชื่อมโยงระหว่างกันในอาเซียนและภูมิภาคลุ่มน้ำโขงทั้ง ในด้านกายภาพและวัฒนธรรม

ในด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเวียดนาม ัญญาทิพย์ ศรีพนา ได้ทำวิจัยเกี่ยวกับชาว เวียดนามในประเทศไทย โฮจิมินห์ในประเทศไทย ขบวนการรักชาติเวียดนามในประเทศไทย

ผลงานวิจัยของ ัญญาทิพย์ ศรีพนา มีดังเช่น

- *เหวียด เกี้ยว ในประเทศไทยกับความสัมพันธ์ไทย-เวียดนาม (รางวัลผลงานวิจัย ดีเด่นประจำปี 2005/2548 ของกองทุนรัชดาภิเษกสมโภช จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย)*
- *ไทยกับการกู้ชาติเวียดนามในช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 20*
- *โงถิหเวะ (Ngô Thị Huệ) กับความทรงจำในประเทศไทย*
- *ตามรอยโฮจิมินห์ในสยาม*
- *ความหลากหลายทางเพศในเวียดนามที่กำลังเปลี่ยนแปลง*
- *สถานการณ์แรงงานเวียดนามในมาเลเซีย*
- *แนวความคิดใหม่ของนโยบายต่างประเทศเวียดนาม*
- *นโยบายต่างประเทศของเวียดนามต่อไทยหลังปี1986*
- *ความสัมพันธ์ไทย-เวียดนาม หลังการปฏิรูปทางเศรษฐกิจเวียดนาม*
- *อิทธิพลของจีนต่อเวียดนามผ่านการค้าชายแดนเวียดนาม-จีน*
- *เวียดนามกับทะเลจีนใต้*
- *การศึกษาเส้นทางหมายเลข 8 : เส้นทางการค้าและเส้นทางท่องเที่ยว ?*
- *เส้นทางหมายเลข 9 ในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงกับความมั่นคงไทย*
- *การท่องเที่ยวทางใต้เวียดนาม : โอกาสต่อการท่องเที่ยวไทย*
- *การพัฒนาความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวไทย-เวียดนามบนเส้นทางหมายเลข 9 และพื้นที่ต่อเนื่อง*

- การลงทุนของประเทศอุตสาหกรรมใหม่และญี่ปุ่นในเวียดนาม
- การลงทุนไทยในเวียดนาม
- การค้าไทย-เวียดนาม

ในฐานะผู้บรรยาย

ในฐานะผู้บรรยาย ัญญาทิพย์ ศรีพนา เป็นอาจารย์สอนในหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนามนุษย์และสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย; มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์; มหาวิทยาลัยศิลปากร; มหาวิทยาลัยรามคำแหง; มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี; วิทยาลัยการทัพอากาศ กรมยุทธศึกษาทหารอากาศ กองทัพอากาศไทย; กรมข่าวทหาร กองบัญชาการกองทัพไทย เป็นต้น

ในต่างประเทศ ัญญาทิพย์ ศรีพนา ได้รับเชิญเป็นครั้งคราวในการบรรยาย ณ College for Asean Studies at Guangxi University for Nationalities, Nanning, Guangxi (China); University of Social Science and Humanities, Vietnam National University (Hanoi, Vietnam); Universiti Kebangsaan Malaysia เป็นต้น

การรับพระราชทานรางวัล

-เข็มวิทยฐานะ (เข็ม “นภยาธิปถย์”) ในฐานะผู้ทรงคุณวุฒิของวิทยาลัยการทัพอากาศ จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ในวันพฤหัสบดีที่ 10 พฤษภาคม 2550 ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต

-กิตติบัตรผลงานวิจัยดีเด่นในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร ประจำปี 2549 จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี วันศุกร์ที่ 14 กรกฎาคม 2549 ณ หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในฐานะที่ได้รับรางวัลผลงานวิจัยดีเด่น กองทุนรัชดาภิเษกสมโภช ประจำปี 2548 ผลงานวิจัยเรื่อง “เหวี่ยงต เกี่ยวในประเทศไทยกับความสัมพันธ์ไทย-เวียดนาม”

ผู้แปลแปลภาษาญี่ปุ่น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มาซายุกิ นิชิตะ เป็นอาจารย์อำนวยการและอดีตรองหัวหน้าศูนย์
ญี่ปุ่นศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Biography

Thanyathip Sripana

Thanyathip Sripana, a grantee of French government scholarship, received PhD in Political Sciences (Doctorat es Sciences Politiques) from la Faculté de Droit et de Science Politique, l'Université d'Aix-Marseille III, Aix-en-Provence in France. She received M.A. and B.A. (International Relations) from Faculty of Political Science at Thammasat University, and High school certificate from Triam Udom Suksa School in Bangkok.

She served as researcher and lecturer at the Institute of Asian Studies, Chulalongkorn University. Vietnamese Studies has taken up much of her time since 1988. With her experience doing research in Laos, Cambodia, Malaysia, Japan, France and Canada., she has been conducting in-depth research in Vietnam in particular.

Thanyathip Sripana was Visiting Research Scholar at various institutions including Center for Southeast Asian Studies (CSEAS) in Kyoto University, Japan (2011 and 2019); Universiti Kebangsaan Malaysia (supported by Asian Public Intellectuals or *API Fellowships Program*-Nippon Foundation) (2009-2010); Center for Southeast Asian Studies in Hanoi, Vietnam, in several occasions (supported by Asian Scholarship Foundation-Ford Foundation, Thailand Research Fund, Chulalongkorn University); l'Institut de Recherche sur le Sud-Est Asiatique (IRSEA) , later called IrAsia, in France (with French government scholarship); and at Laval University, Quebec City in Canada (supported by Canadian International Development Agency / CIDA)

As an academic on Vietnam, her research work covers Contemporary Politics; Economic aspects; International Relations (Vietnam's Foreign Policy, Thailand-Vietnam Relationship in particular); Border between Vietnam and its neighboring countries; Asean and Mekong issues, such as Mekong and Asean Connectivity covering Infrastructure and Cultural aspects; as well as Security issues, including the issue on Vietnam and South China Sea. Culture and History are included in her research work, including issues on Vietnamese Overseas in Thailand, Ho Chi Minh in Thailand, and Vietnamese Patriotic Movement in Thailand, etc.

Her research works are as follows :

- *Viet Kieu in Thailand in Thai-Vietnamese Relationship (Distinguished Research Award 2005 from Chulalongkorn University)*
- *Thailand and Vietnamese Patriotic Movement in the Mid-20th Century;*
- *Ngô Thị Huệ and her Reminiscence of Thailand;*
- *Tracing Hồ Chí Minh's Sojourn in Siam;*
- *Gender Diversity in Changing Viet Nam;*
- *The Situation of the Vietnamese Labour in Malaysia ;*
- *New Thinking of Vietnam's Foreign Policy;*
- *Vietnam's Foreign Policy towards Thailand after 1986;*
- *Thai-Vietnamese Relationship after Vietnamese Economic Reform;*
- *China's Influence on Vietnam through Vietnam-China Border Trade;*
- *Vietnam and South China Sea;*
- *The Study on the Route No. 8 in the Greater Mekong Sub-region;*
- *The Route No.9 in the Greater Mekong Sub-region and Thai Security;*
- *Tourism in South of Vietnam: Opportunities for Thai Tourism;*
- *Thailand-Vietnam Cooperation Development on Tourism on the Route No.9 and the Adjacent Areas*

- *Investment of Newly-Industrialized Countries and Japan in Vietnam*
- *Thai Investment in Vietnam;*
- *Thailand-Vietnam Trade*

As lecturer

Thanyathip Sripana delivered lecture for the Master of Arts Program in Human and Social Development, Institute of Asian Studies, Chulalongkorn University. She's also guest lecturer at several institutions in Thailand, as follows: Thammasat University; Silpakorn University; Ramkhamhaeng University; Ubon Rachathani University; as well as Air War College, Directorate Education and Training, Royal Thai Air Force; Directorate of Joint Intelligence, Royal Thai Armed Forces Headquarters, etc.

In abroad, as guest lecturer, she occasionally delivered lectures at College for Asean Studies at Guangxi University for Nationalities, Nanning, Guangxi (China), University of Social Science and Humanities, Vietnam National University (Hanoi, Vietnam), Universiti Kebangsaan Malaysia.

Awards

Thanyathip Sripana received awards as follows:

Air War College Identification Badge (Noppayathipat Badge), conferred in recognition of her service to the Air War College as a senior expert, by His Majesty King Bhumibol Adulyadej, on 10 May 2007, at Dusidalai Hall, Chitralada Villa, Dusit Palace.

Distinguished Research Award Certificate, conferred by Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn, at the Degree Congregation Ceremony on July 14th, 2006, Chulalongkorn University, in recognition of the Ratchadaphiseksomphot Endowment Fund's Distinguished Research Award 2005, for the research on "Viet Kieu in Thailand in Thai-Vietnamese Relationship.

Japanese Translator

Dr. Masayuki Nishida is Visiting Scholar and ex-Vice Director of Japanese Studies Center, Faculty of Humanities, Chiang Mai University.

略歴

タンヤーンティップ・シーパナー

タンヤーンティップ・シーパナーは、フランス政府奨学生としてエクス＝アン＝プロヴァンス県のエクス＝マルセイユ第3大学法政治科学学部に進学し、PhD（政治科学）を授与された。修士号と学士号はタマサート大学政治社会学部で国際関係学を修め、高校はバンコクのトリナムウドムスクサー校を卒業した。

さらにチュラーロンコーン大学アジア研究所において1988年から上級研究員兼講師として所属し、ベトナム研究に携わった。またラオス、カンボジア、マレーシア、日本、フランス、カナダに渡り、ベトナム研究を専門として研究を行ってきた。

タンヤーンティップは海外の研究機関にも数多く在籍した経歴を持つ。日本の京都大学東南アジア地域研究研究所（2011年および2019年）を含めて、マレーシア国民大学（日本財団APIフェローシップ助成）（2009年-2010年）、ベトナム・ハノイ東南アジア研究センター（複数回、フォード財団アジア助成、タイ国研究財団助成、チュラーロンコーン大学助成）、フランスの東南アジア研究所（l'Institut de Recherche sur le Sud-Est Asiatique :IRSEA、のちのIrAsia、フランス政府奨学金）、カナダ・ケベック市のラヴァル大学（カナダ国際開発助成）で客員研究員として研究を行った。

ベトナム研究者として、研究は現代ベトナム政治、経済、国際関係（ベトナム外交政策、とくにタイ・ベトナム関係）、ベトナム・近隣諸国間の国境問題から、インフラストラクチャーや文化を含むメコン・アセアン諸国の連結性などのASEANとメコン問題、さらにベトナムと南シナ海をめぐる安全保障問題などの領域も網羅している。文化や歴史の研究分野についても、タイにおける越僑、タイにおけるホー・チー・ミンの活動、タイにおけるベトナム人の愛国運動などの研究がある。

研究著作は以下の通りである。

- 泰越関係史の中のベトナム系タイ人（2005年チュラーロンコーン大学ラチャダーピセークソムポート財団研究賞受賞）
- 20世紀中期のタイとベトナム愛国運動
- ゴー・チー・フー（Ngô Thị Huệ）とタイの思い出
- シャム国内のホー・チー・ミンの足跡をたどって
- 変わりゆくベトナムのジェンダー多様性
- マレーシアのベトナム労働者の状況
- ベトナム外交政策の新思想
- 1986年以降のベトナムにおける対タイ外交政策

- ベトナム経済改革後の泰越関係
- 越中国境貿易によるベトナムへの中国の影響
- ベトナムと南シナ海
- 大メコン地域における8号線に関する研究：ビジネスと観光の道なのか
- 大メコン地域における9号線とタイの安全保障
- ベトナム南部の観光産業：タイ観光産業における可能性
- 9号線および近隣地域における泰越共同観光開発
- ベトナムにおける新興工業諸国と日本の投資
- ベトナムにおけるタイの投資
- 泰越貿易

教育者として

タンヤーティップ・シーパナーはチュラーロンコーン大学アジア研究所人間社会開発修士課程で講義を行ってきた。またタイの複数の大学でゲスト講義も行っており、タマサート大学、シラパーコーン大学、ラームカムヘーン大学、ウボンラーチャターニー大学、さらにタイ王国空軍所属教育訓練局空軍単科大学、タイ王国軍司令部軍事情報局でも教鞭をとった。

さらに国外では、中国広西省広西大学アセアン研究カレッジ、ベトナム・ハノイのベトナム国家大学ハノイ校人文社会科学大学、マレーシア国民大学などでもゲスト講義を行った。

叙勲・受賞

タンヤーティップ・シーパナーは以下の勲章・賞を受章・受賞している。

2007年5月10日ドゥシット宮殿チットラダー宮ドゥシダーライ・ホールにてラーマ九世より、空軍大学の上級教官への任官の印として空軍大学任用徽章（ノッパヤーティパット徽章）を授与された。

2005年『泰越関係史の中のベトナム系タイ人』の研究に対して、ラチャダーピセークソムポート基金の研究賞に選出され、2006年7月14日チュラーロンコーン大学の卒業証書授与式においてシリントーン王女より賞が授与された。

日本語訳者 紹介

西田昌之 チェンマイ大学人文学部日本研究センター客員助教授および元副所長